

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET U SARAJEVU
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ZAVRŠNI DIPLOMSKI RAD

„Zadovoljstvo studenata pedagogije kvalitetom nastave“

Mentor: prof. Muminović Hašim

Kandidat: Mušanović Dinela

Sarajevo, 2018. godine

Sadržaj	2
Uvod	5
I TEORIJSKI DIO	
1. DEFINISANJE I RAZRADA POJMOVA	
Zadovoljstvo	6
Odsjek za pedagogiju	7
Visoko obrazovanje	8
Kvalitet	9
Bolonjski proces	12
Unutrašnje i vanjsko osiguranje kvaliteta	14
Vanjsko osiguranje kvaliteta	16
Evropske institucije vezane za osiguranje kvaliteta u obrazovanju	18
2. KVALITETNA NASTAVA	
Nastava	21
Funkcija nastave	21
Struktura nastave	22
Kvalitetna nastava i njeni faktori	21
Studenti- bitna karika u lancu kvalitetne nastave	25
Značaj edukacije profesora i asistenata	27
Komunikacijski odnosi između profesora/asistenata i studenata	28
Vrednovanje rada studenata	31
3. KAKO DO KVALITETNE NASTAVE (zaključak teoretskog dijela)	
34	
II METODOLOŠKI DIO	
Predmet i problem istraživanja	37
Cilj i zadaci istraživanja	39
Hipoteze istraživanja	39
Metode istraživanja	39

Instrumenti istraživanja	40
Tehnike istraživanja	41
Uzorak istraživanja	42
Uzorak u odnosu na godinu studija	42
Uzorak u odnosu na status studiranja	43
Uzorak u odnosu na godinu i status studenta	44
Postupak anketiranja	45
Analiza podataka	45
III REZULTATI ISTRAŽIVANJA	
Deskriptivna statistička analiza	46
Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave u odnosu na status studiranja	47
Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave u odnosu na godinu studija	50
Opće zadovoljstvo studenata	51
Razlike u općem zadovoljstvu u odnosu na godinu studija	52
Zadovoljstvo radom asistenata i profesora	53
Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave asistenata i profesora	54
Zadovoljstvo studenata vrednovanjem pruženog od strane asistenata i profesora	54
Zadovoljstvo studenata komunikacijom pruženom od strane asistenata i profesora	55
Razlike u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave, vrednovanjem i komunikacijom pruženom od strane profesora i asistenta, u odnosu na status studenta	57
Razlike u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave, vrednovanjem i komunikacijom pruženom od strane profesora i asistenta, u odnosu na godinu studija	60
4. KVALITATIVNA STATISTIČKA ANALIZA	
Analiza odgovora redovnih studenata I.godine	62
Analiza odgovora vanrednih studenata I.godine	65
Analiza odgovora redovnih studenata IV-te godine	67
Analiza odgovora vanrednih studenata IV-te godine	70
Analiza odgovora redovnih studenata V-te godine	72

Analiza odgovora vanrednih studenata V-te godine	73
Rezultati i rasprava	75
Zaključak	81
Literatura	82
Prilog	
Popis tabela	83
Popis grafikona	84
Deskriptivna statistika po pitanjima- skala	85
Utvrđivanje relijabilnosti skala nakon reskaliranja petostepene na četverostepenu skalu	88
Utvrđivanje relijabilnosti za skale pitanja vezanih za asistente i profesore	89
Anketni upitnik	90

Uvod

Kvalitetna nastava predstavlja imperativ današnjeg doba. Davno je prošlo vrijeme u kojem su tabla, knjiga, profesor i student bili jedino što je obilježavalo nastavu. U takvoj nastavi profesor je bio autoritet koji bi došao ispričao jednu nastavnu cjelinu, pozdravio studente i izašao. I danas su ovi nabrojani faktori prisutni u nastavi samo se njihov položaj i upotreba dosta izmijenio/la. Danas profesori/asistenti teže savremenoj nastavi, a takvu je i studenti zahtijevaju. Nastava u kojoj su svi ravnopravni, demokratski komuniciraju, poštuju uzajamno jedni druge, nastava u kojoj se stvara pozitivno ozračje za učenje, gdje se razvijaju mišljenja, mijenjaju ili utvrđuju stavovi, promoviraju vrijednosti, poštuju različitosti, razvija kreativnost i kritičko mišljenje, usvajaju određena znanja, vještine i kompetencije je san svakog profesora/asistenta i studenta. A taj san se ogleda u kvalitetnoj nastavi.

U okviru ovog rada bavili smo se kvalitetom nastave. Prvenstveno smo pokušali doći do saznanja šta to označava kvalitet a onda i šta on predstavlja u obrazovanju te kako se definiše. Budući da postoje kontrole kvaliteta u obrazovanju, agencije koje se bave time na Evropskom nivou, predstavili smo. Također smo čitaocima ukratko informisali o unutrašnjem i vanjskom osiguranju kvaliteta u obrazovanju, od kojeg zavisi i sam kvalitet nastave.

Posebna pažnja u ovom radu posvećena je i nastavi, njenim odrednicama, smislu i faktorima koji utječu na kvalitet nastave. Koji utjecaj imaju studenti, profesori/asistenti na kvalitet nastave, te kakav značaj ima kontinuirano obrazovanje profesora/asistenata na kvalitetnu nastavu, također je razrađeno u radu. Kako studenti mogu i trebaju doprinijeti pri osiguranju kvalitete u nastavi također je spomenuto u radu. Na osnovu teorijske analize sadržaja koji nam je bio dostupan, iako moramo priznati da je veoma oskudan kada je u pitanju kvalitet nastave u okviru visokog obrazovanja u BiH, formirani su određeni zaključci koji se tiču osiguranja kvalitete u nastavi. Te zaključke možete pročitati u dijelu koji nosi naziv Kako do kvalitetne nastave?.

U metodološkom dijelu je predstavljena idejna skica istraživanja sa predmetom, ciljem, hipotezama, metodama, tehnikama, instrumentima i uzorkom istraživanja. Dalje u radu donosimo statističke analize kvantitativne i kvalitativne koje su odrađene kako bi smo došli do rezultata istraživanja. Nakon toga smo se posvetili predstavljanju rezultata i iznošenju zaključaka.

I TEORIJSKI DIO RAD

1. DEFINIRANJE I RAZRADA OSNOVNIH POJMOVA

1.1. Zadovoljstvo

Šta je zadovoljstvo? I kako do njega? Kako da znam da je neko zadovoljan oni što nudim? Često se i sami zamislimo oko toga šta nas čini zadovoljnim. I tada otkrijemo da smo jedan dan bili oduševljeni ukrasnom vaznom koju smo kupili a već za sedam dana nam je počela smetati i činiti se velikom za naš prozor. Ista vazna je počela izazivati nezadovoljstvo. Da li je onda moguće da sam uopšte bila fascinirana njom na početku? Da, moguće je jer je zadovoljstvo vezano za trenutno stanje i osjećaje, vremenom se može promijeniti ili isčeznuti.

Zadovoljstvo predstavlja :

- dinamičan proces, on se stalno mijenja, s obzirom na stupanj zadovoljenja potrebe, na promjene očekivanja, promjene u subjektivnom i objektivnom prostoru kupaca,
- ne postoji univerzalno, opće zadovoljstvo kupaca, nego je to skup niza pojedinačnih zadovoljstava koje tek u svom ukupnom djelovanju daju zadovoljstvo kupca kao pojedinca. Zadovoljstvo kupaca (kao grupe) prosjek je pojedinačnih procjena i emocija,
- relativan pojam, jer ono što je najvažnije lojalnost kupaca ne može se zadržati čak ni zadovoljstvom koje osjeća, jer on, radoznao po prirodi želi upoznati i druge proizvode i usluge, prema tome napuštaju nas i zadovoljni korisnici ¹.

Zadovoljstvo i kvalitet su dva pojma koja se najčešće zajedno spominju, jer samo zadovoljstvo proističe iz kvalitete. Dakle, koji god segment društva da posmatramo, zadovoljstvo potrošača će biti prisutno ako je usluga kvalitetna i daje potrebne i očekivane rezultate. Zadovoljstvo je korisnikov pozitivan ili negativan osjećaj o vrijednosti koju je primio kao rezultat upotrebe određene ponude firme u specifičnim situacijama primjene (Vranešević, 2000). Budući da se u okviru istraživanja ovog rada bavimo studentima Odsjeka za pedagogiju na Filozofskom fakultetu, pomoću njih pokušavamo doći do saznanja o kvalitetu nastave na pomenutom Odsjeku, ispitujuemo njihovo zadovoljstvo nastavom, osjećam potrebu da na početku rada

¹ Dostupno na www.kvaliteta.net 16.11

napišem par riječi o samom osnivanju Odsjeka za pedagogiju i njegovom razvoju do danas. Nakon toga ću se posvetiti problemu visokog obrazovanja, za koji smo primarno zainteresirani.

1.2. Odsjek za pedagogiju

Odsjek za pedagogiju i psihologiju osnovan je 1963. godine u Sarajevu, iz potrebe školskih institucija za pedagoški obrazovanim kadrom. U početku su se pedagogija i psihologija izučavale zajedno, sve do 1989-te kada se javlja potreba za odvojenim izučavanjem pedagogije i psihologije. Tako je ostalo i do danas. Prema podacima konferencije „Ka novim iskoracima u odgoju“ do 2013 godine u sklopu Odsjeka za pedagogiju diplomiralo je 2109 studenata, specijalistički studij završilo 6 studenata a magistriralo 128 kandidata. Doktorsku disertaciju obranilo je 57 doktoranata, od toga njih 15 izvan Bosne i Hercegovine. Važna informacija, za naš rad, jeste da je Odsjek bio i ostao otvoren za saradnju kako na diplomskom tako i na postdiplomskom studiju, svim nastavnicima Univerziteta u Sarajevu ali i nastavnicima Odsjeka za pedagogiju iz Beograda i Zagreba. O saradnji odsjeka svjedoči i podatak da je zajedno sa Univerzitetom iz Finske proveden međunarodni posdiplomski magistarski studij, u okviru kojeg je 10 od 12 studenta, završilo studij u roku. Odsjek za pedagogiju se može pohvaliti i saradnjom profesora sa međunarodnim agencijama poput OECD-a, UNESCO-a, Vijeća Evrope. Odsjek je također otvoren za gostujuće profesore s uglednih univerziteta iz Evrope i drugih kontinenata. Uz redovnu nastavu, Odsjek pruža i pedagoško-didaktičko, psihološko i metodičko obrazovanje za sve one koji rade u nastavi koji u okviru svog matičnog odsjeka nisu imali pedagošku grupu predmeta. Profesori ovog odsjeka su učestovali i dalje učestvuju u znanstveno-istraživačkom, nastavnom i kulturnom radu Fakulteta, Univerziteta i Bosne i Hercegovine u cjelini. Profesori sa Odsjeka za pedagogiju bavili su se i pedagoškim časopisima, neki su bili vezani za redakciju, drugi uređivali ili bili u savjetu časopisa poput, Obrazovanje odraslih, Naša škola, Porodica i dijete, Pedagoško-andragoški rad i dr. Ono u čemu se još ogleda uspješnost Odsjeka jeste činjenica da gotovo svaka škola u Bosni i Hercegovini ima zaposlenog i pedagoga, koji je uglavnom svoje znanje stekao na pomenutom Odsjeku i svi ti pedagozi imaju i ostvaruju zapažene rezultate u svom radu. A kvalitetan, obrazovan i obučeni kadar predstavlja i oslikava kvalitet rada Odsjeka za pedagogiju. Jer samo kvalitetan rad, kvalitetna nastava koju organizira kvalitetan nastavnički kadar uz pomoć informatičko-tehničkih sredstava može izroditi kadar koji uspijeva u poslu za koji se školovao. Bevanda (2013) kaže da su nakon pola stoljeća postojanja Odsjeka za pedagogiju, vidljivi pomaci na mnogim stranama, pedagogija je sazrela, postigla visok stupanj razvitka i etablirala se u akademskoj zajednici u BiH.

1.3. Visoko obrazovanje

Visoko obrazovanje, prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju u BiH, je obrazovanje nakon srednje škole koje vodi do međunarodno priznatog stepena visokog obrazovanja. Pristup visokom obrazovanju imaju svi oni koji su završili četverogodišnju srednju školu u Bosni i Hercegovini. Visoko obrazovanje može se sticati redovno, vanredno, učenjem na daljinu, ili kombinovanjem ova tri načina studiranja, onako kako to predviđa statut visokoškolske ustanove. U našoj praksi, na Odsjeku za pedagogiju trenutno je zastupljeno redovno ili vanredno pohađanje studija. Za učenje na daljinu potrebno je nabavit i osigurati potrebna sredstva preko kojih bi se komuniciralo sa studentima, održavali kolokviji i ispiti.

Visoko obrazovanje organizuje se u tri ciklusa:

1. prvi ciklus vodi do akademskog zvanja završenog dodiplomskog studija koji se vrednuje sa najmanje 180 odnosno 240 ECTS bodova,
2. drugi ciklus vodi do akademskog zvanja magistra ili ekvivalenta, i vrednuje se sa 60, odnosno 120 ECTS bodova, tako da u zbiru sa prvim ciklusom nosi 300 ECTS bodova,
3. treći ciklus vodi do akademskog zvanja doktora ili ekvivalenta.

Sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini je regulisan zakonskim i podzakonskim aktima na nivou entiteta (i kantona) i Brčko Distrikta. Ustavom Bosne i Hercegovine predviđena je obaveza države i entiteta da obezbijede i zaštite pravo na obrazovanje, kao jedno od fundamentalnih ljudskih prava, što je u posljednjih nekoliko godina predstavljalo glavni argument za uspostavljanje koordinacionih tijela na državnom nivou u vezi sa ovom oblašću. U Federaciji BiH visoko obrazovanje je uređeno zakonima na kantonalnom nivou, dok je u Republici Srpskoj uređeno nedavno izmijenjenim Zakonom o visokom obrazovanju RS.²

S obzirom na opisanu, nimalo poželjnu i pozitivnu situaciju koja vlada u našem visokom obrazovanju, nakon potpisivanja Bolonjske deklaracije (u septembru 2003) išlo se u pravcu reformi koje će omogućiti usvajanje Okvirnog zakona o visokom obrazovanju te osnivanju državne Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta. Pomenuti zakon je usvojen 2007 godine dok je agencija uspostavljena 2008. Međutim i dalje je zadržana postojeća podijeljenost kao i kod nadležnosti pa Okvirni zakon daje samo opšte smjernice funkcionisanja

² http://www.vub.edu.ba/dokumenti/dok_menu/1.pdf

sistema visokog obrazovanja u BiH, dok entitetski i kantonalni zakoni još uvijek definišu najviše nadležnosti i detaljnije uređuju ovu oblast.

1.4. Kvalitet

Riječ kvalitet potiče od latinske riječi „qualitas“ što označava osobinu, svojstvo, karakter i riječi „qualis“ što znači vrsta, rad, kakvoća. Pri samom definiranju pojma kvaliteta uočavamo da je bavljenje kvalitetom jedan kompleksan zadatak koji traži predan i temeljan pristup. Univerzalno prihvaćena definicija kvaliteta ne postoji, Ćatić (2015) kaže da je kvalitet i poimanje kvaliteta multidimenzionalno i subjektivno toliko da može ići do granice da svaki čovjek koji pokuša definisati kvalitet ima svoju definiciju.

Za kvalitet se kaže i da je mjerilo upotrebne vrijednosti određenog proizvoda ili usluge, odnosno mjerilo njegove sposobnosti da zadovolji zahtjeve odgovarajućih potrošača i korisnika (Ćatić 2015:393). Zbog ovakvog poimanja i ne čudi činjenica da se često pri provjeri kvaliteta određene usluge ili proizvoda mjeri zadovoljstvo korisnika usluge ili proizvoda. Ćatić (2015) navodi da je kvalitet podobnost u upotrebi proizvoda koji, u određenim uvjetima, svojim karakteristikama kvaliteta zadovoljava objektivne potrebe i subjektivne želje kupca i korisnika.

Na osnovu navedenog možemo uočiti koliko je složen problem kojim se bavimo u okviru ovog rada. Kako bi približili i razjasnili čitaocima ovaj pojam u nastavku ćemo pisati detaljnije o definiranju kvaliteta u visokom obrazovanju.

Ćurković i dr.(2011) za kvalitet kažu da je relativna veličina koju je teško definirati. Kako ćemo ga poimati zavisi od toga koga ga želi razumjeti i u kojim okolnostima. Kvalitet se mijenja kroz vrijeme, pa tako odrednice koje su u jednom vremenu ocijenjene kao visoko kvalitetne i poželjne u drugom vremenu su tek dobre ili čak nepoželjne.

Kvaliteta u znanosti i visokom obrazovanju predstavlja višedimenzionalan i dinamičan koncept u kojem se naglasak stavlja na udovoljavanje općeprihvaćenim standardima i očekivanjima društva u cjelini uz težnju ka stalnom unapređenju svih procesa i njihovih ishoda (Zakon o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju, članak 2).

Kvalitet u visokom obrazovanju definiše se i kao višerazinski dinamičan koncept koji se odnosi na kontekstualne postavke obrazovnog modela, misiju i ciljeve ustanove te specifične standarde danog sustava, učilišta, studijskog programa ili znanstvenog područja. Kvalitet može poprimiti različita značenja ovisno o:

- a) Razumijevanju interesa različitih sastavnica ili sudionika sustava visokog obrazovanja (zahtjevi koje diktira područje/ tržište rada/društvo/vlada/studenti)
- b) Referencama kao što su inputi, outputi, procesi, misija, ciljevi
- c) Značajke i obilježja akademske zajednice koje vrijedi ispitati
- d) Povijesno razdoblje u razvoju visokog školstva (Sinković 2010:4)

Iz predhodnog teksta možemo zaključiti da autori slično definiraju sam pojam kvalitete u visokom obrazovanju, vežu ga za udovoljavanje određenim zahtjevima, zadovoljavanje određenih standarda i očekivanja učesnika u visokoškolskom obrazovnom sustavu.

Ćurković i dr.(2011) pišu da kvalitet možemo posmatrati kao izvrsnost; kao izbjegavanje grešaka; kao ispunjenje postavljenih ciljeva; kao transformaciju; kao prag; kao vrijednost za novac ili kao poboljšanje. Kako bi vam približili i učinili jasnijim sam pojam kvalitet u nastavku navodimo neke od koncepata prema kojima se definirao kvalitet.

Kvalitet kao izvrsnost- ova definicija se smatra tradicionalnim akademskim stajalištem koje zagovara da je njegov cilj biti najbolji. Prema ovoj definiciji važi da ukoliko visokoškolska institucija primi najbolje studente, osigura im najbolje uslove, najbolji nastavni kadar i opremu očekivano je i da rezultat bude takav (Ćurković 2011:15). Ukoliko bi smo kvalitet posmatrali kao izvrsnost veoma teško bi ga pronašli. Ova definicija nije dovoljno jasna jer se njom ne objašnjava šta je to najbolji student, nastavnik ili oprema, dakle nemamo definirane standarde kvaliteta koje bi mogli promatrati.

Kvalitet kao izbjegavanje grešaka- ovakvo definiranje odgovara masovnoj industriji dok za posmatranje kvalitete u visokom obrazovanju ova definicija nije pogodna.

Kvalitet kao ispunjenje postavljenih ciljeva- ovakvo poimanje kvaliteta se ogleda u zadovoljavanju potreba i želja korisnika određenog proizvoda. Ako uzmemo u obzir visoko obrazovanje i njegove korisnike studente to bi značilo da će se kvalitet obrazovanja mjeriti na osnovu toga koliko zadovoljava viđenja i zahtjeve studenata. Gledanje na kvalitet kroz samo ovu prizmu nije poželjno budući da studenti imaju različite želje i ciljeve koje žele dostići u toku visokoškolskog obrazovanja.

Kvalitet kao transformacija- karakteristika ovog koncepta je što se strogo fokusira na studente. Što je ustanova bolja, ona bolje ispunjava cilj osposobljavanja studenata u određenim vještinama, znanju i stavovima koji im daju mogućnost da žive i rade u društvu baziranom na

znanju (Ćurković i dr.2011:16). Prema ovoj definiciji kvalitet se postiže transformacijom kako bi se poboljšali uslovi za studente i povećala njihova iskustva.

Kvalitet kao prag- definiranje praga za kvalitet znači postavljanje normi i kriterija, odnosno standarda. Bilo koji program, studijski odsjek, fakultet ili institucija, koji zadovolji norme i kriterije, proglašava se kvalitetnim (Ćurković i dr. 2011:16). I ova definicija ima svoje propuste, jer ne možemo samo na osnovu toga što je neka norma zadovoljena reći da je i proizvod tog rada kvalitetan, pogotovo kada govorimo o kvaliteti u obrazovanju. Jer rad na kvaliteti u obrazovanju i nastavi zahtijeva kontinuiranu nadogradnju, učešće, zalaganje i istraživanje kako bi se osigurao kvalitet rada.

Kvalitet kao vrijednost za novac- ukoliko se kvalitet promatra na ovaj način on se onda jednači sa vrijednošću. Ni ova definicija nije pogodna da bi se na osnovu nje posmatrao kvalitet u obrazovanju, u ovom slučaju kvalitet nastave.

Kvalitet kao poboljšanje- prema ovom konceptu kontinuirano se radi na poboljšanju. Također ovdje je zastupljena ideja da je poboljšanje kvaliteta od suštinske važnosti za akademski duh i da članovi akademske zajednice najbolje znaju šta je kvalitet obrazovanja i nauke.

Ukoliko pažljivo pogledamo navedene definicije i pokušamo odabrati jednu kojom bi se vodili u određivanju kvalitete to nećemo moći učiniti. Svaki od navedenih koncepata ima svoje dobre strane ali i nedostatke koji nam sužavaju vidike pri posmatranju i određivanju kvaliteta u visokoškolskim ustanovama. Također samo posmatranje kvaliteta i šta to jeste kvalitet sa vremenom se mijenja što dodatno usložnjava definiranje pojma kvalitet. Kako bi doprinijeli razumjevanju pojma kvalitet u nastavku donosimo definiciju kojom ćemo se voditi u izradi rada.

Kvalitet u visokom obrazovanju, prema članu Svjetske deklaracije o visokom obrazovanju za 21. vijek, je multidimenzionalni koncept koji obuhvata sve njegove funkcije i aktivnosti, podučavanje i akademske programe, istraživanje i stipendije, osoblje, studente, fakultete, zgrade, opremu, akademsko okruženje, usluge i zajednicu. Samoevaluacija i eksterna revizija koju otvoreno provodi tim nezavisnih stručnjaka, ako je moguće s međunarodnim ekspertizama, od vitalnog su značaja za unapređenje kvaliteta. (Ćurković, 2011:14)

Osiguranje kvaliteta ključni je element reforme visokog obrazovanja i predstavlja jedan od preduslova za stvaranje Evropskog prostora visokog obrazovanja. Svaka visokoškolska institucija ima obavezu i odgovornost da radi na svojoj kvaliteti. Usluge koje nudi korisnicima

treba poboljšati, kako bi u današnjem vremenu brzog razvoja konkurencije, zadržala svoje korisnike i privukla nove. Osiguranjem kvalitete trebali bi se baviti svi učesnici u procesu visokog obrazovanja, kontinuiran i planski osmišljen rad na podizanju kvalitete nastave treba da bude predmet njihovog interesovanja.

Paralelno s društvenim promjenama dolazi gotovo preko noći do promjena u mnogim segmentima društva pa tako i u obrazovanju. Možemo reći da trenutna promjena društvenog sistema trenutno mijenja i obrazovni sistem (Pašalić 2013:16). Posljednja značajna promjena, kada govorimo o visokom obrazovanju u našoj zemlji, bila je potpisivanje Bolonjske deklaracije o kojoj pišemo u nastavku

1.5. Bolonjski proces

Budući da se o kvalitetu, kvalitetnoj nastavi i osiguranju kvaliteta počelo češće pisati nakon što je Bosna i Hercegovina potpisala Bolonjsku deklaraciju nastavku rada ćemo se posvetiti malo i tome.

Budući da je naša država 2003-e godine potpisala Bolonjsku deklaraciju, a osiguranje kvaliteta u obrazovanju predstavlja ključni element ove reforme visokog obrazovanja, iznenađuje činjenica da do danas nemamo radova koji se bave temeljno i precizno ovim problemom. Ovdje prvenstveno mislimo na to koliko se piše o stanju u kojem je danas naše visoko obrazovanje, koliko je kvalitetno i šta se sve radi kako bi se kvalitet obrazovanja osigurao. Koliko se teži uvođenju procedura i mehanizama kojima će se osigurati kvalitet u obrazovanju je pitanje koje u velikoj mjeri određuje prisutnost kvaliteta u obrazovanju. Također, ako uzmemo u razmatranje činjenicu da je Bolonjska deklaracija naložila stvaranje jedinstvenog prostora visokog obrazovanja koji će omogućiti mobilnost studenata i profesora te osigurati priznavanje diplome stečene u našoj zemlji bilo gdje u svijetu, dolazimo do razmišljanja zbog čega se ovom problemu ne posvećuje potrebna pažnja, ne osiguravaju potrebna sredstva i u krajnjoj liniji zbog čega se kvalitetom nastave na visokoškolskim ustanovama i njenim unapređenjem bavimo površno? Moguće je da ovu situaciju dodatno koči i usložnjava način finansiranja i ulaganja u visoko obrazovanje koje je minimalno u odnosu na potrebe Univerziteta u Sarajevu.

Bolonjska deklaracija stavlja studente u centar zbivanja, sve što se dešava na fakultetu treba da bude u službi procesa učenja-studiranja. Prema bolonjskim pravilima, studenti uče redovno-studiraju (prema Tanović, 2005, Reforma visokog obrazovanja u BiH). Možemo reći da se

Bolonjskom deklaracijom želi uvesti neki red u obrazovni sistem na fakultetima, jer ova deklaracija jasno nalaže standarde i normative koji treba da se prate, određuje trajanje studija, opterećenje u nastavi i sav ukupan rad kako bi studenti ovladali određenim znanjima i vještinama. Ocjenjivanje studenata se vrši kontinuirano cijeli semestar, odnosno studenti skupljaju bodove na osnovu aktivnosti na nastavi, prisustva, odrađenih zadataka, kvizova. Na te bodove im se dodaju bodovi osvojeni na pismenom ispitu i onda se formira konačna ocjena. Prema Bolonjskoj deklaraciji broj sati direktne nastave između studenata i nastavnika iznosi 20-25 sati sedmično.

Zemlje koje su učesnice u Bolonjskom procesu, a među njima i naša zemlja, obavezale su se da će uskladiti svoju politiku u što kraćem vremenu i radiće na tome da postignu sljedeće ciljeve:

1. Prihvatanje sistema lako prepoznatljivih i uporedivih sistema stepenovanja, te uvođenje dodatka diplomi
2. Prihvatanje sistema obrazovanja koji se temelji na dva ciklusa: dodiplomskom i diplomskom. Pravo na upis na drugi ciklus imaju studenti koji su uspješno završili prvi ciklus tj. stekli određeno zvanje koje mogu dograditi upisom na drugi ciklus. Završen prvi ciklus obrazovanja treba da studentu omogući zaposlenje na evropskom tržištu, dok se završetkom drugog ciklusa stiče stepen magistra/doktora, 2005 godine ovom dvocikličnom studiju dodaje se i treći doktorski studij.
3. Uvođenje bodovnog sistema ECTS (Evropski sistem prenosa bodova): pomoću ovakvog načina bodovanja studentu se daje mogućnost da bodove može sticati i izvan sistema visokog obrazovanja
4. Promovisanje mobilnosti studenata i nastavnog osoblja
5. Promovisanje evropske saradnje u osiguranju kvaliteta u cilju razvijanja usporedivih kriterija i metodologija
6. Promoviranje potrebne evropske dimenzije u visokom obrazovanju, posebno u razvoju nastavnih programa, šemama mobilnosti i integriranih programa studija, obuke i istraživanja (prema Ćurković 2011:21).

Koliko i kojoj mjeri su dostignuti navedeni ciljevi kontrolišu Grupe za praćenje provođenja Bolonjskog procesa. Ministri koji su nadležni za visoko obrazovanje, u zemljama koje su pristupile Bolonjskom procesu, sastaju se svako dvije godine kako bi predstavili stanje u svojoj

zemlji, koliko su napredovali i kako bi se utvrdile nove smjernice te predvidjeli sljedeći potrebni koraci kako da se što prije osigura Evropski prostor visokog obrazovanja.

Promjene koje je Bolonja donijela i koje zahtijeva, uz poštovanje procedura i standarda koje nalaže su nužne u našem visokoškolskom obrazovanju. „Promjene nastavnih sadržaja, modernizacija sadržaja i njihovo usklađivanje s programima evropskih univerziteta, promjene u ponašanju svih učesnika u procesu stjecanja znanja na univerzitetima, novi način izbora nastavnika i njihovog angažmana na univerzitetu, pri čemu asistenti nisu zaposleni na univerzitetu: oni su samo privremeno angažirani da pomažu u nastavi dok istovremeno završavaju svoj magistarski ili doktorski studij“ (Tanović 2005, Prilozi za pedagoško-andragošku praksu na univerzitetu).

Budući da se u ovom radu bavimo kvalitetom nastave spomenuću i podatak da su na ministarskoj konferenciji u Bergenu 2005-te godine prihvaćeni Standardi i smjernice za unutrašnje i vanjsko osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja. Standardi su zamišljeni tako da budu primjenjivi na sve visokoškolske ustanove i agencije. O ovim standardima ću više pisati u nastavku rada.

1.6. Unutrašnje i vanjsko osiguranje kvaliteta

Unutrašnje osiguranje kvaliteta odnosi se na mehanizme visokoškolskih ustanova, prije svega razvoj institucionalne politike rada u osiguranju kvaliteta i kulturi kvaliteta, uključivanju studenata, uspostavljanju mehanizma praćenja i njihovo periodično provjeravanje, te transparentnost i javno objavljivanje rezultata (Ćurković, 2011:27). Prema Evropskim standardima za unutrašnje osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju pažnju je potrebno posvetiti:

1. Politici rada ustanove i procedurama za osiguranje kvaliteta
2. Usvajanju praćenju i periodičnoj evaluaciji programa i diploma
3. Ocjenjivanju studenata
4. Osiguravanju kvalitetnog nastavnog osoblja
5. Osiguravanju resursa za učenje i pružanju podrške studentima
6. Informacionim sistemima

7. Pružanju informacija javnosti (prema Ćurković 2011:28)

Svi navedeni standardi treba da se imaju na umu ukoliko ustanova teži kvalitetnijem radu i unapređenju tog rada. Dakle, prije svega potrebno je sagledati stanje koje je prisutno uočiti nedostatke a zatim planirati na koji način te nedostatke ispraviti. Kako se nedostaci ne bi gomilali a samim tim i narušavao kvalitet rada redovna evaluacija i praćenje trebaju biti zastupljeni. Kvalitetno nastavno osoblje koje je spremno da se kontinuirano obrazuje i usavršava svoja znanja i umijeća je neophodno odgojno-obrazovnim ustanovama koje teže što kvalitetnijem radu. Od tog istog osoblja ovisi mnogo toga pa i samo ocjenjivanje studenata koje je spomenuto kao jedan od standarda za unapređenje kvaliteta. Primjer koji oslikava unutrašnje osiguranje kvaliteta jeste, donešen i usvojen Pravilnik o upravljanju kvalitetom na Univerzitetu u Sarajevu, od strane samog Univerziteta u Sarajevu 12.10.2011 godine. Prema navedenom pravilniku osiguranje kvaliteta definira se kao sistemski monitoring i evaluacija različitih aspekata proizvoda/usluga, kako bi se osiguralo zadovoljenje osnovnih standarda kvaliteta. Još jedan od pozitivnih pomaka kada je u pitanju unutrašnje osiguranje kvaliteta jeste formiranje odbora za osiguranje kvaliteta na nivou fakulteta i akademija. Ovaj odbor čini član menadžmenta fakulteta, predstavnik akademskog osoblja sa svakog pojedinačnog odsjeka koji egzistira u okviru fakulteta ili akademije, predstavnik administrativnog osoblja, te predstavnik studenata kojeg imenuje Studentski parlament. Ukoliko pogledamo sam sastav odbora doćemo do jednog jasnog i logičnog zaključka, da je za osiguranje kvaliteta na fakultetu ili akademiji potrebna uključenost svih njegovih djelatnika, da je potrebna snaga, upoznavanje i razumijevanje postojeće situacije ukoliko želimo promijeniti stvari na bolje, odnosno unaprijediti kvalitet rada na fakultetu. Zajednički rad navedenih članova odbora može izroditi nove ideje i strategije koje značajno utječu na to da rad na određenoj ustanovi bude kvalitetniji.

Hlapić (2011:90) navodi da su nadležnosti Odbora za osiguranje kvaliteta na Univerzitetu sljedeće:

1. Organiziranje, koordiniranje i realizacija procesa osiguranja i unapređenja kvaliteta na nivou fakulteta/akademije
2. Predlaganje projekata u oblasti osiguranja kvaliteta
3. Osiguranje analize uspješnosti studiranja i identifikovanja uzorka nekvalitetnog i neefikasnog procesa
4. Razvijanje indikatora kvaliteta kojim se prate trendovi procesa na fakultetu/akademiji

5. Pripremanje godišnjeg izvještaja u skladu sa datim nadležnostima

6. Obavljanje drugih poslova u vezi sa osiguranjem kvaliteta na osnovu odluke organa fakulteta/akademije

Ukoliko pažljivo iščitamo ove nadležnosti dolazimo do zaključka da su za unapređenje kvaliteta nastave najviše i primarno vezani fakulteti, odnosno Odbor koji djeluje na fakultetu. To je, pojednostavljeno rečeno, nekako i logično jer osoblje koje radi na jednom fakultetu najbolje je upoznato i sa situacijom u kojoj se nalazi, sa sredstvima kojima neraspolaže ili raspolaže te gdje se greške i propusti najčešće dešavaju. Da li i ko se sve bavi tim propustima, njihovim otklanjanjem? Da li su članovi odbora motivisani da se uopšte tim bave? Koliko često se pokreću projekti koji će unaprijediti kvalitet nastave, odnosno motivisati sve profesore da unaprijede kvalitet nastave?, su samo neka od pitanja kojima se Odbor treba baviti ukoliko želi unaprijediti kvalitet nastave.

1.6.1. Vanjsko osiguravanje kvaliteta u obrazovanju

Kako i na koji način se provodi unutrašnje osiguranje kvaliteta prate posebne komisije, koje djeluju u okviru agencija ili ministarstva, te predstavljaju tijela koja se bave vanjskim osiguranjem kvaliteta.

Vanjsko osiguranje kvaliteta odnosi se na sistemsko praćenje i efikasnost unutrašnjih sistema za osiguranje kvaliteta, te time u velikoj mjeri ovisi od postojanja eksplicitne strategije unutrašnjeg osiguranja kvaliteta s konkretnim ciljevima, kao i od upotrebe mehanizma i metoda usmjerenih ka ostvarenju ovih ciljeva unutar samih institucija (Ćurković, 2011:28). I za ovu vrstu osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju postoje evropski standardi koji će biti navedeni u nastavku rada:

1. Primjena procedura za unutrašnje osiguranje kvaliteta

2. Razvoj procesa visokog osiguranja kvaliteta

3. Kriterij za odlučivanje

4. Procesi primjereni svrsi

5. Izvještavanje

6. Procedure za daljni rad

7. Periodična vrednovanja

8. Analiza cijelog sistema (prema Ćurković 2011:29)

Pri samom definiranju vanjskog osiguranja kvalitete opet se skreće pozornost i ukazuje na važnost unutrašnjeg osiguranja kvalitete. U okviru vanjskog osiguranja kvalitete kontrolira se ispituje način rada na fakultetu, provjerava se koliko se uposlenici fakulteta zauzimaju i rade na poboljšanju kvaliteta rada na fakultetu, odnosno koliko pažnje posvećuju unapređenju i osiguranju kvaliteta.

Pored evropskih standarda za unutrašnje i vanjsko osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju postoje i evropski standardi za agencije koje su odgovorne za vanjsko osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju i ti standardi će biti navedeni u nastavku rada.

1. Korištenje procedura za vanjsko osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

2. Službeni status

3. Aktivnosti

4. Resursi

5. Izjava o misiji

6. Nezavisnost

7. Kriterij i procesi koje koriste agencije

8. Procedure utvrđivanja odgovornosti

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta u Bosni i Hercegovini osnovana je 10.01.2008. godine od strane Vijeća ministara. Prema podacima ove agencije trenutno u BiH djeluje 10 javnih i 28 privatnih visokoškolskih ustanova, računajući univerzitete i visoke škole. Pomenuta agencija je u okviru kriterija za akreditiranje visokoškolskih ustanova uspostavila i sljedeće postupke:

1. Strategiju visokoškolske ustanove (procedure koje definišu politiku kvaliteta)

2. Sistem unutrašnjeg osiguranja kvaliteta

3. Procedure za osiguranje kvaliteta studijskih programa

4. Procedure za ocjenjivanje studenata
5. Kvalitet nastavnog osoblja (kriterij kvalifikacija i kompetencija)
6. Kvalitet resursa (adekvatna podrška studentima i sredstva za učenje)
7. Informacioni sistem
8. Prezentaciju informacija javnosti
9. Međunarodna suradnja (Hlapić 2012:89)

Agencije predstavljaju posebna eksterna tijela koja se bave eksternim osiguranjem kvaliteta i oni svojim radom nastoje provjeriti prisutnost, zastupljenost i način funkcionisanja navedenih stavki, dok univerzitet treba da poduzima niz aktivnosti kojima će osigurati kvalitet u svom radu. Navedeni kriteriji trebaju predstavljati smjernice koje će se rukovodstvo univerziteta imati u vidu ukoliko želi raditi na unapređenju kvaliteta rada.

Pored agencija koje postoje na nivou države koje izdaju smjernice i prate napredak u pogledu kvaliteta u visokom obrazovanju, također postoje i institucije na nivou Evrope koje se bave osiguranjem kvaliteta u zemljama koje su potpisale Bolonjsku deklaraciju. Te institucije će biti navedene u nastavku.

1.6.2. Evropske institucije vezane za osiguranje kvaliteta u obrazovanju

ENQA- Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

Ova asocijacija je osnovana 2000. godine s ciljem unapređenja evropske saradnje u području osiguranja kvaliteta. 2004 godine asocijacija je preimenovana u Mrežu. Svrha postojanja ove mreže je u tome, da se ona bavi kvalitetom na način da objedini informacije o iskustvu, primjerima dobre prakse osiguranja kvaliteta i te informacije čini dostupnim zainteresiranim javnim tijelima tj. fakultetima, studentima i agencijama za osiguranje kvaliteta. Preko ove mreže osiguravaju se i seminari, konferencije i drugi projekti vezani za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.

EUA- Asocijacija evropskih univerziteta

Zadatak je da pruža podršku visokoškolskim ustanovama putem foruma za saradnju i praćenje najnovijih trendova u visokom obrazovanju i politikama istraživačkog rada (prema Ćurković 2011:32).

ESU- Evropska studentska unija

Samo ime kaže da je zadatak ove unije da se bavi studentima, na način da se informiraju i obučavaju predstavnici studenata o razvoju politike u visokom obrazovanju.

EURASHE- Evropsko udruženje institucija visokog obrazovanja

Predstavlja neprofitnu međunarodnu organizaciju koja brani interese visokoškolskih ustanova koje su orjentirane na stručno obrazovanje, te da kontinuirano unapređuje važnost kvaliteta stručnog visokog obrazovanja u Evropi (prema Ćurković 2011:33).

EQAR- Evropski registar za osiguranje kvaliteta

Registar je osnovan u cilju pružanja jasnih i provjerenih informacija o postojećim agencijama koje djeluju na nivou Evrope. Ovaj registar je moguće pristupiti i putem njegove web stranice.

INQAAHE- Međunarodna mreža agencija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

Ova međunarodna mreža okuplja preko 200 organizacija koje se bave teorijom i praksom osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju. Većinu članova čine agencije za osiguranje kvaliteta koje djeluju u zasebnim zemljama.

CEENQA- Mreža agencija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju centralne i istočne Evrope- mreža je osnovana 2001. godine, njen cilj je razmjena iskustava i jačanje saradnje među agencijama članicama na području centralne i istočne Evrope.

ECA- Evropski konzorcij za akreditaciju u visokom obrazovanju

Osnovan je 2003. godine s ciljem uzajamnog priznavanja odluka o akreditaciji. Ciljevi ECA obuhvataju uzajamno učenje i spajanje najboljih praksi u akreditaciji, te pružanje transparentnih informacija o kvalitetu i podsticanje internacionalizacije institucija i studenata (prema Ćurković 2011:35).

NOQA- Nordijska mreža agencija za osiguravanje kvaliteta u visokom obrazovanju

Ova mreža predstavlja forum za razmjenu informacija, iskustava i provođenje projekata od kojih svi imaju neku korist. U okviru ove mreže djeluju Danska, Finska, Norveška, Island i Švedska.

EQAF-Evropski forum za osiguranje kvaliteta

Ovaj forum se organizuje svake godine i pomoću njega se sve zainteresirane strane nađu na jednom mjestu i diskutuju o temama koje se tiču kvaliteta u visokom obrazovanju. Razmjena iskustava i davanje primjera dobre prakse je glavno obilježje ovakvi sastanaka. Na ovaj način se učesnici upoznaju sa različitim pristupima i praksama koje su prisutne u visokom obrazovanju. Na osnovu saznatog iskustva mogu se formirati smjernice koje dovesti do željenog stanja na jednoj visokoškolskoj ustanovi.

Dakle, agencije i načini kontroliranja postoje, kako na evropskom nivou tako i u okviru država. Neke države su dobro iskoristile podatke koje dobijaju od postojećih agencija na korištenje, odnosno učile su na osnovu iskustva drugih pa su u svoj obrazovni sistem uvodili ono što se pokazalo dobro u nekoj drugoj zemlji. Gdje smo mi u svemu tome? Koliko je Bolonjski način studiranja kod nas zaživio? Da li samo predstavlja mrtvo slovo na papiru? Do kad će se stanje na našim fakultetima opisivati ovako: „ Bolonjski sistem obrazovanja nije do kraja implementirana čak postoje i primjeri gdje još nije ni započeta implementacija“(Željковиć 2012, Unapređenje kvaliteta nastave i učešća studenata). Ukoliko se uvođenjem Bolonjskog načina studiranja, osigurava kvalitet u obrazovanju i nastavi na visokoškolskim ustanovama počnimo stvarati uslove da se ovaj način studiranja uspješno implementira u bliskom periodu.

2. KVALITETNA NASTAVA

2.1. Nastava

Nastava predstavlja najorganizovaniji vid institucionalnog edukativnog rada, ona podrazumijeva plansko, organizirano, manje ili više ciljno djelovanje, učenje i poučavanje pojedinca, bez obzira na mjesto i forme odvijanja, ali koje ima pozitivno odgojno-obrazovno dejstvo na razvoj individue. Ona je važno polje ljudskog djelovanja, složena je i polivalentna djelatnost, bitan je činilac individualnog i društvenog razvoja (Muminović 2012:61). Važno je naglasiti i to da je nastava produkt, proizvod svjesnog djelovanja nastavnika, tj. društveno verificiranog stručnjaka za izvođenje nastave (prema Ćatić 2015:391).

Nastavu obilježavaju kao najorganizovaniji način učenja i poučavanja zbog toga što je se za nastavni proces vežu nastavni plan i program u kojima se jasno određuje koji će se predmeti izučavati, koliko sati i šta će se u okviru kojeg predmeta izučavati. Institucionalizirana je iz razloga što se većina nastavnih sati izvodi u okviru institucija poput fakulteta, škola akademija ili institucija u kojima se obavlja praktična nastava. Nastava djeluje na pojedinca na način da proširuje njegova znanja i razvija vještine i umijeća. Pomoću nastave se pobuđuje kognitivno, konativno, afektivno i psihomotoričko područje pojedinca. Kako nastava djeluje na pojedinca a pojedinac je dio društva, koji svoja iskustva i stavove prenosi i iskazuje drugima uviđamo da se djelovanje nastave sa pojedinca prenosi i na kompletno društvo. Ono što je postala najčešće pisana rečenica u dosadašnjim radovima koji se bave tokovima obrazovanja jeste da promjene koje se dešavaju u današnjem društvu, utječu na obrazovanje na način da se zahtijeva od obrazovnog sistema da ih upoznaje i uvodi.

2.1.1. Funkcija nastave

Funkcija nastave nužno je determinirana društvenim i civilizacijskim okvirima, karakterom i nivom društva, potrebama društva za edukacijom, nastavnim sistemima, vrstama i organizacionim oblicima nastave, te sa dejstvom njenih strukturnih faktora (Muminović 2012:62). Vječita dilema koja se provlači kada je u pitanju nastava je ta da li je njena funkcija odgojna ili obrazovna, te koja je više zastupljena. Prema pravilu funkcija nastave bi trebala biti odgojno-obrazovna, trebala bi studentu pomoći da usvoji određene vrijednosti, formira stavove i navike- usvoji potrebna znanja, sposobnosti, vještine i kompetencije koje će mu omogućiti da bude konkurentan na tržištu rada. Obrazovna strana nastave bi trebala pomoći studentima da razviju svoje sposobnosti mišljenja, pamćenja, promatranja, osjećaja, volje i mašte do

maksimuma. Dok bi odgojna strana nastave kod studenata trebala da probudi objektivno važeće vrednote, koje spominje Slatina (2012): istinu, dobrotu, ljepotu, pravdu i svetost. Tek odgojem pojedinac ili jedinka postaje čovjek koji gradi svoj vrijednosni sistem.

2.1.2. Struktura nastave

Budući da se u nastavnom procesu tri segmenta, a danas se češće govori o četiri ili mnogo segmenata moraju uklopiti uočavamo da kvalitet u nastavi i nije lako dokučiti. Ključni faktori nastave, koji se trebaju uklopiti predstavljaju didaktički trokut, četverokut ili mnogokut. Didaktički trokut čine nastavnik, nastavni sadržaj i učenik. Savremeni tokovi obrazovanja zahtijevaju da se trokutu doda još jedan faktor a to je obrazovna i nastavna tehnologija. Hajman i Šulc (u Muminović,2012) navode da su sljedeći faktori bitni za nastavu: cilj, sadržaj, metod, sredstvo, učenik i sociokulturni uslovi sredine. Sve ove faktore profesor/asistent treba da ima u vidu kada želi da ostvari kvalitetnu nastavu.

2.2. Kvalitetna nastava i njeni faktori

Često u praksi možemo čuti pseudonime za kvalitetnu nastavu tipa dobar čas, kvalitetni primjeri, dobra objašnjenja, jasne i koncizne upute, zanimljivo predavanje, neobično i inovativno predavanje i sl. No da li u tim sintagmama zaista ogleda kvalitet? Šta je to kvalitetna nastava i kako je mogu osigurati? Ovakva pitanja bi sebi učitelji, nastavnici, profesori trebali redovno da postavljaju. Ulažem li dovoljno u svoju pripremu, da li sam jasan na času, koliko uključujem studente u raspravu, da li je moja povratna informacija jasna studentu, koliko sam im dostupan, otvoren i spreman za dodatna objašnjenja su također pitanja koja bi se trebala naći na spisku jednog profesora koji želi unaprijediti kvalitet svoga rada.

Kiper i Mischke (u Bognar 2004, Kvaliteta nastave na fakultetu) kažu da se kvaliteta nastave sastoji od kvaliteta proizvoda, dakle od pojedinačno postignutih ciljeva, razvijenih postignuća učenika i više ili manje uspješnog korištenja vremena. Ova definicija sažeto obuhvata faktore koje utiču na kvalitet nastave koje spominje Meyer.

Kao ključne elemente dobre i kvalitetne nastave Meyer, (2005:23) navodi:

- jasno strukturiranje
- visok udio stvarnog učenja
- poticajno ozračje

- jasnoću sadržaja
- uspostavljanje smisla komunikacijom
- raznolikost metoda
- individualno poticanje
- inteligentno vježbanje
- transparentnost očekivanih postignuća i
- pripremljenu okolinu

Ukoliko su svi navedeni uslovi zastupljeni ili ispunjeni na jednom času ili predavanju za takvo predavanje možemo reći da je kvalitetno. Detaljno planiranje sredine u kojoj će se održati predavanje, uz pomoć određenih nastavnih sredstava koja će olakšati shvatanje određenog nastavnog materijala ili sadržaja, treba da bude kontinuirano. Da bi profesor/asistent mogao da se približi kvalitetnoj nastavi treba da posjeduje određene kompetencije i znanja. Jasno strukturiranje podrazumijeva da se zna šta je cilj određenog predavanja ili vježbi, koji nastavni materijali će se koristiti, kakav će biti tok rada, kako uvesti studente u određenu temu, zainteresirati ih za sadržaj, te kako zaključiti predavanje. Ovim se pokušava objasniti koliko je bitna artikulacija jednog nastavnog časa, popularnije nazvanog predavanja. Dakle, profesor/asistent planira nastavni čas, koji je ujedno i najmanja organizacijska jedinica. On tu jedinicu organizira, planira temu koju će obrađivati na času i određuje koliko mu je vremena potrebno za tu obradu, precizira koliko mu je vremena potrebno za uvodni, glavni i završni dio. Da bi udio učenja u nastavi bio visok profesor/asistent treba da budu dobro organizirani kako ne bi gubili vrijeme od predavanja na neke sporedne stvari, tipa podjela studenata za rad u grupi, paru itd. Dakle, potrebno je isplanirati takve podjele koje će im oduzeti najmanje vremena, također trebaju biti tačni, precizni i jasni u podjeli poslova studentima. Poticajno ozračje zavisi od samog profesora/asistenta i njihovog odnosa sa studentima. Uvijek su zanimljivija, poticajnija i bolja predavanja gdje između profesora/asistenta i studenata vlada uzajamno poštovanje i uvažavanje. Na takvim predavanjima svako zna koja su njegova zaduženja, obaveze i odgovornosti, te koja pravila treba da se poštuju. Profesori koji vole i poštuju svoje studente, koji sustavno potiču njihov osjećaj vlastite vrijednosti i samopoštovanja, naći će među studentima vjerne saradnike i prijatelje s kojima će moći realizirati nastavu u kojoj će vladati ozračje u kojem se svi dobro osjećaju (Bognar 2010:179, Kvalitetna nastava na fakultetu).

Za kvalitetnu nastavu jako je bitna i jasnoća sadržaja, tj. sadržaji koji se izučavaju u okviru jednog nastavnog sata treba da budu primjereni i jasni studentima. Profesor i asistent treba da posebnu pažnju posvete sadržajima koje planiraju realizirati u nastavi. Pri tom planiranju trebaju imati na umu studentovo predznanje koje ima kako bi znali koje stvari treba da dodatno pojašne ili da bar ponude studentima literaturu koja će im olakšati shvatanje određenih kompleksnih pojmova. Sadržaji koji se izučavaju u okviru jednog predmeta trebaju biti pažljivo birani, analizirani i aktuelni.

Kako predavanje ne bi postalo jednolično, suhoparno i u krajnjoj liniji nezanimljivo studentima potrebno je koristiti različite metode rada. Primjena samo jedne metode ili oblika rada vrlo brzo će izazvati otpor kod studenata i vjerovatno će početi izostajati s takvih predavanja. Kako do toga ne bi došlo potrebno je koristiti više metoda i oblika rada sa studentima. Mnoga istraživanja ukazuju na to da je na fakultetima najviše zastupljen frontalni oblik rada u okviru kojeg profesor predaje a studenti su tu samo slušaoci koji vremenom postaju pasivni posmatrači, koji veoma malo uče na predavanju. Kao suprotnost ovakvoj vrsti rada predstavlja se individualan pristup studentu i individualno poticanje koje je još jedan od uslova kvalitetne nastave. Da bi čitaocima bilo jasnije koje sve metode i oblici rada postoje, a mogu se koristiti u radu sa studentima u nastavku rada ih navodimo.

OBLICI RADA U NASTAVI	METODE RADA U NASTAVI
Rad u velikim grupama	Usmeno izlaganje
Grupni rad (manje grupe)	Nastavni razgovor
Rad u tandemu (paru)	Rad na tekstu
Individualni oblik rada	Ilustrativno-demonstrativne metode
Individualizirani oblik rada	Labaratorijsko-eksperimentalne metode
Kombinovani oblik rada	

Tabela 1. Oblici i metode rada u nastavi (izvedeno iz Muminović 2012)

Profesori i asistenti, budući da su iskusniji i stručniji, treba da studente poučavaju mnemotehnikama, odnosno strategijama koje će im omogućiti lakše učenje i time im potaknuti inteligentno vježbanje, koje je veoma bitno u kvalitetnoj nastavi. Kvalitetna nastava zahtijeva i to da se unaprijed znaju postignuća koja će biti moguće ostavariti u bliskom periodu. Ako je sve strukturano i jasno, ako su ispunjeni svi naprijed navedeni uslovi uspjeh i postignuća neće izostati. Dobro pripremljena okolina, koja je obavezna u kvalitetnoj nastavi, još više može privući i zainteresirati studente i tako premašiti očekivana postignuća. Poželjno je da okolina

bude topla i prijatna, da zadovoljava osnovne fiziološke potrebe studenata, da prostorija bude prozračna, svijetla opremljena savremenom opremom potrebnom za rad. Poticajni elementi, poput različitih riječnika, enciklopedija su također poželjni.

Do danas je objavljeno mnogo radova koji govore o unapređenju nastave u osnovnim i srednjim škola, dok se univerzitetskom nastavom bavi manji broj teoretičara i praktičara. Nekako je u društvu formirano mišljenje da su na fakultetima studenti, već formirane ličnosti, zrele i da njima ne trebaju neki „specijalni efekti“ kako bi nešto naučili. Bognar (2010:174; Kvalitetna nastava na fakultetu) kaže da sve ono što učimo studente o uspješnoj i kvalitetnoj nastavi u osnovnoj i srednjoj školi vrijedi u velikoj mjeri i za kvalitetnu nastavu na fakultetu. Iako je velika dobna razlika između učenika u osnovnoj školi i na fakultetu većina pravila i uslova koji dovode do kvalitetne nastave daju dobre rezultate kako u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju tako i u visokoškolskom.

2.3. Studenti- bitna karika u lancu kvalitetne nastave

Svrha svake organizacije, državne ili privatne je imati kvalitetan proizvod ili kvalitetnu uslugu, iz toga slijedi da radnici moraju kvalitetno obavljati posao, a odgovorne osobe se trebaju pobrinuti da bude tako. U ovom metaforičnom opisu studenti predstavljaju radnike, dok su odgovorne osobe profesori (prema Glasser 2001:13). Dakle za osiguravanje kvalitetne nastave potrebno je angažirati i studente, uključiti ih na neki način u taj proces.

Anketiranje studenata o njihovoj percepciji kvalitetne nastave, kako je poboljšati, učiniti zanimljivijom može potaknuti studente na razmišljanje kako oni mogu doprinijeti unapređenju nastave. Još, ukoliko studenti primjete ozbiljnu namjeru kod istraživača koji uvažava njihovo mišljenje i uzima ga u razmatranje, biće još više zainteresirani za proces unapređenja kvalitete nastave. Samo kvalitetan profesor će znati kako da studente uključi u ovaj proces. Neosporno je da studenti predstavljaju bitnu kariku u lancu unapređenja kvalitete nastave. Često je mjerilo kvaliteta nekog studija određeno brojem studenata koji se upisuju na taj studij, a kvalitet nastave određenog predmeta brojem studenata koji su uspješno položili test znanja. Da li je to relevantno i koliko nije na nama da procjenjujemo, ali činjenica je da je tako.

Jasno je da fakulteti postoje zbog studenata, da fakulteti trebaju što veći broj studenata kako bi opstali na današnjem tržištu koje je vrlo zahtjevno. Međutim jedna odgojno-obrazovna ustanova, poput fakulteta ne treba bilo kakvog studenta, ona treba aktivnog, pronicljivog, radoznalog, optimističnog, kreativnog i željnog znanja studenta. A ako i nije takav nastavnički

kadar treba da se potruži da takav postane. Da postane student koji je spreman da pravilno rasuđuje, kritički promišlja, da zna da koristi svoja znanja, vještine i kompetencije u praksi.

Veoma često smo na predhodnim stranicama rada spominjali da profesor/asistent treba da bude pokretač u nastavi, inovator i da motivira studenta, međutim to studentu ne daje za pravo da samo sjedi na predavanjima i čeka da ga prozovu da nešto kaže. I student je dužan da bude aktivan u nastavi, istražuje, aktivno sluša i učestvuje u odgojno-obrazovnom radu. I sam Okvirni zakon o visokom obrazovanju, daje studentu ulogu ravnopravnog partnera u sistemu visokog obrazovanja.³ Budući da je ravnopravan student može i treba da se uključi u proces donošenja odluka koje se tiču unapređenja i kvaliteta studija koji pohađa. Kao predstavnik studenata, student treba blisko sarađivati sa profesorima i asistentima, prisustovati Sjednicama odsjeka te ostale studente upoznavati sa temama o kojima se diskutovalo na pomenutim sjednicama. Bitna značajka jeste i da svaki redovan student može da se kandiduje za člana studentskog parlamenta.

Kozić (2010, Prava i obaveze učesnika u nastavnom procesu na fakultetu) spominje da su se desili pozitivni pomaci u našem visokoškolskom obrazovnom sistemu kada je u pitanju percepcija studenata. Studenti su prije predstavljali samo brojke, dok je danas prisutan mnogo bliskiji odnos između studenta i profesora/asistenta. Interakcija između njih je prisutna i samim tim je povećana mogućnost učenja. Studenti danas učestvuju i u realiziranju nastavnih sati na način da prezentiraju određene nastavne sadržaje, rade projekte sami ili u timu. Grupni radovi, koji su također zastupljeni danas, dozvoljavaju i onim povučenijim studentima da se oslobode i uključe u diskusiju sa drugim studentima.

Poput redovnih studenata i vanredni studenti obavljaju slične dužnosti i zadatke koje prezentiraju radnim subotama.⁴ Termini za konsultacije kod profesora/asistenata jednako vrijede i za njih.

³ Detaljnije dostupno na <http://hea.gov.ba/Dokumenti/Zakoni-propisi/?id=105> 16.11.2016

⁴ Visokoškolska ustanova obavezna je u svakom semestru organizirati nastavu (u učionici) za vanredne studente i studente koji studiraju "učenjem na daljinu" i to najmanje prve, osme i petnaeste sedmice svakog semestra i o tome voditi urednu evidenciju, a što se detaljnije regulira pravilima studiranja visokoškolske ustanove.(Pravila studiranja za prvi ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, 2010 dostupno na <http://fpn.unsa.ba/bs/wp-content/uploads/2014/12/Pravila-studiranja-za-I-ciklus-studija.pdf>)

2.4. Značaj edukacije profesora i asistenata

Grandić (2010, Edukacija nastavnika za budućnost) navodi da profesionalno usavršavanje nastavnika direktno utiče na kvalitet obrazovnog procesa, odnosno bolji uspjeh i efektivniji razvoj učenika i njihovo uključivanje u život i rad. Glede ovog saznanja neophodno je kontinuirano usavršavanje zaposlenih u obrazovnom sektoru. Budući da se promjene i inovacije skoro svakodnevno dešavaju, napretkom i razvojem društva i tehnologije, opravdano je to i tražiti od zaposlenih u obrazovanju. Još jedan od razloga, koji nalaže stalno usavršavanje profesora i asistenata jeste činjenica, da je većina njih pogotovo profesora, studirala prije nekih 10,20 ili više godina, te su tada usvojili znanja i umijeća koja su se mijenjala ili iščezla. Kako bi bili u korak s vremenom profesori/asistenti trebaju kontinuirano raditi na usvanjanju novih znanja i umjeća. Odličan primjer potrebe za tim predstavlja uvođenje kompjutera u nastavu, komuniciranje preko e-maila, power point prezentacije, objavljivanje rezultata na web stranici. Za sve navedene stavke profesori su se morali obučiti kako bi zadržali svoj status uglednog i kvalitetnog predavača. Koliko je bitno informatičko znanje profesora/asistenta svjedoči i činjenica da se gotovo sva komunikacija sa vanrednim studentima svodi na komunikaciju putem e-maila. Na osnovu promjena koje se dešavaju i zahtjeva koji se postavljaju pred nastavno osoblje Arnaut (2010) navodi da na osnovu dosadašnjih spoznaja profesor treba da bude:

1. Tehnološki osviješten
2. Da ide u korak s vremenom
3. Da ostvaruje interakcijsku nastavu
4. Da je produhovljeni predavač
5. Otvoren i komunikativan
6. Realan i fleksibilan
7. Kreator idealnog okruženja za učenje

Sve navedeno potvrđuje značaj kontinuiranog educiranja profesora/asistenata, jer samom nadogradnjom znanja profesoru/asistentu se proširuju vidici pri planiranju i realiziranju nastave. Fleksibilnost, kreativnost, otvorenost u komunikaciji su imperativ u današnjem obrazovanju. Naprijed nabrojano, nije sve što se očekuje i traži od profesora/asistenta u odgojno-obrazovnom radu. Ako se posjetimo Sokratove zakletve namijenjene učiteljima, nastavnicima i profesorima i dijela: „ obavezujem se da ću ga⁵:

⁵ Misli se na učenika ili studenta; jedan dio Sokratove zakletve je u tekstu. Zakletva u cjelosti dostupna na <http://www.gjb.hr/stariweb/pdf/sokratova-prisega.pdf> 16.11.2016

- osposobljavati za preuzimanje odgovornosti za život, rad i stvaralaštvo u zajednici;
- da ga neću podčinjavati mojim shvatanjima svijeta, ljudskog društva i čovjeka;
- da ću nastojati da mu pružim viziju boljeg svijeta;
- da ću mu omogućiti da upozna šta je i kakav je to dobar život;
- da ću ga uvjeravati da se vizija boljeg svijeta može ostvariti;
- da ću ga podučavati istinoljubivosti“

možemo uočiti da se od profesora/asistenta traži da bude humanizirana ličnost sa jakim karakterom, ozbiljnošću u radu, osobom koja posjeduje skromnost i smirenost, dobre namjere i plemenita osjećanja, osoba koja posjeduje dušu i nesebičnost koja će biti dobar primjer svojim studentima.

Bitna značajka kvalitetnog profesora/asistenta jeste i sposobnost kritičkog sagledavanja sopstvene prakse. Samoevaluacijom će profesori/asistenti moći uočiti da li i gdje se javljaju prepreke u njihovom radu koje utiču na kvalitet nastave, te će raditi na otklanjanju tih prepreka.

Od savremene univerzitetske nastave očekuje se orjentiranost ka studentu, podsticanje saradničkog odnosa između nastavnika i studenta, otvorenost prema životnim situacijama, korelacija sa drugim područjima nauke i ljudske djelatnosti, primjena saradničko-timskog rada, razvijanje organizacijskih i komunikacijskih sposobnosti studenta, kao i primjena novih nastavnih metoda poučavanja i učenja (Kovačević 2004, Mjesto i značaj iskustvenog učenja). Sve ovo zahtijeva drugačiji pristup kako studentu tako i nastavi i zbog toga je nadogradnja znanja, umjeća i vještina profesora/asistenata neophodna. Jer novi pogledi na nastavu zahtijevaju i primjenu inovativnih metoda, sredstava i oblika rada.

2.5. Komunikacijski odnosi između profesora, asistenata i studenata

Današnji studenti dolaze iz drugačijeg svijeta, zahtijevaju savremeni pristup profesora i asistenata, žele dvosmjernu, empatijom obojenu komunikaciju. Dakle, profesori i asistenti treba da budu obučeni i za ovaj vid komunikacije. Tražena komunikacija potiče interaktivan rad koji dalje potiče razmjenu iskustava učesnika, omogućava uzajamno učenje i pokreće ih na aktivno učešće u svim fazama rada (prema Jajatović, 2005 Interaktivni rad, uspješna komunikacija između asistenata i studenata). Ali prije svega, da bi profesor/asistent mogao pristupiti studentu i uključiti ga u interaktivan rad, komunicirati s njim , profesor/asistent treba imati niz bitnih podataka o studentu poput njegovog imena, prezimena, koju je srednju školu završio/la, kakve

su njegove/njene opće i specifične sposobnosti, koji uspjeh je postizao/la, kakve interese, vrijednosti i stavove ima. Ove informacije će u velikoj mjeri olakšati komunikaciju i jednoj i drugoj strani. Pored toga što profesori/asistenti trebaju imati i znati određene informacije o studentu, tako i student treba da dobije pomenute informacije o njima. Jajatović (2005) ističe važnost prvog dojma, odnosno prvog susreta profesora/asistenta sa studentima. Taj prvi dojam se pamti i često mišljenje o nekome formiramo na osnovu prvog dojma, stoga se nameće da se ozbiljno treba posvetiti planiranju prvog susreta sa studentima a ne da se to obavlja formalno u vidu podjele silabusa.

Demokratski odnos između učesnika u odgojno-obrazovnom radu je imperativ ukoliko želimo postaviti dobre temelje kvalitetnoj nastavi. Ono što ga obilježava jeste dvosmjerna komunikacija između profesora i asistenta, profesora i studenata, asistenta i studenta, te između samih studenata. U ovakvom odnosu nastava je zajednička aktivnost profesora/asistenta i studenata (prema Bognar 2010).

Današnje društvo zahtijeva takav otvoreniji odnos, nema smisla da se prenošenje znanja na fakultetima odvija i dalje u jednosmjernoj komunikaciji koja izaziva nezainteresiranost kod studenata. Autoritet i dalje predstavlja profesor/asistent ali je on sad više otvoren za saradnju, demokratski orijentiran, podržava i poštuje svakog studenta, shvata da svi imamo različite stavove, mišljenja i vrijednosti koje uvažavamo.

Najčešće se komunikacija između studenata i profesora/asistenata dešava u okviru predavanja i vježbi, rjeđe je o u okviru konsultativnog ili mentorskog rada. Dvosmjerna komunikacija, predstavlja demokratski način komuniciranja, u okviru kojeg se uvažava sloboda izražavanja kako profesora/asistenta tako i studenta. Ova vrsta komunikacije je poželjna u nastavi. Karakteriše je govor uz slušanje, slušanje sagovornika uz razmišljanje i saopštavanje svog razmišljanja sagovorniku. Suprotan način komuniciranja predstavlja jednosmjerna, autoritarna komunikacija i potrebno je izbjegavati koristiti kako u nastavi tako i inače. Takva komunikacija sputava slobodu izražavanja i dopušta samo jednoj osobi da iznosi svoje mišljenje.

Ukoliko se prisjetimo Watzlawick-ih pravila komunikacije „da nije moguće ne komunicirati, da komunikacija ima svoj sadržajni aspekt i aspekt odnosa, da je odnos uvjetovan interpretacijom ponašanja, da komunikacija može biti verbalna i neverbalna, simetrična i komplementarna“ (Bratanić 1990:87) uočavamo kompleksnost komuniciranja od kojeg mnogo toga u nastavi zavisi. Svoj pristup, način komuniciranja profesor/asistent treba preispitati kada želi unaprijediti kvalitet nastave. Dobro sročena poruka jedan je od najvažnijih uvjeta komunikacije,

ta poruka treba biti jasna i razumljiva. Neosporno je da se komunikacija u nastavi svakodnevno odvija ukoliko ne verbalna, onda sigurno neverbalna koja je jednako bitna. Usaglašavanje verbalnih i neverbalnih znakova u komunikaciji ulijeva veće povjerenje studentu da je to što govorite tačno. Profesori/asistenti trebaju biti svjesni važnosti komuniciranja ukoliko žele da ostvare uspješnu i kvalitetnu komunikaciju sa studentima.

Komunikacija između profesora/asistenta i vanrednih studenata najčešće se dešava u okviru radnih subota, termina konsultacija i na ispitima. Konsultacije se planiraju tako da odgovaraju profesorima/asistentima i studentima, kako redovnim tako i vanrednim. Sedmično treba da se planira najmanje 5 sati na kabinetske konsultacije. Veoma često je između profesora/asistenta i vanrednih studenata prisutno komuniciranje putem e-maila. Ovakav vid komunikacije se dakle odvija preko posrednika, kompjutera. Stoga je ovaj vid komunikacije može označiti kako posredna, apersonalna komunikacija. Vanredni studenti se javljaju kad im nisu jasna zaduženja, da se konsultiraju kod izbora literature potrebne za određeni kolegij i saznaju termine ispita. Budući da se i radne subote često održavaju samo u vidu konsultacija ne možemo ovdje ni očekivati komunikaciju na onom nivou kao sa redovnim studentima.

Ono što može olakšati komunikaciju između studenata (vanrednih i redovnih) i profesora/asistenta jeste poznavanje i primjenjivanje tehnika za prikupljanje podataka na relaciji profesor/asistent-student. Neke od pomenutih tehnika su: nastavni petominutni listić, tehnika zatvorenog pisma, tehnika e-maila, mutna i nejasna tačka, odgovor u jednoj rečenici, ključna riječ, paragraf parafraziranja. (prema Hadžibegović 2005, Evaluiranje rada, Povratna veza između studenata i nastavnika). Pomoću ovih tehnika nastavnik može doći do bitnih informacija od studenata, šta im u toku predavanja/vježbi nije bilo jasno, a šta jeste, šta smatraju bitnim za naučiti, koliko je poticajno predavanje bilo itd. Profesor/asistent može postaviti pitanja kakva želi i na njih će od studenata dobiti pisani odgovor. Ostvarivanje povratne veze između studenata i nastavnika direktno utiče na svijest o značaju učenja, razumijevanja i primjene znanja (Hadžibegović,2005). Veoma je bitno da nakon primjene neke od gore pomenutih tehnika, profesor/asistent pročita i evaluiira svaki odgovor i o rezultatima obavijesti studente. Ostvarivanje povratne veze će pomoći studentima da formiraju svoje mišljenje, da objektivno i argumentovano pišu svoje odgovore, kažu profesorima/asistentima šta je dobro na njihovom predavanju/vježbama a šta ne. Profesori/asistenti će na ovaj način dobiti povratnu informaciju i o svom načinu rada koliko je on uspješan i kvalitetan i na osnovu dobijenih informacija korigovati svoj način rada.

2.6. Vrednovanje rada studenta

Kontinuirano vrednovanje te transparentnost i dostupnost rezultata vrednovanja bitan su uslov za kvalitetnu nastavu. Vrednovanje predstavlja bitan segment kako za studente tako i za profesore/asistente. Pod vrednovanjem podrazumijevamo sve aktivnosti kojima se dolazi do određenih podataka o studentovom znanju. U te postupke ubrajamo praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje. Studenti vrednovanjem dobijaju povratnu informaciju o svojim postignućima, koliko su napredovali ili nazadovali, te na osnovu toga mogu planirati svoj daljni angažman u okviru svakog pojedinačnog kolegija. Dok profesori/asistenti na osnovu ocjena studenata mogu zaključiti koliko su i da li su ispunili postavljene ciljeve učenja i podučavanja, u kojoj mjeri su ostvareni zadaci nastave te koliko su studenti napredovali.

Vrlo često se kvalitet nastave procjenjuje na osnovu prolaznosti studenata iz određenog predmeta, jer se ide logikom da kvalitetan nastavni kadar može osigurati kvalitetnu nastavu u primjernoj sredini za učenje uz upotrebu raznolikih metoda rada te na taj način osigurati visok udio učenja koji će rezultirati pozitivnim ocjenama na ispitu.

Alić, Salihagić (2008) kaže da je svrha ocjenjivanja postignuća učenika jeste ili bi trebala biti praćenje postignuća u obrazovanju, praćenje uspješnosti u postizanju ciljeva, planiranju procesa promjena i unapređivanje i evaluacija nastavnog plana i programa. Dakle, korisne informacije za unapređenje nastave profesori/asistenti mogu izvući na osnovu ocjena studenata. Ukoliko detaljno pogledaju pismene ispite mogu uočiti koja pitanja su bila teža studentima za odgovoriti, na koja nisu nikako odgovorili, te na koja su svi odgovorili. Ukoliko organizuju čas na kome će sa studentima diskutovati o pismenom ispitu, mogu doći do informacija da li je možda sam način formulacije pitanja bio zbunjujući, da li određene kompleksne pojmove nisu baš dobro usvojili ili se nisu spremali za ispit. Na osnovu dobivenih povratnih informacija od studenta profesor/asistent može doznati šta treba da mijenja, na čemu da radi da bi prolaznost na ispitima bila veća.

Proces ocjenjivanja postignuća učenika uvijek se zasniva na kontinuiranom praćenju napredavanja učenika koje se shvata kao pedagoška djelatnost koja podrazumijeva razrađen sistem postupaka, tehnika i instrumenata za utvrđivanje razvojnog toka i stepena ostvarivanja određene pedagoške djelatnosti u nastavnom, odnosno odgojno-obrazovnom procesu (Alić, Salihagić, Od planiranja do ocjenjivanja).

Budući da je većini studenata, a možda i svima, najbitnija ocjena koju će imati iz određenog kolegija veoma je važno odmah na početku kolegija studentima objasniti na koji način stiču bodove na osnovu kojih se formira konačna ocjena. Ovakve informacije su studentima dostupne i u silabusima pojedinačnih nastavnih predmeta koje su im profesori/asistenti dužni dostaviti već na prvom satu.

Rad studenta se prati i vrednuje kontinuirano tokom cijelog semestra. Student skuplja određeni broj bodova prisustvom na nastavi, aktivnošću na nastavi, putem prezentacija, portfolija ili seminarskih radova. Najveći broj bodova, koji će mu osigurati prolaznu ocjenu student može osvojiti na pismenom ispitu. Na pismeni ispit izlaze kako redovni tako i vanredni studenti. Vanredni studenti, kod pojedinih profesora, dobijaju dodatne zadatke kako bi mogli kompezirati bodove koje redovni studenti dobijaju na osnovu prisustva na nastavi. Različiti pristupi u ocjenjivanju mogu i samo ocjenjivanje učiniti kvalitetnim. Formativno, sumativno, dijagnostičko, normativno, formalno, neformalno, interno, eksterno, broičano, opisno, ocjenjivanje putem standardizovanih zadataka, putem testova znanja te kombinovano ocjenjivanje predstavljaju širok dijapazon na osnovu kojeg se može vrednovati rad jednog studenta. Samoocjenjivanje studenata je poželjno u kvalitetnoj nastavi.

Vrednovanje rada studenta treba da bude objektivno, realno, pravedno, sistematično i javno. Prema Okvirnom zakonu u visokom obrazovanju, objavljenog u Službenim novinama Kantona Sarajevo, prema Članu 56. Visokoškolska ustanova je obavezna utvrditi i organizirati termin ispita tako da student može imati samo jedan ispit po danu, rezultati ispita trebaju biti objavljeni u roku od 5 dana od odrađenog ispita uz obavezno oglašavanje kad student može doći na uvid svog rada. Student, ukoliko nije zadovoljan dobijenom ocjenom ili smatra da su prisutne nepravilnosti u ocjenjivanju može podnijeti žalbu i tražiti ponovno polaganje ispita. Ponovno polaganje ispita se organizuje pred komisijom, koju odredi dekan u roku od 3 dana ukoliko je u pitanju usmeni ispit. A ako je u pitanju pismeni ispit, isti pregleda ponovo komisija koju odredi dekan. Komisijsko ocjenjivanje bilo pismenog ili usmenog ispita student može tražiti dva puta u toku jedne studijske godine.

Vrednovanje, koje obuhvata praćenje, provjeravanje i ocjenjivanje iziskuje puno vremena, koncentracije i preciznosti od strane ocjenjivača. Na ovom osjetljivom procesu je veliki teret, jer od ocjene nam zavisi sam prosjek koji je veoma bitan kada apliciramo za posao u struci. Studenti trebaju biti svjesni ove činjenice i na vrijeme se pripremati za testove znanja. Prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju u BiH završni ispit se obavlja u toku posljednje

sedmice nastave ili u prvoj sedmici nakon završene nastave. Pored završnog ispita postoje i popravni ispiti na koje mogu izaći studenti ukoliko nisu zadovoljni dobijenom ocjenom ili u predhodnom roku nisu položili ispit.

Uspjeh studenta nakon završenih svih provjere znanja vrednuje se i ocjenjuje sistemom uporedivim sa ECTS sistemom: 10 (A) – (izuzetan uspjeh, bez grešaka ili sa neznatnim greškama), 9 (B) – (iznad prosjeka, sa ponekom greškom), 8 (C) – (prosječan, sa primjetnim greškama), 7 (D) – (općenito dobar, ali sa značajnijim nedostacima), nosi 65–74 bodova, 6 (E) – (zadovoljava minimalne kriterije), 5 (F, FX) – (ne zadovoljava minimalne kriterije) (prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju)(prema Zakonu o visokom obrazovanju U Kantonu Sarajevo, Član 55)⁶ .Ovakav način ocjenjivanja studenata prakticira se od potpisivanja Bolonjske deklaracije.

Da bi vrednovanje rada studenta bilo kvalitetno, ocjenjivanje treba da napusti stari, tradicionalni način gdje se ocjenjivala samo reprodukcija gradiva. Kvalitetno vrednovanje mora obuhvatiti praćenje napretka studenta, davanje povratnih informacija, usmjeravanje studenta za budući način učenja koje uključuje poučavanje studenata olakšicama u učenju. Razgovor sa studentom o njegovom stilu učenja i poticanje studenta na kritičku analizu ocjenjivanja, praktikovanje vršnjačkog ocjenjivanja samo su neke od aktivnosti koje se mogu realizirati u procesu kvalitetnog vrednovanja.

⁶ Zakon o visokom obrazovanju u Kantonu Sarajevo u cjelosti dostupan na http://www.ff.unsa.ba/files/zakoni/ZOVKS_42_13.pdf

3. KAKO DO KVALITETNE NASTAVE

„Reci mi i ja ću to zaboraviti. Pokaži mi i ja ću to zapamtiti. Uključi me i ja ću to razumjeti“ (Konfučije, 450.godine prije nove ere). Davno izrečena izreka može koja može da uputi ka kvalitetnoj nastavi. Na osnovu pažljivo isčitane, raščlanjene i analizirane literature koja govori o kvalitetnoj nastavi, načinima osiguravanja i postizanja kvaliteta u nastavi možemo iznijeti nekoliko zaključaka:

-Zadovoljstvo studenata predstavlja bitan segment u obrazovanju, vrijedan propitivanja. Zadovoljstvo predstavlja dinamičan proces, relativan pojam i teško ga je, ali ne i nemoguće, mjeriti.

-Kvalitet u visokom obrazovanju je multidimenzionalni koncept koji obuhvata sve njegove funkcije i aktivnosti, podučavanje i akademske programe, istraživanje i stipendije, osoblje, studente, fakultete, zgrade, opremu, akademsko okruženje, usluge i zajednicu.

-Rukovodstvo i Odbor za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju koji djeluje u sklopu jedne visokoškolske ustanove, treba da provode unutrašnje osiguranje kvaliteta i da rade na dostizanju evropskih standarda za osiguranje kvaliteta u obrazovanju. Unapređenje kvalitete nastave u najvećoj mjeri zavisi od aktivnosti članova fakulteta, od njihove motiviranosti da rade na tome.

-Agencija za osiguranje kvaliteta i eksterna tijela zadužena za vanjsko osiguranje kvaliteta u obrazovanju treba da provode kontrole onako kako Okvirni zakon o visokom obrazovanju nalaže, svako dvije godine.

-Budući da se Bolonjskom deklaracijom želi uvesti neki red u obrazovni sistem na fakultetima, način studiranja propisan Bolonjskom deklaracijom potrebno je što prije efikasno implementirati u dosadašnji način studiranja koji je prisutan na Odsjeku za pedagogiju. Bogati historijat razvoja Odsjeka za pedagogiju zadužuje svoje uposlenike da njegov ugled i kvalitet, stečen predhodnih godina, zadrže i opravdaju.

-Društvo treba takav obrazovni sistem koji će pojedinca učiniti akterom napretka društva i obrazovnog sistema. Obrazovanje na fakultetima treba postati efikasnije, studente treba pripremati za rad u struci.

-Pored većih finansijskih ulaganja, koja su potrebna našem obrazovnom sektoru visokog obrazovanja, potrebni su nam i kvalitetno razvijeni ljudski resursi, osposobljeni i stručni

profesori/asistenti koji će svoja znanja, umijeća i vrijednosti na kvalitetan način prenijeti studentima.

-Unapređenje sistema obrazovanja i profesionalnog razvoja nastavnog kadra predstavlja bitan korak da društvenom, ekonomskom, kulturnom i duhovnom razvoju. Da bi bili u koraku s vremenom, trebamo se zanimati i baviti promjenama koje se dešavaju u društvu. Na osnovu iskustva drugih učiti. Kontinuirano učenje, platformu konfluentnog učenja, cjeloživotno učenje trebamo isticati kao društveno dobro.

-Nastava predstavlja najorganizovaniju aktivnost putem koje se vrši učenje i podučavanje. Historijat nastave svjedoči da su se vremenom oblici nastave mijenjali, ali njena svrha, cilj i smisao se nikad nije dovela u pitanje. Koji god oblik nastave da se prakticira bitno je težiti da nastava bude kvalitetna.

-Kvalitetnu nastavu je moguće postići samo ukoliko imamo zdrave profesionalne odnose između uposlenika, kvalitetan nastavni kadar koji predano radi svoj posao i studente koji su spremni da rade i surađuju. Bilo koji posao da planiramo uraditi kako treba neophodna je dobra priprema. Profesor/asistent se priprema za nastavu kao organizovani odgojno-obrazovni proces. Zadatak pripreme sastoji se u obavljanju svih potrebnih predradnji materijalno-tehničkog, spoznajnog, psihološkog, organizacijskog i metodičkog karaktera s ciljem uspješnog izvođenja nastavnog časa. Profesor/asistent koji ima širok dijapazon znanja, umijeća, sposobnosti, vještina, koji se može pohvaliti i profesionalnim kompetencijama ima velike preduslove za kreiranje kvalitetne nastave. Saradnja između nastavnog osoblja je također bitna odlika kvalitetne nastave. Komunikacija treba da bude dvosmjerna uz uvažavanje i poštivanje. Iz takvog zdravog odnosa lakše će se izroditi ideje kako do poboljšanja nastave. Isti odnosi treba da vladaju i na relaciji profesor/asistent i student. Student treba da pokaže interesovanje ali i da zna gdje su njegove granice slobode kada komunicira sa profesorom/asistentom. Studenti trebaju biti jednako svjesni kako svoji prava tako i obaveza i dužnosti, trebaju se uključiti i interesovati za sve ono što se događa unutar odsjeka na kojem studiraju.

- Da bi nastava bila kvalitetna trebamo aktuelne, zanimljive, savremene, poticajne, pažljivo birane nastavne materijale koji će kod studenta buditi želju za znanjem, poticati kreativnost i kritičko sagledavanje činjenica. Jer se kreativnost i kritički pristup navode kao najbitnije odlike pojedinca.

-Na unapređenju nastave treba da se radi kontinuirano. Budući da je danas prisutan veliki broj privatnih visokoškolskih ustanova, konkurencija je veća, stoga se kvalitetnim studijem i kvalitetnom nastavom trebaju osiguravati novi a zadržavati već postojeći studenti. Poznato je da je najbolja reklama za bilo koji proizvod ili uslugu ona koja se daje na osnovu iskustva. Stoga ako imamo zadovoljne studente, oni će nas rado preporučiti i drugima.

-Kvalitet u obrazovanju je potrebno nadzirati i kontrolirati. Ovo predstavlja zadatak za Odbore koji djeluju u okviru fakulteta a bave se unapređenjem kvaliteta nastave, kao i za agencije i eksterna dijela koja se bave eksternom evaluacijom osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju. Eksterna i interna kontrola kvaliteta u obrazovanju je obavezna ukoliko želimo raditi na samom unapređenju kvaliteta u obrazovanju. Također, profesori/asistenti treba da se bave i samoevaluacijom i kritičkim sagledavanjem svoga rada koje će im omogućiti pozitivne pomake u radu.

-Vrednovanje, predstavlja još jednu bitnu stavku kvalitetne nastave. Praćenje, provjera i ocjenjivanje kao sastavni dijelovi vrednovanja treba da se provode kontinuirano tokom cijelog semestra. Objektivnost i transparentnost je veoma bitna u ocjenjivanju. Također i davanje povratne informacije studentima o načinu vrednovanja pomaže studentima u daljem radu i učenju.

Ukoliko pažljivo pročitamo sve navedeno shvatamo da nije lako dosegnuti i ostvariti kvalitetnu nastavu, mnogo kockica treba da se posloži da bi nastava takva postala. Kontinuiranim radom i samoevaluacijom rada lako se mogu uočiti propusti na kojima treba više raditi. Ukoliko profesor/asistent teži kvalitetnoj nastavi i detaljno brine i analizira faktore od kojih zavisi kvalitetna nastava vjerovatno će i dosegnuti jednog dana svoj cilj. Pokretanje sebe i svog vlastitog uma i mijenjanje svojih navika veoma teško pada svakom čovjeku. Stoga, je prvo potrebno raditi na sebi, odlučiti se za promjene i u tome ustrajati. Vjerovanje u uspjeh također ne smije izostati. Za nastavu i njen kvalitet ne možemo okrivljivati uvijek druge, što se danas često dešava, nastavni kadar krivi državu za nedovoljna ulaganja, štur nastavni plan i program a studenti profesore i asistente. Ovaj krug krivnje treba da se prekine i da svako preuzme odgovornost za svoje zadatke. Studenti, asistenti, profesori, predsjednik odsjeka, dekan i mnogobrojno drugo nastavno i nenastavno osoblje treba da se pobrine da se kvaliteta nastave digne na veći nivo. Samo zajednički rad i djelovanje može dati pozitivan rezultat.

II METODOLOŠKI DIO

2.1. Problem i predmet istraživanja

Bosna i Hercegovina ima Preporuke za implementaciju osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju⁷, donesen je i Pravilnik o upravljanju kvalitetom na univerzitetu u Sarajevu⁸, posjedujemo i zakone kojima se regulira osiguranje kvaliteta u pogledu izvođenja i organizacije nastave ali šta se dešava u praksi? Koji su to ključni elementi koji dovode do zadovoljstva studenta nastavom?

Kvalitetu nastave na visokoškolskim ustanovama uvijek se posvećivala posebna pažnja. Međutim današnje promjene, globalizacija i rast i jačanje konkurentskih organizacija i otvaranje privatnih fakulteta nametnule su unapređivanje i održavanje kvaliteta nastave kao imperativ ukoliko želimo zadržati korisnike, u ovom slučaju privući studente. Zbog toga osiguranje kvaliteta postaje briga svih učesnika u procesu visokog obrazovanja.

Kao ključne elemente dobre i kvalitetne nastave Meyer, (2005:23) navodi:

- jasno strukturiranje
- visok udio stvarnog učenja
- poticajno ozračje
- jasnoću sadržaja
- uspostavljanje smisla komunikacijom
- raznolikost metoda
- individualno poticanje
- inteligentno vježbanje
- transparentnost očekivanih postignuća i
- pripremljenu okolinu

⁷ Vidjeti više na: <http://www.ues.rs.ba/media/document/qa/uis-standardi-i-smjernice-za-osiguranje-kvaliteta-implementation.pdf>

⁸ http://unsa.ba/s/images/stories/AMOB/PRV-p/QA_pravilnik1.pdf

Nabrojanim elementima kvalitetne nastave posvećuje se veća pažnja u osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama dok se na većini visokoškolskih ustanova zastupa mišljenje da su studenti odrasle i zrele osobe koje za učenje ne trebaju posebno pripremljenu okolinu. Da li je to stvarno tako, saznali smo ovim istraživanjem.

Predmet ovog rada jeste proces mjerenja zadovoljstva studenta kvalitetom nastave, bliže rečeno, odnosima sa akademskim osobljem, korektnošću u komunikaciji, zatim odnos nastavnog osoblja prema studentu na nastavi i na provjerama znanja, dostupnost literature na koju nastavno osoblje upućuje studenta i sama prisutnost predmetnog nastavnika na nastavi. Osnovna svrha osiguravanja kvalitete je unapređenje kvalitete studentskog iskustva i održavanje akademskih standarda.

Studijski programi na Odsjeku za pedagogiju se provode na način koji omogućava izvršavanje studijskih obaveza svim upisanim redovnim i vanrednim studentima.

Članovi akademskog osoblja obavezni su uredno izvršavati nastavne i druge obaveze u skladu sa zakonom, statutom, odnosno drugim općim aktima visokoškolske ustanove, a posebnu pažnju obavezni su posvetiti radu sa studentima i poticanju njihovog samostalnog rada i uključivanja u stručni, naučnoistraživački i umjetnički rad (Član 115. Obaveze akademskog osoblja i visokoškolske ustanove).

Ocjenjivanje studenata je jedan od najvažnijih elemenata visokog obrazovanja koji doprinosi procesu učenja i stjecanja zacrtanih kompetencija. Procjena usvojenih znanja i kompetencija mora biti usklađena s očekivanim ishodom i poučavanim sadržajem. Prema Zakonu o visokom obrazovanju (2010) rezultati pismenog dijela ispita trebaju biti objavljeni u roku od pet dana od dana održavanja ispita, koliko se to poštuje, saznat ćemo ovim istraživanjem.

Studenti su ti kojima je obrazovanje prvenstveno namjenjeno, oni su ti koji se moraju s njim nositi svakodnevno tokom nekoliko godina. Ovo ih čini pravim stručnjacima u oblasti osiguravanja kvaliteta; studenti najbolje znaju svoje obrazovanje i kako bi trebalo izgledati okruženje obrazovanja (Aščerić 2012:228).

Kako znanje studentu prenijeti, organizirati predavanja, vježbe ili konsultacije, vršiti provjeru znanja i ocjenjivanje su osjetljiva pitanja kojim ću se baviti u okviru ovog rada. Smatram da je istraživanje ovog problema veoma značajno i potrebno kako bi se praksi pružile određenije informacije. Istraživanjem smo došli do podataka koliko su studenti zadovoljni trenutnim stanjem na Odsjeku za pedagogiju.

2.2.Cilj istraživanja i zadaci istraživanja

Ispitati zadovoljstvo redovnih i vanrednih studenata Odsjeka za pedagogiju kvalitetom nastave koju pohađaju i utvrditi koje bi mjere po mišljenju studenata dovele do unapređenja. U skladu s tim definirani su i sljedeći zadaci:

1. Ispitati ključne elemente kvalitetne nastave koji utječu na zadovoljstvo redovnih i vanrednih studenata i koliko ih studenti prepoznaju
2. Ispitati da li su studenti zadovoljni odnosima koje imaju sa nastavnim osobljem
3. Ispitati da li su studenti zadovoljni načinima provjeravanja znanja i ocjenjivana

2.3.Hipoteze istraživanja

Glavna hipoteza: Predpostavljam da postoji razlika u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave koju pohađaju s obzirom na njihov status i godinu studija, te da postoje mjere koje bi mogle dovesti do poboljšanja kvalitete nastave na Odsjeku za pedagogiju.

H1 Pretpostavljam da studenti imaju različite elemente po kojima ocjenjuju kvalitet nastave

- 1.1 Postoje studenti kojima je bitan element kvalitete jasnoća sadržaja
- 1.2 Postoje studenti kojim je bitan element kvalitete poticajno ozračje za učenje
- 1.3 Postoje studenti kojim je bitan element kvalitete upotreba različitih metoda u radu
- 1.4 Postoje studenti kojima je bitan element kvalitete individualno poticanje
- 1.5 Postoje studenti kojima je bitan element interakcija i komunikacija

H2 Predpostavljam da ima studenata koji su zadovoljni kako se nastavno osoblje odnosi prema njima na nastavi

H3 Predpostavljam da ima studenata koji su zadovoljni načinima provjeravanja znanja i ocjenjivanja

2.4.Metode istraživanja

U istraživanju je korištena deskriptivna metoda, metoda teorijske analize i komparativna metoda.

Deskripcija, primjeran opis predmeta, poseban cilj kvalitativno orijentiranog istraživača, jer je za konstruktivno mišljenje o istraživačkom problemu iznimno važno poznavanje situacije. Deskriptivna proučavanja predstavljaju izvor suštinskih spoznaja o prirodi proučavanih

subjekata, mogućnosti razvoja određene situacije iz jednog intervala u drugi kako bi istraživač mogao planirati i prognozirati buduće akcije i intervencije. Deskriptivnu metodu u ovom istraživačkom radu smo koristili prilikom opisa i interpretacije rezultata istraživanja. Primjenom ove metode pružili smo sliku pedagoške stvarnosti onakve kakva jeste na Odsjeku za pedagogiju.

Metoda teorijske analize podrazumjeva korištenje pedagoško-psihološke literature, priručnika, udžbenika, stručnih i naučnih radova, enciklopedija i sl., te omogućava da se nakon proučavanja izvora, prikupljenih činjenica i analiziranih veza i odnosa, proučavanja predmeta i pojava dođe do novih rješenja i naučnih zaključaka. (Mužić, 1977:78) Ovu metodu smo koristili za prikupljanje i analizu izvora pomoću kojih smo definisali osnovne pojmove i proučavali pisane izvore teorijskog značaja koji se odnose na kvalitet nastave koju pohađaju studenti Odsjeka za pedagogiju.

Komparativna metoda podrazumjeva uspoređivanje istih ili sličnih činjenica, pojava, procesa i odnosa, odnosno utvrđuje njihove sličnosti u ponašanju i intezitetu, kao i razlike među njima. (Zelenika, 2000: 323) Svrha korištenja ove metode jeste usporedba dobijenih rezultata ankete redovnih i vanrednih studenata, s ciljem izvođenja zaključaka.

2.5. Instrumenti istraživanja

Anketni upitnik sadrži zaglavlje sa uvodom i uputama kojemu slijede pitanja (Mužić 1999:83). Za potrebe istraživanja, kao instrument korištena je samostalno osmišljena petostepena skala procjene Likertovog tipa za studente. Skala je sadržavala niz tvrdnji usmjerenih na cilj istraživanja. Zadatak studenta je bio da izrazi svoje zadovoljstvo tvrdnjom na petostepenoj skali kao: uopšte nisam zadovoljan, nisam zadovoljan, nemam mišljenje, zadovoljan sam, u potpunosti sam zadovoljan. Anketni upitnik je bio podijeljen na pet dijelova. U prvom dijelu su tražene potrebne informacije o studentu koji popunjava anketu. U drugom dijelu je bilo 13 čestica koje su bile vezane za kvalitet nastave. Treći dio je vezan za vrednovanje i imao je 18 čestica. Četvrti dio je obuhvatao čestice o interakcijskim i komunikacijskim odnosima studenata, profesora i asistenata i imao je 14 čestica. Peti dio su činila tri pitanja otvorenog tipa. Ta pitanja su bila:

1. Šta je za vas kvalitetna nastava? Šta je čini?
2. Koje korake bi vi preuzeli, da ste na mjestu asistenta/profesora kako bi nastavu učinili kvalitetnom?

3. Ponudite prijedloge za poboljšanje nastave, vrednovanja, odnosa između profesora, asistenata i studenata na Odsjeku za pedagogiju?

U toku obrade podataka, postojeća skala zbog treće čestice „nemam mišljenje“ nije mogla biti korištena niti definirana kao ordinalna niti kao intervalna skala. S obzirom da u postojećoj skali nismo imali jasnu gradaciju od najniže do najviše vrijednosti, odlučili smo reskalirati skalu na način da smo kreirali četverostepenu skalu umjesto petostepene skale, te smo odgovorima dali numeričke vrijednosti, gdje je

Uopšte se ne slažem = 1 Ne slažem se =2 Slažem se = 3 Potpuno se slažem = 4.

Shodno tome, dobili smo skalu čije se vrijednosti teorijski mogu kretati u rasponu od 1 do 4, gdje niže vrijednosti od 2 znače neslaganje, a više vrijednosti od 2 znače slaganje. Što je vrijednost niža od 2 time je stepen neslaganja veći. Što je vrijednost viša od 2, time je stepen slaganja veći. Nakon što smo reskalirali skale, bilo je potrebno da se utvrdi stepen interne konzistencije čestica unutar ajtema koji tvore naše tri osnovne skale. Za tu svrhu smo koristili Cronbachov alfa test interne konzistencije. Cronbach alpha za svaku skalu je bio viši od donje granic 0,6 te shodno tome, možemo smatrati da su skale dovoljno relijabilna.⁹

2.6. Tehnike istraživanja

Kao tehnika istraživanja korišteno je anketiranje. Anketirani su studenti prve, četvte i pete godine Odsjeka za pedagogiju 2016-te godine.

Anketiranje je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja koja se odnose na činjenice koje su im poznate ili na pitanja u svezi s njihovim osobnim mišljenjem (Mužić 1999:82). Anketiranje je korišteno kako bi se izbjegli neiskreni odgovori studenata. Odgovori su studenti davali anketnim listićima i na taj način pomogli da stvorimo sliku šta studenti smatraju kvalitetnom nastavom i koliko su zadovoljni odnosima sa asistentima i profesorima, načinom poučavanja i ocjenjivanja znanja te da li oni imaju neki prijedlog kako kvalitet nastave podići na veći nivo.

⁹ U prologu 6.4 Cronbach alpha je dostupan test za sve tri skale.

2.7. Uzorak istraživanja

Uzorak predstavlja dio populacije za koji smo istraživački zainteresirani. Uzorak u ovom istraživanju je namjerni i obuhvata studente I, IV i V godine Filozofskog fakulteta, Odsjeka za pedagogiju.

U istraživanju su učestovali redovni i vanredni studenti I, IV i V-te godine Odsjeka za pedagogiju, ukupno njih 86. U obradu podataka su ušli rezultati 78 studenata, od toga 62 radovni i 16 vanrednih studenata. 8 studenata je imalo više od jedne neispunjene čestice u upitniku te zbog toga nisu bili dalje obrađivani.

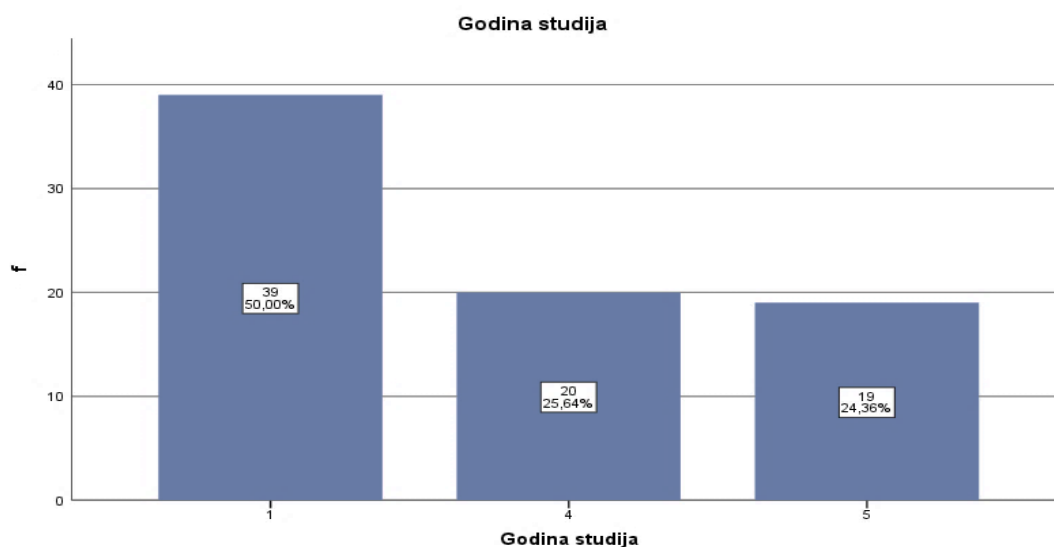
2.7.1 Uzorak u odnosu na godinu studija

Najveći broj ispitanika čine studenti prve godine studija, konkretnije, 50% ili 39 od ukupno 78 ispitanika. Potom slijede studenti 4. godine sa 25,6% učešća u uzorku i studenti 5. godine sa 24,4 % učešća u uzorku.

Godina studija					
		f	%	Validni %	Kumulativni %
Validni	1	39	50,0	50,0	50,0
	4	20	25,6	25,6	75,6
	5	19	24,4	24,4	100,0
	Total	78	100,0	100,0	

Tabela 2. Uzorak u odnosu na godinu studija

Iste podatke je moguće vidjeti i na grafikonu ispod:

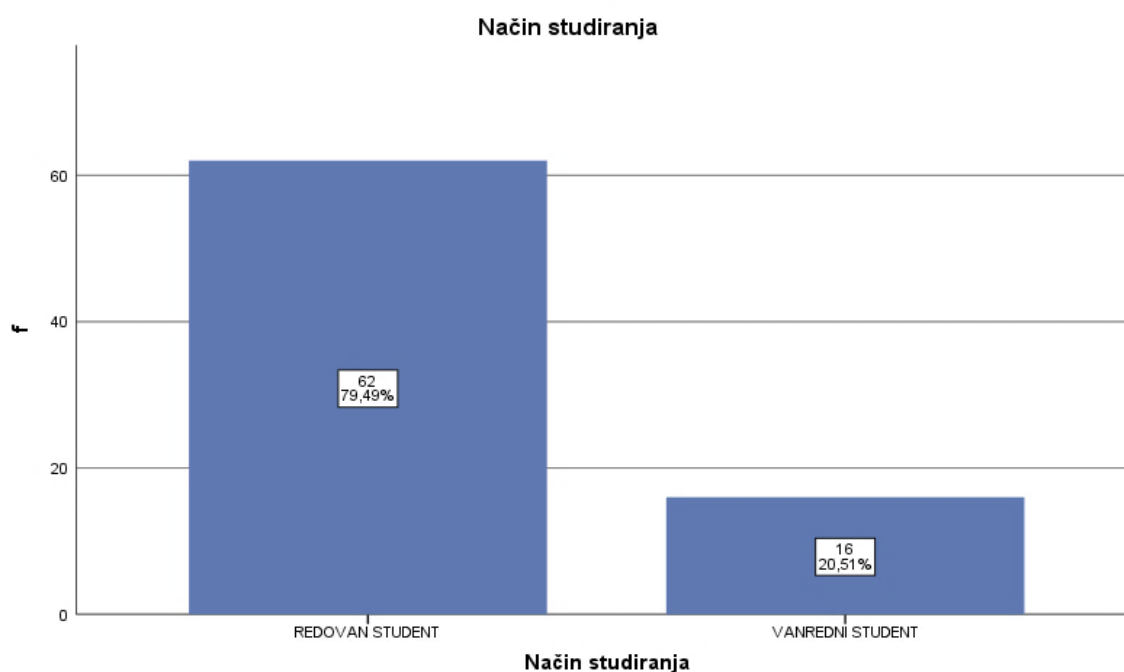
Grafikon 1. Uzorak u odnosu na godinu studija

2.7.2 Uzorak u odnosu na status studiranja

U odnosu na godinu studija, u uzorak je bilo uključeno 79,5% redovnih i 20,5% vanrednih studenata.

Način studiranja ¹⁰					
		f	%	Validni %	Kumulativni %
Validni	REDOVAN STUDENT	62	79,5	79,5	79,5
	VANREDNI STUDENT	16	20,5	20,5	100,0
	Total	78	100,0	100,0	

Tabela 3. Uzorak u odnosu na status studiranja

Grafikon 2. Uzorak u odnosu na status studiranja

¹⁰ Simboli znače sljedeće:

f – frekvencija ili učestalost pojave

% - procent u odnosu na ukupni broj ispitanika

Validni % - procent u odnosu na broj ispitanika koji su odgovorili na pitanje

2.7.3 Uzorak u odnosu na godinu studija i status studenta

Ako pogledamo tabelu vidjet ćemo da su uzorku zastupljena 34 redovna studenta prve godine, ili 54,8% u odnosu na redovne studente svih godina, ili 87,2% u odnosu na studente samo prve godine, uključujući redovne i vanredne studente prve godine). Pet studenata prve godine su vanredni studenti.

Što se tiče 4. godine, u uzorku je bilo ukupno 20 studenata, od čega 16 redovnih (80%) i 4 vanredna studenta (20%). U odnosu na ukupni uzorak, redovni studenti četvrte godine čine 25,8% uzorka redovnih studenata svih godina, dok vanredni studenti 4. godine čine 25% uzorka vanrednih studenata sve tri godine vanrednih studenata uzetih u uzorak.

U uzorku su najmanje zastupljeni studenti 5. godine, i to sa 24,4% ukupnog učešća u ukupnom uzorku, ili, sveukupno sa 19 ispitanika u ukupnom uzorku. Od tih 19 studenata pete godine, 12 su redovni, a 7 je vanrednih studenata. U odnosu na ukupni uzorak redovnih studenata, na redovne studente pete godine otpada 19,4%, a u odnosu na vanredne studente iz ukupnog uzorka, na vanredne studente pete godine otpada 43,8% studenata. Kada se gledaju samo studenti pete godine, onda na redovne otpada 63,2% a na vanredne 36,8% studenata pete godine studija.

Godina studija * Način studiranja					
		Način studiranja			Total
		REDOVAN STUDENT	VANREDNI STUDENT		
Godina studija	1	N	34	5	39
		% u odnosu na Godina studija	87,2%	12,8%	100,0%
		% u odnosu na Način studiranja	54,8%	31,3%	50,0%
	4	N	16	4	20
		% u odnosu na Godina studija	80,0%	20,0%	100,0%
		% u odnosu na Način studiranja	25,8%	25,0%	25,6%
	5	N	12	7	19
		% u odnosu na Godina studija	63,2%	36,8%	100,0%
		% u odnosu na Način studiranja	19,4%	43,8%	24,4%
Total		N	62	16	78
		% u odnosu na Godina studija	79,5%	20,5%	100,0%
		% u odnosu na Način studiranja	100,0%	100,0%	100,0%

Tabela 4. Uzorak u odnosu na godinu studija i status studenta

2.8. Postupak anketiranja

Anketiranje je provedeno u maju 2016-te godine na već spomenutom uzorku. U ovom anketiranju su učestovali si studenti koji su taj dan došli na zakazane vježbe od kojih smo imali ustupljeno 15 min da provedemo anketiranje. Svaki prisutan student je dobio jedan upitnik. Nakon toga su studentima date jasne upute kako da popune upitnik, sugerisano im je da budu slobodni i iskreni u davanju odgovora. Nakon što su dobili upute svi studenti su u isto vrijeme počeli sa popunjavanjem anketa.

2.9. Analiza podataka

Za analizu podataka korišten je program namijenjen za statističku obradu podataka IBM SPSS 20. Pri obradi podataka korištene su i sljedeće statističke analize:

- Ispitivanje relijabilnosti skala
- Deskriptivna statistika skala
- Analiza varijance (ANOVA)
- Cronbach alpha test za procjenu relijabilnosti
- Standardna devijacija
- Medijana

III REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. Deskriptivna statistička analiza

Tabela ispod prikazuje osnovne deskriptivne parametre naše tri skale, gdje simboli znače sljedeće:

N- broj ispitanika uzetih u proračun

Minimum – najmanja pojedinačna vrijednost u uzorku

Maksimum – najveća pojedinačna vrijednost u uzorku

M – aritmetička sredina skale

SD – standardna devijacija ili stepen disperzije (osipanja) vrijednosti oko M

Na osnovu dolje prikazanih podataka, vidimo da je vrednovanje najbolje ocijenjen segment sa aritmetičkom sredinom od 2,7372. Potom slijedi kvalitet nastave (M=2,7266), dok je najslabije ocijenjena komunikacija (M=2,4918).

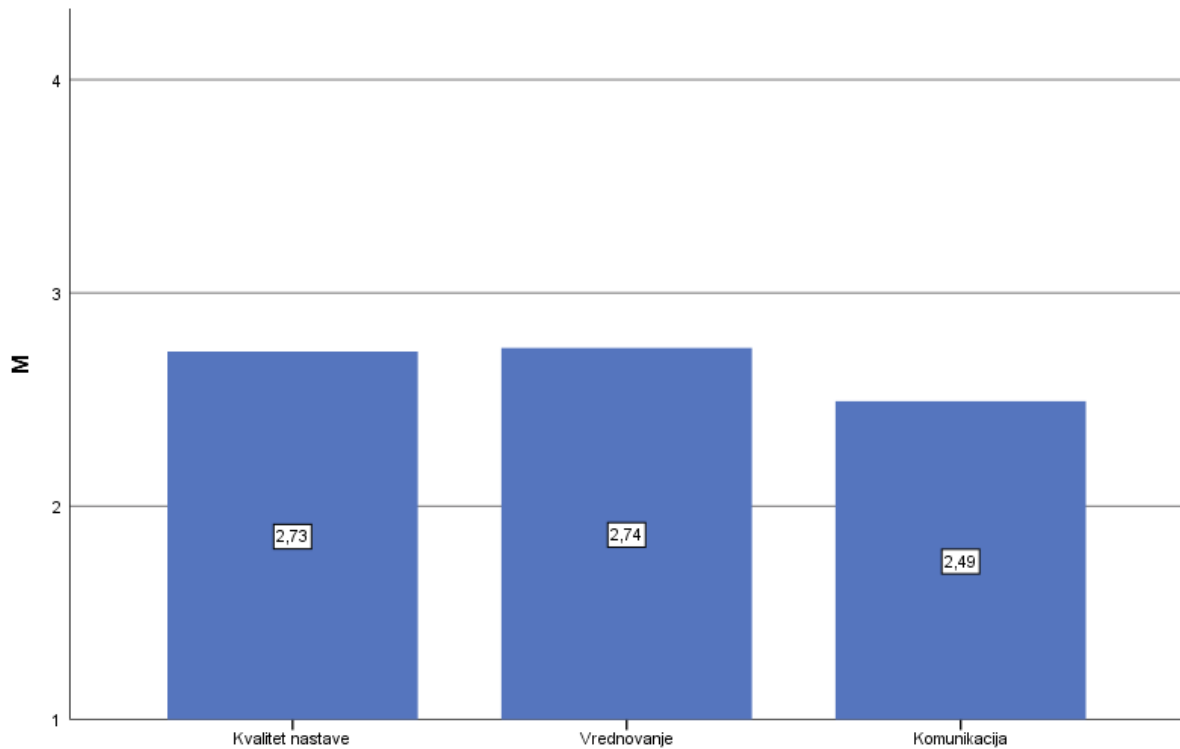
Pri razumijevanju ovih vrijednosti, važno je uočiti i naglasiti da se vrijednosti M kreću iznad 2, što ukazuje na pozitivno ocijenjene segmente. Međutim, možemo zaključiti da studenti navedene segmente ocjenjuju blago pozitivno, te shodno tome ostaje još značajnog prostora za poboljšanje budući da je maksimalna ocjena 4.

Deskriptivna statistika					
	N	Minimum	Maksimum	M	SD
Kvalitet nastave	78	1,00	3,91	2,7266	,51317
Vrednovanje	78	1,31	3,78	2,7372	,49779
Komunikacija	77	1,00	3,62	2,4918	,64579
Validni	77				

Tabela 5. Srednja vrijednost skale

Koliko ostaje prostora za poboljšanja, može se vidjeti i na grafikonu ispod (neispunjeni prostor stupaca do vrijednost 4 je ustvari „prostor“ za unaprjeđenja.)¹¹

¹¹ U prilogu 6.3 je predstavljena deskriptivna statistika po pitanjima na osnovu koje možemo uočiti koja pitanja su imala najniži skor, odnosno gdje su studenti izrazili najmanje zadovoljstvo.

Grafikon 3. Prikaz dobivenih vrijednosti i prostora za unapređenje

3.2. Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave u odnosu na status studiranja

Jedan od zadataka istraživanja je bio i da utvrdimo da li se zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave razlikuje u odnosu na status studiranja. Stoga smo prvo podatke i dobivene vrijednosti diferencirali u odnosu na status studiranja.

Tabela ispod prikazuje navedene podatke, gdje možemo uočiti:

- Redovni studenti imaju veći skor na skali Kvalitet nastave ($M=2,8066$) u odnosu na vanredne studente ($M=2,4166$)
- Redovni studenti imaju veći skor na skali Vrednovanje ($M=2,8087$) u odnosu na vanredne studente ($M=2,4605$)
- Redovni studenti imaju veći skor na skali Komunikacija ($M=2,6077$) u odnosu na vanredne studente ($M=2,0496$)

Deskriptivna statistika									
		N	M	SD	Standar dna pogrešk a	95% interval pouzdanosti M		Mini mum	Maksi mum
						Donja granica	Gornja granica		
Kvalitet nastave	Redovan student	6 2	2,806 6	,4982 2	,06327	2,6801	2,9332	1,00	3,91
	Vanredni student	1 6	2,416 6	,4619 7	,11549	2,1704	2,6628	1,67	3,18
	Total	7 8	2,726 6	,5131 7	,05811	2,6109	2,8423	1,00	3,91
Vrednov anje	Redovan student	6 2	2,808 7	,4580 2	,05817	2,6923	2,9250	1,31	3,78
	Vanredni student	1 6	2,460 5	,5622 9	,14057	2,1609	2,7601	1,58	3,29
	Total	7 8	2,737 2	,4977 9	,05636	2,6250	2,8495	1,31	3,78
Komuni kacija	Redovan student	6 1	2,607 7	,6072 5	,07775	2,4522	2,7633	1,00	3,62
	Vanredni student	1 6	2,049 6	,6122 2	,15305	1,7234	2,3759	1,14	3,33
	Total	7 7	2,491 8	,6457 9	,07359	2,3452	2,6383	1,00	3,62

Tabela 6. Razlika u odnosu na status studenta

Tabela deskriptivne statistike je prikazala da se skorovi vanrednih i redovnih studenata razlikuju. Međutim, mi na osnovu te tabele ne možemo zaključiti da su prikazane razlike stvarne, a ne slučajne. Drugim riječima, nismo utvrdili da li su navedene razlike statistički značajne. Stoga smo odlučili poduzeti test Analize varijance (ANOVA) koji bi nam trebao dati odgovor na navedeno pitanje.

U tabeli ispod su prikazani podaci iz analize varijance. Za nas je važno da pratimo skorove između grupa. Najvažnije je pratiti vrijednost p koja i pokazuje da li je prethodno prikazana razlika u skorovima skala statistički značajna.

Ukoliko je vrijednost p manja od 0,050, onda možemo zaključiti da postoji statistički značajna razlika između grupa (redovnih i vanrednih studenata). Ukoliko je vrijednost p veća od 0,050, onda ne postoji statistički značajna razlika.

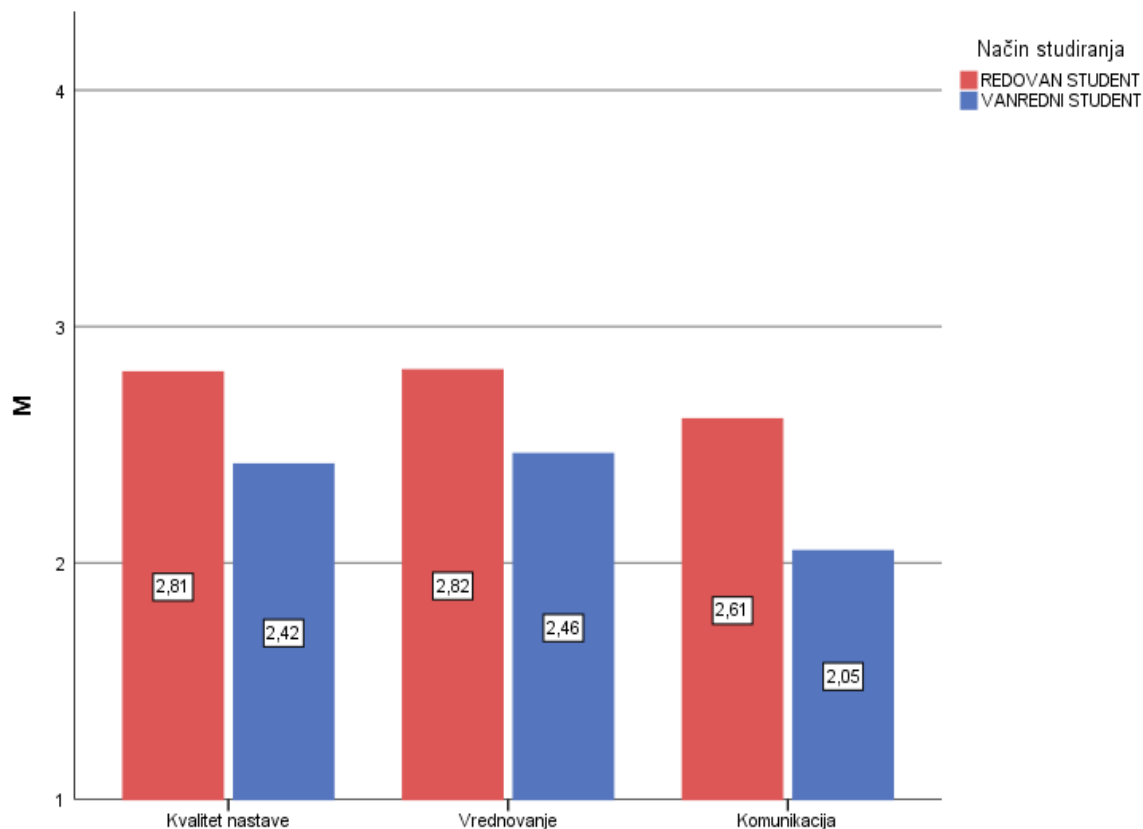
U našem slučaju, vidimo da je p za sve tri skale (varijable) manje od 0,050, te shodno tome zaključujemo da postoji statistički značajna razlika.

Na osnovu dobivenih podataka, možemo zaključiti da vanredni studenti pokazuju statistički manje zadovoljstvo kvalitetom po sva tri kriterija (skale) u odnosu na redovne studente.

		Suma kvadrata	df	Kvadrat M	F	p
Kvalitet nastave	Između grupa	1,935	1	1,935	8,016	,006
	Unutar grupa	18,343	76	,241		
	Total	20,278	77			
Vrednovanje	Između grupa	1,541	1	1,541	6,679	,012
	Unutar grupa	17,539	76	,231		
	Total	19,081	77			
Komunikacija	Između grupa	3,948	1	3,948	10,672	,002
	Unutar grupa	27,747	75	,370		
	Total	31,696	76			

Tabela 7. Deskriptivna statistika skorova redovnih i vanrednih studenata

Razlike su prikazane i na grafikonu ispod:

Grafikon 4. Upoređivanje rezultata redovnih i vanrednih studenata

3.3. Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave u odnosu na godinu studija

Ukoliko pogledate tabelu ispod dobit ćete uvid koliko se zadovoljstvo studenata razlikuje u odnosu na godinu studija. U tabeli su predstavljene sve tri godine koje su bile obuhvaćene u istraživanju.

Deskriptivna statistika									
		N	M	SD	Standard na pogreška	95% interval pouzdanosti M		Minimum	Maksimum
						Donja granica	Gornja granica		
Kvalitet nastave	1	39	2,7909	,59548	,09535	2,5979	2,9840	1,00	3,91
	4	20	2,8124	,41050	,09179	2,6203	3,0046	2,15	3,42
	5	19	2,5044	,36164	,08297	2,3301	2,6787	2,00	3,09
	T ₁₂	78	2,7266	,51317	,05811	2,6109	2,8423	1,00	3,91
Vrednovanje	1	39	2,7123	,51310	,08216	2,5460	2,8787	1,31	3,43
	4	20	2,8438	,50304	,11248	2,6083	3,0792	1,60	3,78
	5	19	2,6762	,46824	,10742	2,4506	2,9019	1,58	3,38
	T	78	2,7372	,49779	,05636	2,6250	2,8495	1,31	3,78
Komunikacija	1	38	2,5005	,69139	,11216	2,2733	2,7278	1,00	3,62
	4	20	2,5513	,64117	,14337	2,2513	2,8514	1,14	3,57
	5	19	2,4116	,57744	,13247	2,1332	2,6899	1,57	3,21
	T	77	2,4918	,64579	,07359	2,3452	2,6383	1,00	3,62

Tabela 8. Razlike u zadovoljstvu studenata u odnosu na godinu studija

Kako bi provjerili da li je statistički značajna razlika u dobivenim rezultatima koji upućuju na postojanje blage razlike u zadovoljstvu između studenata prve, četvrte i pete godine urađena je analiza varijance. Analiza varijance je pokazala da nema statistički značajnih razlika u zadovoljstvu nastavom, vrednovanjem i komunikacijom u odnosu na godinu studija.

Ni na jednoj od skala p nije manje od 0,05, što znači da se grupe (godina studija) ne razlikuju.

¹² T- skraćeno od Total

ANOVA						
		Suma kvadrata	df	Kvadrat M	F	p
Kvalitet nastave	Između grupa	1,247	2	,624	2,457	,093
	Unutar grupa	19,031	75	,254		
	Total	20,278	77			
Vrednovanje	Između grupa	,322	2	,161	,643	,528
	Unutar grupa	18,759	75	,250		
	Total	19,081	77			
Komunikacija	Između grupa	,196	2	,098	,230	,795
	Unutar grupa	31,499	74	,426		
	Total	31,696	76			

Tabela 9. Analiza varijance podataka zadovoljstva studenata u odnosu na godinu studja

3.4. Opće zadovoljstvo studenata

U prethodnim dijelovima smo prikazali rezultate po tri skale koje tvore zadovoljstvo kvalitetom nastave studenata pedagogije. Tri navedene skale ćemo u ovom dijelu koristiti kako bismo prikazali „opće zadovoljstvo kvalitetom nastave“. To znači da smo srednje vrijednosti tri skale (kvalitet, vrednovanje i komunikacija) objedinili u jednu skalu „opće zadovoljstvo studenata“. Sve studente smo objedinili u dvije grupe redovni i vanredni i tako prikazali da li postoje razlike u zadovoljstvu u odnosu na status studenta.

Deskriptivna statistika					
	N	Minimum	Maksimum	M	SD
Opće zadovoljstvo studenata	78	1,36	3,59	2,6524	,48378
Validni (listwise)	78				

Tabela 10. Objedinjavanje vrijednosti tri skale u jednu

Zadovoljstvo studenata								
	N	M	SD	Standardna pogreška	95% interval pouzdanosti		Minimum	Maksimum
					M			
					Donja granica	Gornja granica		
Redovan student	62	2,7411	,44035	,05592	2,6292	2,8529	1,36	3,59
Vanredni student	16	2,3089	,50448	,12612	2,0401	2,5777	1,55	3,13
Total	78	2,6524	,48378	,05478	2,5433	2,7615	1,36	3,59

Tabela 11. Razlike u općem zadovoljstvu studenata u odnosu na status studenta

U tabeli možemo uočiti da postoji razlika, odnosno, redovni studenti su općenito zadovoljniji kvalitetom nastave u odnosu na vanredne studente. Ta razlika je statistički značajna. Provjera relijabilnosti je u tabeli ispod.

ANOVA					
Zadovoljstvo studenata					
	Suma kvadrata	df	Kvadrat M	F	p
Između grupa	2,375	1	2,375	11,537	,001
Unutar grupa	15,646	76	,206		
Total	18,021	77			

Tabela 12. Provjera relijabilnosti dobivenih vrijednosti

3.4.1. Razlike u općem zadovoljstvu studenata u odnosu na godinu studija

U tabeli ispod su prikazani rezultati koji daju uvid u opće zadovoljstvo studenata na različitim godinama studija.

Zadovoljstvo studenata								
	N	M	SD	Standardna pogreška	95% interval pouzdanosti M		Minimum	Maksimum
					Donja granica	Gornja granica		
1	39	2,6689	,51155	,08191	2,5031	2,8347	1,36	3,54
4	20	2,7358	,48903	,10935	2,5070	2,9647	1,64	3,59
5	19	2,5307	,41513	,09524	2,3306	2,7308	1,72	3,20
Total	78	2,6524	,48378	,05478	2,5433	2,7615	1,36	3,59

Tabela 13. Razlike u općem zadovoljstvu u odnosu na godinu studija

Razlika koja se pojavljuje u procjeni općeg zadovoljstva studenata u odnosu na godinu studija nije statistički značajna .

ANOVA					
Zadovoljstvo studenata					
	Suma kvadrata	df	Kvadrat M	F	p
Između grupa	,431	2	,216	,919	,403
Unutar grupa	17,590	75	,235		
Total	18,021	77			

Tabela 14. Provjera relijabilnosti za podatke iz tabele 16

Budući da smo ANOVA testom dobili da je p veće od 0,05 zaključujemo da nema razlika u općem zadovoljstvu studenata u odnosu na godinu studija.

3.5. Zadovoljstvo radom asistenata i profesora

Iako u prvobitnom metodologiji nije navedeno da će se zadovoljstvo nastavnim kadrom procjenjivati pojedinačno u nastavku je to urađeno jer se učinilo posebno zanimljivo.

Naime, htjeli smo vidjeti da li se rezultati (vrijednosti) skala razlikuju u odnosu na profesore i asistente. U tu svrhu su iz svake grupe pitanja izdvojena pitanja koja se odnose na asistente i pitanja koja se odnose na profesore. Tako smo dobili skale kvalitete nastave pružene od strane profesora i kvalitete nastave pružene od strane asistenata. Isti princip je korišten i kod skala koje se odnose na vrednovanje i komunikaciju.

Radi lakšeg snalaženja, u tabeli navodimo koja pitanja su korištena za skale:

Skala	Asistenti	Profesori
Kvalitet	1,3,5,6,7	2,4,8,9
Vrednovanje	2,4,7,8,18	1,3,4,5,6,17
Komunikacija	7,8,10,12,14	5,6,9,11,13

Tabela 15. Izdvojena pitanja za pojedine skale

Kako bi navedena analiza imala značaja prvo su urađeni testovi za provjeru relijabilnosti. Kao i u predhodom slučaju, uradili smo testove relijabilnost skala, kako za asistente, tako i za profesore. Sve skale su relijabilne osim skale „vrednovanje (profesori)“ kod koje je Cronbach

alpha manji od 0,6, te se shodno tome rezultati vezani za vrednovanje (profesori) treba analizirati sa određenom dozom opreza.¹³

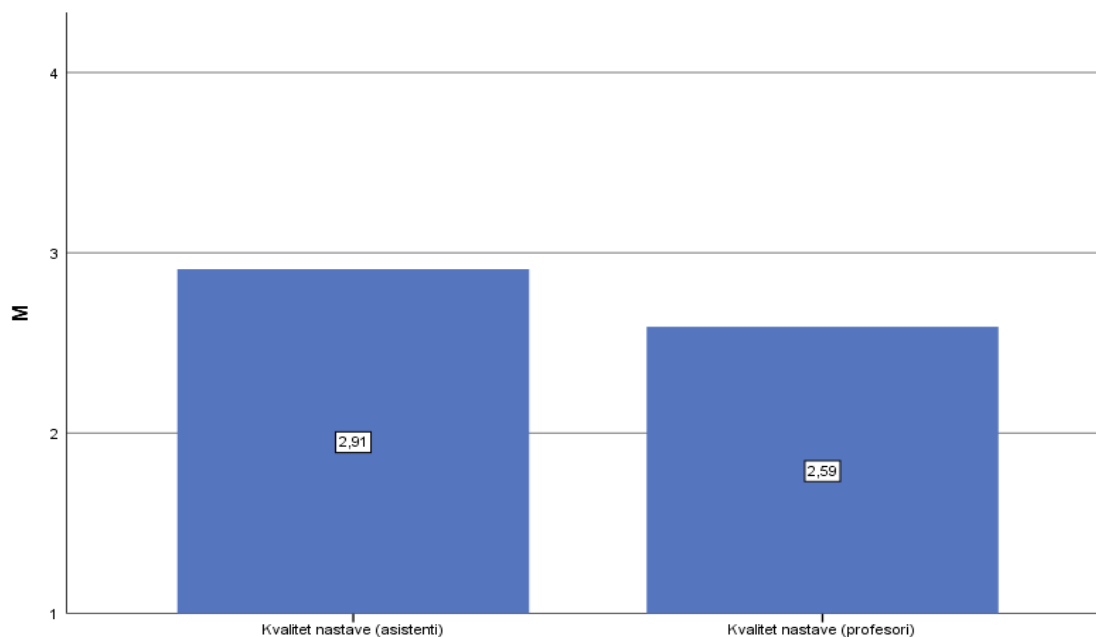
3.5.1. Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave asistenata i profesora

Nakon što je utvrđena ralijabilnost svih skala, koje čine pomno izdvojena pitanja koja se odnose na asistente i profesore, pristupamo detaljnijoj analizi koja će nas dovesti do određenih zaključaka u nastavku rada.

Nakon analize smo došli do saznanja da su studenti zadovoljniji kvalitetom nastave koju im pružaju asistenti nego profesori.

Kvalitet nastave		
	Kvalitet nastave (asistenti)	Kvalitet nastave (profesori)
M	2,8917	2,5890
N	78	73
SD	,55968	,62335

Tabela 16. Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave asistenata i profesora

Grafikon 5. Procentualni prikaz zadovoljstva studenata kvalitetom nastave asistenata i profesora

Na grafikonu možemo uočiti da je prostor za poboljšanje viši kod profesora budući da su studenti izrazili veće zadovoljstvo nastavom koju prakticiraju asistenti.

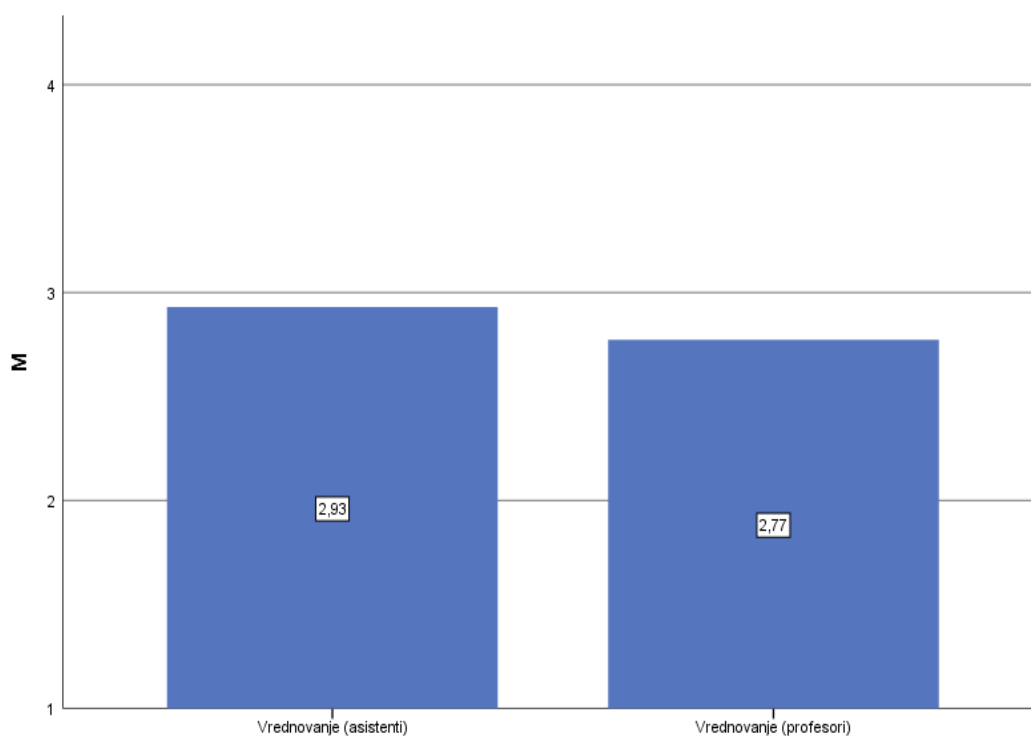
¹³ U prilogu 6.5. su prikazani rezultati Cronbach alpha testa za sve skale pojedinačno.

3.5.2. Zadovoljstvo studenata vrednovanjem pruženog od strane asistenata i profesora

	Vrednovanje (asistenti)	Vrednovanje (profesori)
M	2,9303	2,7729
N	78	78
SD	,60264	,51969

Tabela 17. Zadovoljstvo vrednovanjem

Pri kompariranju dobijenih rezultata uočavamo da su studenti više zadovoljni načinima vrednovanja od strane asistenata u odnosu na profesore. Studenti su u odnosu kvalitet nastave i komunikaciju izrazili najveće zadovoljstvo vrednovanjem.

Grafikon 6. Grafički prikaz zadovoljstva vrednovanjem

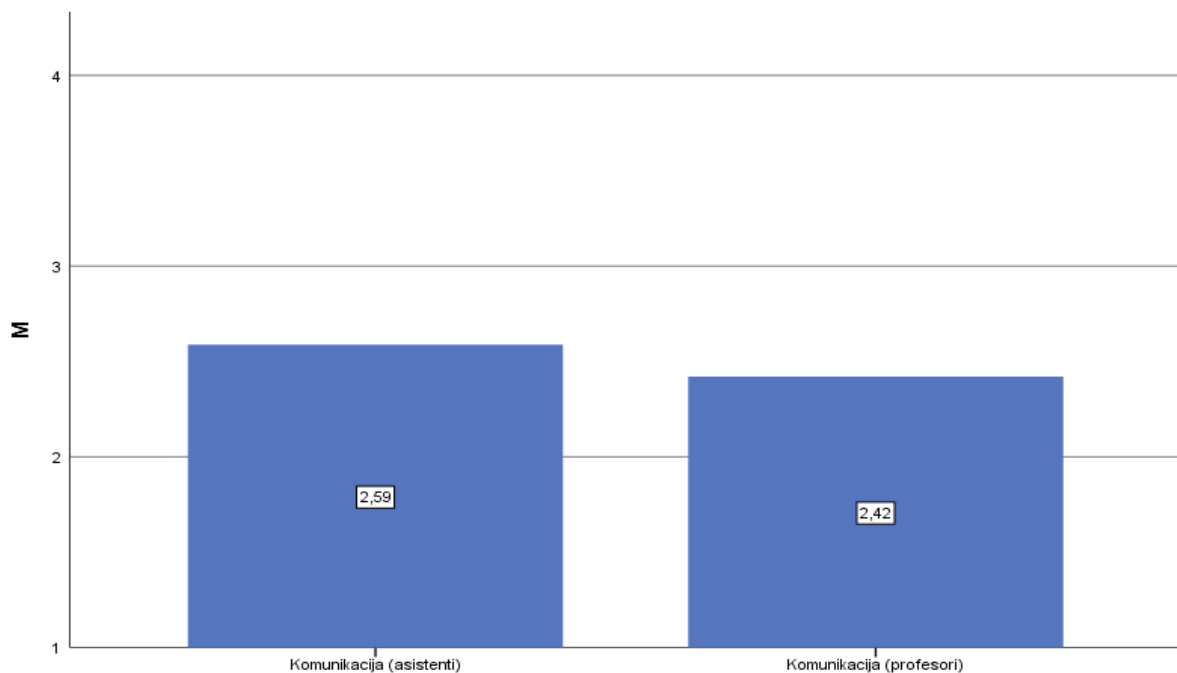
Na grafikonu iznad je prikazano da su studenti zadovoljniji vrednovanjem od strane asistenata u odnosu na profesore.

3.5.3. Zadovoljstvo studenata komunikacijom pruženom od strane asistenata i profesora

Na ovom polju su studenti također pokazali veće zadovoljstvo u komunikaciji sa asistentima u odnosu na profesore. Analiza podataka je pokazala da studentima više odgovaraju način/i komunikacije koje primjenjuju asistenti. Podaci koji su nas doveli do tvrdnje biti će prikazani u nastavku na tabeli i grafikonu.

	Komunikacija (asistenti)	Komunikacija (profesori)
M	2,5875	2,4204
N	76	76
SD	,72220	,70647

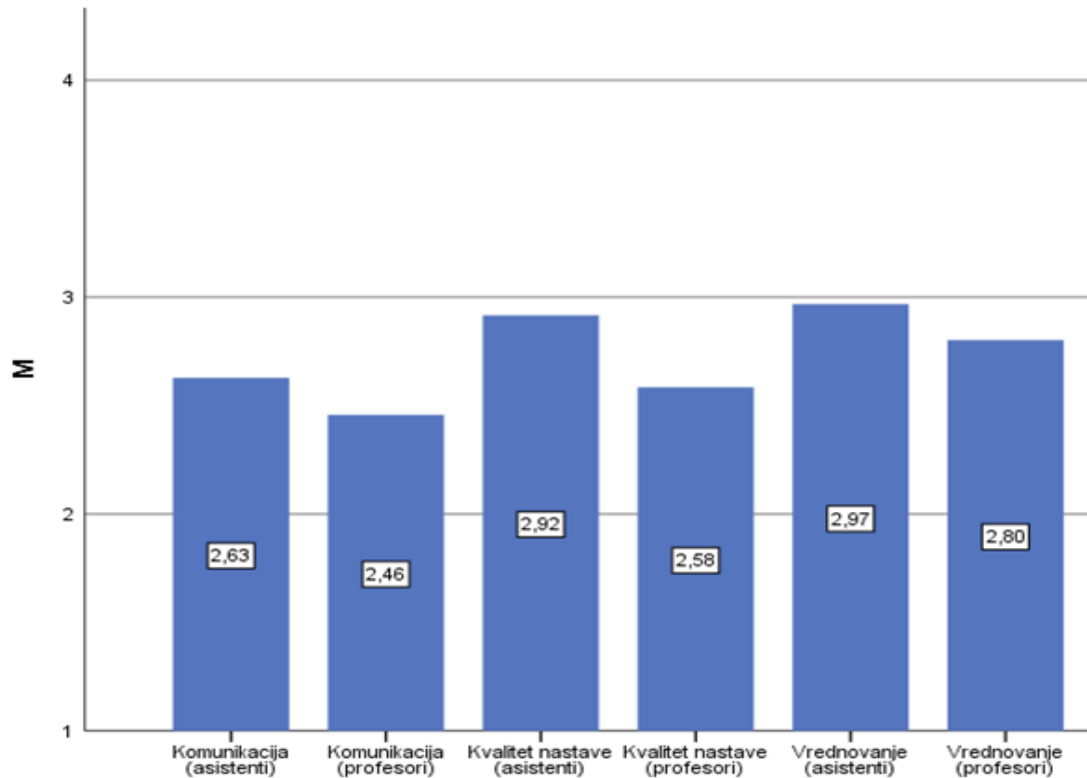
Tabela 18. Zadovoljstvo komunikacijom

Grafikon 7. Grafički prikaz zadovoljstva studenata komunikacijom od strane asistenata i profesora

Na grafikonu možemo uočiti da je prostor za poboljšanje veći kod profesora kada je pitanju komunikacija. Studenti su dali do znanja da im način komunikacije sa profesorima, koji je prisutan sad na Odsjeku na pedagogiju, ne pruža potpuno zadovoljstvo. Međutim rezultat ne

dopušta stagnaciju ni kada su u pitanju asistenti. Na oba polja ima dovoljno mjesta za poboljšanje te tome treba i težiti.

Grafikon 8. Upoređivanje ispitivanih parametara

Ukoliko sumiramo sve rezultate vizualno na jednom mjestu možemo uočiti da je najveće zadovoljstvo studenata prisutno na stupcu koji ukazuje na kvalitet nastave i vrednovanje u nastavi koje prakticiraju asistenti. Najniži stepen zadovoljstva studenti izražavaju u komunikaciji sa profesorima. Studenti su više zadovoljstvo izrazili na skali kvaliteta nastave, vrednovanja i interakcijsko-komunikacijskih odnosa koje prakticiraju asistenti.

3.5.4. Razlike u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave, vrednovanjem i komunikacijom pruženom od strane profesora i asistenata, u odnosu na status studenta

Redovni studenti su izrazili veće zadovoljstvo u odnosu na vanredne studente na skali komunikacije i kvaliteta nastave od strane asistenta. Ovakav rezultat ne iznenađuje budući da su redovni studenti češće u direktnoj komunikaciji sa asistentima te stoga imaju bolje i razvijene odnose sa njima. Rezultate možete pogledati u tabeli na narednoj strani.

		N	M	SD	Standardna pogreška	95% interval pouzdanosti M		Minim um	Maksi mum
						Donja granica	Gornja granica		
						Kvalitet nastave (asistenti)	Redovan student		
	Vanredni student	16	2,6188	,52532	,13133	2,3388	2,8987	1,75	3,20
	Total	78	2,8917	,55968	,06337	2,7655	3,0179	1,00	4,00
Kvalitet nastave (profesori)	Redovan student	61	2,6407	,60925	,07801	2,4847	2,7967	1,00	4,00
	Vanredni student	12	2,3264	,65468	,18899	1,9104	2,7424	1,50	3,33
	Total	73	2,5890	,62335	,07296	2,4436	2,7345	1,00	4,00
Vrednovanje (asistenti)	Redovan student	62	2,9922	,58929	,07484	2,8426	3,1419	1,00	4,00
	Vanredni student	16	2,6906	,61234	,15309	2,3643	3,0169	1,40	3,50
	Total	78	2,9303	,60264	,06824	2,7945	3,0662	1,00	4,00
Vrednovanje (profesori)	Redovan student	62	2,8255	,48966	,06219	2,7012	2,9499	1,25	3,75
	Vanredni student	16	2,5688	,59616	,14904	2,2511	2,8864	1,50	3,50
	Total	78	2,7729	,51969	,05884	2,6557	2,8900	1,25	3,75
Komunikacij a (asistenti)	Redovan student	60	2,7164	,67703	,08740	2,5415	2,8913	1,00	4,00
	Vanredni student	16	2,1042	,69951	,17488	1,7314	2,4769	1,00	3,50
	Total	76	2,5875	,72220	,08284	2,4225	2,7525	1,00	4,00
Komunikacij a (profesori)	Redovan student	60	2,5350	,68792	,08881	2,3573	2,7127	1,00	3,80
	Vanredni student	16	1,9906	,62009	,15502	1,6602	2,3211	1,00	3,25
	Total	76	2,4204	,70647	,08104	2,2590	2,5818	1,00	3,80

Tabela 19. Prikaz razlika u zadovoljstvu u odnosu na status studenta

Analiza varijance pokazuje sljedeće:

- Redovni studenti su zadovoljniji kvalitetom nastave pruženom od strane asistenata u odnosu na vanredne studente.

- Nema razlike u zadovoljstvu kvalitete nastavom pruženom od strane profesora između redovnih i vanrednih studenata.
- Nema razlike u zadovoljstvu vrednovanjem pruženom od strane asistenata između redovnih i vanrednih studenata.
- Nema razlike u zadovoljstvu vrednovanjem pruženom od strane profesora između redovnih i vanrednih studenata.
- Redovni studenti su zadovoljniji komunikacijom pruženom od strane asistenata u odnosu na vanredne studente.
- Redovni studenti su zadovoljniji komunikacijom pruženom od strane profesora u odnosu na vanredne studente.

ANOVA						
		Suma kvadrata	df	Kvadrat M	F	p
Kvalitet nastave (asistenti)	Između grupa	1,499	1	1,499	5,037	,028
	Unutar grupa	22,620	76	,298		
	Total	24,119	77			
Kvalitet nastave (profesori)	Između grupa	,991	1	,991	2,606	,111
	Unutar grupa	26,986	71	,380		
	Total	27,977	72			
Vrednovanje (asistenti)	Između grupa	1,157	1	1,157	3,279	,074
	Unutar grupa	26,808	76	,353		
	Total	27,964	77			
Vrednovanje (profesori)	Između grupa	,839	1	,839	3,194	,078
	Unutar grupa	19,957	76	,263		
	Total	20,796	77			
Komunikacija (asistenti)	Između grupa	4,735	1	4,735	10,190	,002
	Unutar grupa	34,383	74	,465		
	Total	39,118	75			
Komunikacija (profesori)	Između grupa	3,743	1	3,743	8,222	,005
	Unutar grupa	33,689	74	,455		
	Total	37,432	75			

Tabela 20. Analiza varijance podatka iz tabele 22

U tabeli iznad izračunali smo vrijednost p koja nam ukazuje da li postoji statistički značajna razlika u procjeni zadovoljstva studenata u zavisnosti da li nastavu izvodi asistent ili profesor. Posebno su ispitana sva tri segmenta nastave koje smo naveli u ovom istraživanju. Analiza je

pokazala da postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu u odnosu na kvalitet nastave. Studenti su zadovoljniji kvalitetom nastave koju prakticiraju asistenti više nego nastavom koju prakticiraju profesori. Kada je upitanju komunikacija i tu su studenti izrazili veće zadovoljstvo komunikacijom sa asistentima nego sa profesorima. I u tom segmentu je prisutna statistički značajna razlika. Dok kod vrednovanja nema statistički značajne razlike u zadovoljstvu između asistenata i profesora.

3.5.5. Razlike u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave, vrednovanjem i komunikacijom pruženom od strane profesora i asistenata, u odnosu na godinu studija

		N	M	SD	Standardna pogreška	95% interval pouzdanosti M		Minimum	Maksimum
						Donja granica	Gornja granica		
Kvalitet nastave (asistenti)	1	39	2,8607	,63496	,10168	2,6549	3,0665	1,00	4,00
	4	20	2,9992	,43480	,09722	2,7957	3,2027	2,33	4,00
	5	19	2,8421	,52129	,11959	2,5909	3,0934	2,00	3,80
	Total	78	2,8917	,55968	,06337	2,7655	3,0179	1,00	4,00
Kvalitet nastave (profesori)	1	37	2,6757	,69466	,11420	2,4441	2,9073	1,00	4,00
	4	19	2,7061	,54742	,12559	2,4423	2,9700	1,50	3,50
	5	17	2,2696	,42851	,10393	2,0493	2,4899	1,50	3,00
	Total	73	2,5890	,62335	,07296	2,4436	2,7345	1,00	4,00
Vrednovanje (asistenti)	1	39	2,7919	,62718	,10043	2,5886	2,9952	1,00	3,75
	4	20	3,0667	,51148	,11437	2,8273	3,3060	2,00	4,00
	5	19	3,0711	,60325	,13840	2,7803	3,3618	1,50	3,80
	Total	78	2,9303	,60264	,06824	2,7945	3,0662	1,00	4,00
Vrednovanje (profesori)	1	39	2,7338	,55275	,08851	2,5546	2,9129	1,25	3,67
	4	20	2,8517	,53903	,12053	2,5994	3,1039	1,60	3,75
	5	19	2,7702	,43975	,10089	2,5582	2,9821	1,75	3,50
	Total	78	2,7729	,51969	,05884	2,6557	2,8900	1,25	3,75
Komunikacija (asistenti)	1	38	2,5250	,71293	,11565	2,2907	2,7593	1,00	3,80
	4	19	2,7228	,76239	,17490	2,3553	3,0903	1,20	4,00

	5	19	2,5772	,72077	,16536	2,2298	2,9246	1,50	3,80
	Total	76	2,5875	,72220	,08284	2,4225	2,7525	1,00	4,00
Komunikacija (profesori)	1	38	2,3912	,72134	,11702	2,1541	2,6283	1,00	3,80
	4	19	2,5754	,74760	,17151	2,2151	2,9358	1,00	3,75
	5	19	2,3237	,64347	,14762	2,0135	2,6338	1,25	3,40
	Total	76	2,4204	,70647	,08104	2,2590	2,5818	1,00	3,80

Tabela 21. Razlike u zadovoljstvu u odnosu na godinu studija

Nakon obrade podataka došli smo do rezultata da nema statistički značajnih razlika u odnosu na godinu studija. Studenti su blago pozitivno ocijenili svaki od ispitivanih parametara. Kvalitet nastave, vrednovanje i interakcijsko-komunikacijske odnose treba dodatno oplementiti, razraditi i unaprijediti kako bi zadovoljstvo studenata bilo veće.

ANOVA						
		Suma kvadrata	df	Kvadrat M	F	p
Kvalitet nastave (asistenti)	Između grupa	,315	2	,158	,497	,611
	Unutar grupa	23,804	75	,317		
	Total	24,119	77			
Kvalitet nastave (profesori)	Između grupa	2,273	2	1,136	3,095	,052
	Unutar grupa	25,704	70	,367		
	Total	27,977	72			
Vrednovanje (asistenti)	Između grupa	1,496	2	,748	2,119	,127
	Unutar grupa	26,469	75	,353		
	Total	27,964	77			
Vrednovanje (profesori)	Između grupa	,184	2	,092	,335	,717
	Unutar grupa	20,612	75	,275		
	Total	20,796	77			
Komunikacija (asistenti)	Između grupa	,498	2	,249	,471	,626
	Unutar grupa	38,620	73	,529		
	Total	39,118	75			
Komunikacija (profesori)	Između grupa	,667	2	,333	,662	,519
	Unutar grupa	36,765	73	,504		
	Total	37,432	75			

Tabela 22. Analiza varijance podataka iz tabele 24

Analiza je pokazala da postoje zanemarive razlike u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave, vrednovanje i komunikacijom u odnosu na godinu studija. Statistički značajne razlike u zadovoljstvu studenata prve, četvrte i pete godine ne postoje.

4. KVALITATIVNA ANALIZA

Budući da smo u okviru istraživanja pored Likertove skale imali i tri pitanja otvorenog tipa u nastavku ćemo se baviti odgovorima na pitanja koja će nam ujedno i pomoći da potvrdimo ili odbacimo prvu hipotezu našeg istraživanja. Radi lakšeg snalaženja rezultate ćemo interpretirati zasebno u odnosu na godinu studija i status studenta.

4.1. Analiza odgovora redovnih studenata I. godine

Pri provedbi istraživanja ukupno je anketirano 39 studenata sa prve godine pedagogije. Od tih 39, 5 ih je vanrednih a ostalo redovni. Prvo ćemo analizirati odgovore redovnih studenata te ih interpretirati u nastavku rada.

Prvo pitanje otvorenog tipa je bilo Šta je to kvalitetna nastava? Šta je čini?

Ovdje su studenti trebali pisati svoje odgovore, pisati kako oni vide kvalitetnu nastavu. Studenti su na ovo pitanje odgovarali u jednoj rečenici, nisu odvajali samo definiranje kvalitene nastave i njene faktore koje je čine.

Budući da smo prvom hipotezom dali sebi zadatak ispitati učestalost pojedinih odgovora, prvo smo se posvetili izdvanju i klasifikaciji tih odgovora. Glede posjećanja, ispituje se da li ima studenata kojima je sadržajan, jasan i zanimljiv nastavni sadržaj bitan za kvalitetnu nastavu (prva grupa), poticajno ozračje za učenje (druga grupa) primjena različitih metoda, oblika i tehnika rada (treća grupa), individualno poticanje studenata (četvrta grupa), interakcija i komunikacija kao bitan segment kvalitetne nastave (peta grupa).

Analizom je utvrđeno da postoje studenti koji navedeno smatraju faktorima kvalitetne nastave, koliko često bit će prikazano u nastavku.

ODGOVORI: Bitan segment kvalitene nastave je :	UČESTALOST
I GRUPA	6
II GRUPA	8
III GRUPA	6
IV GRUPA	11
V GRUPA	16

Tabela 23. Učestalost odgovora redovnih studenata I. godine

Na prvo pitanje studenti su najčešće interakciju i komunikaciju navodili kao jedan od faktora kvalitetne nastave. Predpostavljamo da su studenti navodili one faktore koje oni smatraju najbitnijim za kvalitetnu nastavu. Bitna činjenica je i to da je većina anketiranih studenata navodila više faktora kvalitetne nastave.

Pored nabrojanih 5 grupa, studenti su davali odgovore koje nismo mogli svrstati ni u jednu grupu. U tim odgovorima su studenti navodili da je za kvalitetnu nastavu potreban stručan kadar, sa velikom voljom i željom da privuče studenta, studentima što više objašnjava stručne pojmove i izraze, uvažava studenta, njegova mišljenja i da studenta stavi na prvo mjesto. Jedan student izravno navodi da u kvalitetnoj nastavi student treba da bude u fokusu a ne predavač.

U nastavku navodimo neke od zanimljivih odgovora:

Kvalitetna nastava je:

- nastava koja ima multidisciplinarn pristup, kad profesor gradivo koje predaje potkrepljuje sa više izvora i daje nam primjere iz prakse
- ona koja će nas učiniti dobrim pedagozima
- ona koja uključuje studenta, profesori i asistenti dobro održe predavanje tako da sam upućen šta treba da učim poslije

Kvalitetnu nastavu čini:

- slobodna komunikacija i neopterećenost striktno određenom literaturom
- kvalitetan odnos predavača i studenta, s tim da su u fokusu studenti a ne predavač
- aktivan student, interakcija, kumunikacija i upotreba savremene tehnologije

Iz navedenog vidimo da su studenti veoma različito odgovarali na postavljeno pitanje.

Kada smo studentima u drugom pitanju ponudili da napišu korake koje bi oni preuzeli da su na mjestu profesora/asistenta i tu smo dobili široku lepezu odgovora. Ono što su studenti najčešće pisali jeste da bi se trudili da budu otvoreniji, pristupačniji i dostupniji studnetima. Pišu i da bi studente poticali da se bez straha uključe u raspravama na predavanju/vježbama iznesu svoje mišljenje bez bojazi. Studente bi trebalo što više poticati na samostalno istraživanje. Zalaganje da nastavni čas služi svrsi i da studente što bolje usmjerimo u učenju jedan je od zanimljivih odgovora.

Kao korake za poboljšanje kvaliteta nastave studenti su navodili potrebu za uvođenjem više prezentacija od strane profesora i asistenata kako bi studenti naučili kako da kvalitetno naprave Power-point prezentaciju i kako treba da je održe jer se to od njih traži već na prvoj godini. Studenti spominju i upotrebu svih raspoloživih sredstava današnjice kao i primjenjivanje različitih metoda rada. U ovoj grupi su se javili i odgovori šta bi to trebalo prestati raditi da bi nastava bila kvalitetnija. Studenti pišu da bi odustali od predavanja na kojima profesor vodi glavnu riječ, ne bi imali „omiljene studente“ nego bi svi bili ravnopravni, ne bi kasnili na predavanje/vježbe niti ih otkazivali u zadnji čas, ne bi omalovažavali i vrijeđali studente (govorili im da lupetaju, da se prosipaju i da predstavljaju inventar).

U posljednjem pitanju smo studentima dali mogućnost da navedu prijedloge za poboljšanje kvaliteta nastave, vrednovanja i odnosa između asistenata, profesora i studenata. Između koraka i prijedloga za unapređenje nastave je uočena velika sličnost u odgovorima. Pojedini studenti su dali identične odgovore na ova pitanja.

Pojedini prijedlozi su bili usmjereni na adresu asistenata a to je da oni trebaju biti otvoreni za suradnju, pristupačni, empatični, organizovaniji, tačni, na vrijeme dostaviti potrebne nastavne materijale, spisak literature za pismeni ispit. Informacije poput termina ispita, predaje zadaće, kolokvija, vremena konsultacija učiniti dostupnim studentima.

U ovoj grupi imamo i prijedloge koji su bili usmjereni na adresu profesora a to da profesori trebaju biti odgovorniji po pitanju predavanja i vrednovanja koje treba biti isto za sve studente. Profesori također trebaju bolje upoznavati studente, ne biti formalni i površni na tom polju. Frontalni oblik rada u kojem oni pričaju većinu predavanja treba da izbace ili bar svedu na minimum.

Zanimljiv odgovor nam se javio i u ovoj grupi a to je da studentima prve godine treba obezbijediti praksu u prvom, zimskom semestru. Ukoliko ne praksu onda bar obilazak ustanova i upoznavanje sa radom u toj ustanovu u kojoj mogu početi raditi nakon što završe prvi ciklus studija i steknu zvanje Bachelor pedagogije.

Prijedlog naveden od strane jednog od redovnih studenata prve godine mi se učinio domišljatim i objedinio je u velikoj mjeri odgovore koje su studenti pisali, te ga stoga donosimo u nastavku:“
Moj prijedlog je usmjeren profesorima i asistentima, oni trebaju što bolje upoznati studente da bi ih znali usmjeriti, upoznati ih sa pravilima ponašanja, kodeksom odijevanja, pojasniti nam

naša prava i obaveze i sve ostalo do najsitnijih detalja. Jer mi smo prva godina i to ne znamo a od nas se očekuje da znamo“.

Ovaj odgovor nas opet vraća na početak analize kada su studenti kvalitetnu nastavu najčešće vezali za pojmove interakcije i komunikacije pa zatim spominjali u koracima pristupačnost, otvorenost i dostupnost profesora i asistenata a onda opet u prijedlozima poručuju profesorima i asistentima da što više komuniciraju i upoznaju svoje studente, da stave studenta u fokus, uvažavaju njegove stavove, čuju mišljenja i upute ga na put prema spoznaji. Studenti prve godine su dali razne odgovore, korake i prijedloge za poboljšanje kvaliteta nastave. Međutim većina ih naglašava razvijanje zdrave, empatične, dvosmjerne komunikacije i jačanje interakcije kao jedan od bitnih faktora kvalitetne nastave.

Ukoliko malo razmislimo o ovoj činjenici primjetit ćemo da to ima i logike. Studenti prve godine upisuju se na fakultet, profesori i asistenti su tu da ih usmjere, upoznaju sa osnovama kolegija, obavezama, pravima, i sl. Svaki student će biti slobodniji, osjećati se prijatnije i prije se upustiti u komunikaciju sa onima koji su pristupačniji i otvoreniji. Profesori i asistenti na Odsjeku za pedagogiju treba da budu takvi, da komuniciraju sa svojim studentima kako bi ih što bolje upoznali, jer ukoliko ih dobro upoznaju lakše će ih usmjeriti i doprinijeti njihovom razvoju.

4.1.1 Analiza odgovora vanrednih studenata I. godine

Analizu podataka vanrednih studenata smo radili na isti način kao i podatke redovnih studenata, međutim interpretaciji pristupamo na drugačiji način. Vanredni studenti su konciznije odgovorili na prvo pitanje, pretpostavljamo da je uzrok tome njihov status studiranja. Budući da oni nemaju organiziranu nastavu poput redovnih studenata ne iznenađuje činjenica da se nisu dublje bavili prvim pitanjem. Dva od pet studenata je napisalo da je kvalitetna nastava, nastava u kojoj postoji interakcija i komunikacija koja se odvija u dva smjera a nije zastupljeno jednosmjerno plasiranje informacija. Dva od pet anketiranih je povezivalo kvalitetnu nastavu sa pojmovima zanimljiva, poticajna, raznolika nastava. Jedan od studenata kvalitetnu nastavu definira kao nastavu u kojoj je prisutna uključenost svih osoba koje učestvuju u nastavnom procesu a posebno je izražena aktivnost i angažovanost profesora/asistenta u planiranju nastave. Vanredni studenti su poput redovnih kao bitne odrednice kvalitene nastave navodili interakciju, komunikaciju i uključenost svih sudionika nastavnog procesa. Iznenaduje činjenica da niko od studenata četvrte godine nije spominjao vrednovanje niti individualno poticanje pri definiranju pojma kvalitetna nastava.

Vanredni studenti su na drugo pitanje naveli sljedeće korake za poboljšanje:

- potakla bih studente na rad, ostavila komunikaciju
- otvarala bih redovno e-mail i odgovarala na poruke studentima
- više bi razgovarala sa studentima, poticala bi ih više na istraživanje
- organizirala bi susrete sa vanrednim studentima i pružila im mogućnost za rasprave i diskusiju o pojedinim problemima vezanim za našu struku
- promijenila bih metod rada sa vanrednim studentima, uvela bi druženja za studente, obilasku muzeja i sl.

Koraci koje su pisali odnose se u velikoj mjeri na unapređenje komunikacije između vanrednih studenata, asistenata i profesora. Vanredni studenti nam time signaliziraju da nisu zadovoljni načinom na koji se dosada komuniciralo s njim. Oni žele češću, dvosmjernu, asertivnu komunikaciju. Kako bi takvu komunikaciju postigli spominju i prijedloge za organiziranje zajedničkih druženja u vidu obilazaka ustanova koje su vezane za pedagoški rad.

Prijedlozi za unapređenje kvalitete nastave, vrednovanja i odnosa između asistenata, profesora i studenta, su se najviše odnosili na unapređenje komunikacije. Studenti pišu da je potrebno isplanirati više vremena za rad sa vanrednim studentima, organizirati druženja, biti ažurniji u odgovaranju studentima na e-mail. Dva od pet anketiranih studenata navodi i da je bitno da profesori i asistenti naprave promjene u svom ponašanju i ophođenju prema studentima. Profesori i asistenti trebaju biti ljubazniji i imati više strpljenja sa vanrednim studentima, silabuse trebaju pripremiti na vrijeme i detaljno pojasniti pisane zadatke koje rade kući. Također ovdje nailazimo na odgovore koji se tiču nastavničkih sadržaja, studenti navode da oni trebaju biti novijeg datuma. Jedan od studenata navodi i prijedlog da se pri objavi rezultata ispita na oglasnoj tabli i web stranici piše samo broj indexa.¹⁴

¹⁴ Ovaj prijedlog je uveden od strane Osjeka za pedagogiju prije završetka magistarskog rada

4.2. Analiza odgovora redovnih studenata IV-te godine

Ukupan broj anketiranih na četvrtoj godini je 20, od toga je 16 redovnih i 4 vanredna studenta. Pri analizi pitanja redovnih studenata četvrte godine uočavamo odgovore koji obiluju sa dosta stručnih riječi u odnosu na odgovore studenta sa prve godine. I ovdje su studenti davali različite odgovore na prvo pitanje vezano za kvalitetnu nastavu.

Kod redovnih studenata ima onih kojima je sadržajan, jasan i zanimljiv nastavni sadržaj bitan za kvalitetnu nastavu (prva grupa), poticajno ozračje za učenje (druga grupa) primjena različitih metoda, oblika i tehnika rada (treća grupa), individualno poticanje studenata (četvrta grupa), interakcija i komunikacija bitan segment kvalitetne nastave (peta grupa). Koliko često se javljaju navedeni odgovori navedeno je u tabeli ispod.

ODGOVORI: Bitan segment kvalitene nastave je :	UČESTALOST
I GRUPA	2
II GRUPA	6
III GRUPA	5
IV GRUPA	7
V GRUPA	4

Tabela 24. Učestalost odgovora redovnih studenata IV-te godine

I za ovu grupu studenta možemo reći da su navodili dva ili više faktora kvalitetne nastave. Neke od zanimljivih odgovora predstavljamo u nastavku:

- to je nastava u kojoj se primjenjuju adekvatne i savremene metode i tehnike rada
- to je zanimljiva, inovativna i poticajna nastava sa zanimljivim sadržajima za učenje
- kvalitetna nastava je ona koja potiče i razvija spoznaje i kognitivne vještine, koja okupira tvoje misli i stvara nove ideje
- u kvalitetnoj nastavi je ostvarena povezanost između studenta i predavača i uz dobre metode rada se doprinosi razvoju studenta na svim poljima

Redovni studenti kvalitetnu nastavu definiraju kao nastavu u kojoj je veoma bitno prisustvo uvažavanja studenta u odgojno-obrazovnom procesu kao i prisutnost dvosmjerne komunikacije između učesnika nastavnog procesa. Naveli su još i da je za kvalitetnu nastavu potrebno dobro

isplanirati sadržaj nastavnog časa i da sama nastava u velikoj mjeri zavisi od angažmana profesora i asistenta. Studenti su navodili i da se u kvalitetnoj nastavi ostvaruju sve potrebe studenata i da se u takvoj nastavi osigurava potpuna uključenost studenata. Ovakva nastava, prema studentima, je moguća samo ukoliko imamo dobro isplanirano predavanje i koristimo tehnike za djelotvorno učenje.

Na pitanje koje bi korake oni preuzeli kako bi doprinijeli poboljšanju nastave studenti su najčešće navodili sljedeće odgovore:

Odgovori:	Učestalost
Radila bih na poticanju studenata da se aktivno uključe na nastavi	7
Razvijala bi prijatan odnos sa studentima, uvažavala njihova mišljenja, stavove i ideje	3
Studentima osigurala više praktičnog rada i obogaćivala njihovo znanje primjerima iz nama bliske prakse	3
O samom poboljšanju kvalitete nastave razgovarati sa studentima	2

Tabela 25. Koraci za poboljšanje kvalitete nastave

Pored istaknutih studenti su pisali i o potrebi uvažavanja studenata i poticanju studenata da se uključe u rad. Studenti kao korake navode i primjenu inovativnih metoda i oblika rada, upotrebu i traganje za što savremenijom literaturom. Studenti pišu i da bi se trudili da osiguraju što više praktičnog rada jer je on veoma bitan za njih na četvrtoj godini studija. Neke od koraka navodimo u nastavku:

- uvodila bih smislene inovacije i planirala dinamičnija predavanja kojima ću okupirati pažnju studenata
- više bi koristila rasprave o određenom problemu, organizirala kvizove i zajedničko ocjenjivanje
- dopustila bih studentima da mi se približe i povjere, bila bi otvorenija i pristupačnija studentima

- učila bih studente asertivnim tehnikama, koristila demonstrativne metode, na vježbama bi odglumila problem koji bi studenti trebali znati riješiti, pripremila bih im materijale koji će im pomoći da dođu do rješenja

Većina studenata ovdje navodi korake koji će dovesti do dodatnog aktiviranja studenata i uključivanja u nastavni proces. Navode se i koraci koji zahtijevaju uvažavanje studenata, njegove ličnosti, mišljenja i stavova. U predhodnim crticama su navedeni veoma dobri koraci koje bi sami studenti poduzeli. Ove korake je potrebno dodatno razmotriti dobro se za njih pripremiti i početi raditi na poboljšanju kvalitete nastave.

Na treće pitanje su studenti četvrte godine dali mnoštvo prijedloga. Kada govorimo o konceptu kvalitetne nastave većina studenata je smislenu organizaciju nastave navela kao jedan od prijedloga. Pored ovog redovni studenti su navodili i druge prijedloge koje smo grupisali na sljedeći način:

1. Prijedlozi koji se odnose na poboljšanje komunikacije kako između studenata i asistenata tako i između samih profesora i asistenata; usklađivanje vrednovanja, bodovanja dodatnih aktivnosti i zadaća i prihvatanje jednog načina navođenja literature u studentskim radovima.

Studenti najčešće kao prijedlog navode poticanje što češće komunikacije između sudionika odgojno-obrazovnog procesa sa obostranim poštovanjem i određenom dozom empatije. Studenti također žele i objektivnije ocjenjivanje i usaglašavanje profesora i asistenata oko obaveza koje se nameću studentima. U nastavku navodimo odgovor jednog studenta kako bi bilo jasno šta želimo reći: „*Asistenti i profesori treba da usaglašeno djeluju i da se nadopunjuju kad nam zadaju određeni zadatak a ne da nam daju kontradiktorne upute kakav naš rad u konačnici treba da bude. Jako je teško sa jednim radom zadovoljiti kriterije i jednih i drugih kada se nađete u ovakvoj situaciji. Usaglašavanje je potrebni i kod termina predaje zadaća i ostalih dodatni aktivnosti.*“

2. Prijedlozi koji se vežu za se osiguravanje što više praktičnog rada studentima

Studenti žele učiti na primjerima i kroz praksu jer smatraju da je tako učenje dosta djelotvornije i zanimljivije. Žele osjetiti klimu njihovog radnog mjesta u budućnosti kako bi bili spremni adekvatno postupiti.

Jedan od redovnih studenata je na zanimljiv način iznio svoj prijedlog koji donosimo u nastavku: „*Fali nam više prakse, praktičnog rada, suočavanja sa djecom, nespremni odlazimo*

u škole ne znamo riješiti administraciju koju odmah naslijedimo...ne vježbamo pristup učeniku a to nam je najvažnije u radu.“

Još zanimljivih prijedloga donosimo u nastavku:

- prakticiranje aktivnog slušanja i uvesti što više aktivnosti za studente
- više zajedničkih aktivnosti u realizaciji nastave (npr. zajedničko pregledavanje testova)
- više grupnog rada, prezentacija i savremenih materijala za učenje, ne želimo učiti iz knjiga koje su napisane prije 60 i više godina.

Prijedlozi koje su naveli studenti su jako dobri i smisleni, koliko su izvodljivi i do koje mjere su zastupljeni možemo samo naslućivati na osnovu naših rezultata predstavljen naprijed u radu.

4.2.1. Analiza odgovora vanrednih studenata IV-te godine

Budući da smo na četvrtoj godini imali anketirana samo 4 vanredna studenta njihove odgovore na postavljena pitanja prenosimo u nastavku u skraćenoj verziji. Svi odgovori su navedeni u okviru jedne teze. Na osnovu samog pogleda ispunjenih anketa možemo zaključiti da su vanredni studenti davali dosta sažetije i konciznije odgovore. U nastavku će biti izloženi odgovori a nakon toga ću ih kratko komentirati.

Na pitanje vezano za definiranje kvalitetne nastave, dobili smo sljedeće odgovore:

- kvalitetna nastava je nastava u kojoj je student na prvom mjestu, nastava u kojoj su studenti uključeni, profesori spremni, uvažavaju studenta, njegovih prava i potreba. U takvoj nastavi je prisutna saradnja između profesora, asistenata i studenata.

Kao korake koje bi preuzeli da su na mjestu profesora/asistenta vanredni studenti navode sljedeće:

- organizirala bi više prakse i praktičnog rada; brže bi odgovarao/la na e-mail
- trudila bi se osposobiti studente za praktičan rad, student treba znati kako da pristupi učeniku koji je u nekom ozbiljnom problemu
- dolazio/la bi redovno na predavanja ili konsultacije koje su zakazane radnim subotama
- nastojao/la bi biti fleksibilniji/ja kada su u pitanju vanredni studenti, primao/la bi ih i van vremena konsultacija radnim danima ukoliko sam u kabinetu

Zanimljivi su i prijedlozi koji se naveli vanredni studenti četvrte godine. Navode da je potrebno:

- jasno definisati pravila; objektivnije ocjenjivanje; usaglašavanje oko zadaća, termina predaje i izgleda naslovne stranice

- organizirati više direktnih susreta između profesora, asistenata i vanrednih studenata

- organizirati druženja kako bi se vanredni i redovni studenti upoznali i razmijenili kontakte da mogu razmjenjivati korisne informacije koje se tiču literature, ispitnih termina i drugih bitnih informacija

Vanredni studenti su na prvo pitanje davali veoma kratke odgovore. Nisu bili puno zainteresirani definiranjem samog pojma kvalitetne nastave niti su detaljno pisali o tome šta je čini, za razliku od redovnih studenata koji su na to pitanje dali dosta smislenih i zanimljivih odgovora. Sličnost u definiranju kvaliteta nastave između redovnih i vanrednih studenata postoji u smislu da navode da kvalitetna nastava potpuno uključuje studenta.

Kada su bili u mogućnosti da pišu korake koje bi oni napravili da su na mjestu profesora ili asistenta studenti nisu štedjeli riječi. I jedni i drugi su naveli mnogo koraka koji bi mogli dovesti do poboljšanja kvaliteta nastave na Odsjeku za pedagogiju. Redovni studenti su i na ovo pitanje bili opširniji u davanju odgovora. Svi su naveli više od jednog koraka koji bi oni preuzeli. Vanredni ali i redovni studenti su najčešće spominjali obezbjeđivanje više prakse i praktičnog rada kao jedan od prijedloga. Ostali koraci koje su navodili vanredni studenti bili su vezani za komunikaciju sa profesorima/asistentima, prijedlozi su ukazivali na to da oni žele i trebaju više direktnije komunikacije.

Na posljednje pitanje, koje se odnosilo na prijedloge za poboljšanje nastave, studenti su davali slične odgovore koje su pisali i u predhodnom pitanju o koracima. I redovni i vanredni studenti su kao prijedlog za poboljšanje kvalitete nastave naveli osiguravanje više prakse i primjera iz prakse. Uvažavanje i uključivanje studenata i poboljšanje komunikacije, koje u nastavku naveli redovni studenti kao prijedlog, možemo povezati sa prijedlozima koje daju vanredni studenti a to su organiziranje što više direktnih susreta između asistenata, profesora i studenata kako bi se svi što bolje upoznali. Redovni i vanredni studenti daju prijedloge koji će unaprijediti kvalitet nastave, komunikaciju između svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Veoma mali broj studenata je proces vrednovanja vezalo za kvalitetnu nastavu. Tek 3 studenta od ukupno 20 navodi potrebu za objektivnijim vrednovanjem a jedan navodi uvođenje zajedničkog ocjenjivanja studenata i profesora kao prijedlog za unapređenje nastave.

4.3. Analiza odgovora redovnih studenata V-te godine Odsjeka za pedagogiju

Iz odgovora redovnih studenata smo zaključili da postoje studenti kojima je sadržajan, jasan i zanimljiv nastavni sadržaj bitan za kvalitetnu nastavu (prva grupa), poticajno ozračje za učenje (druga grupa) primjena različitih metoda, oblika i tehnika rada (treća grupa), individualno poticanje studenata (četvrta grupa), interakcija i komunikacija bitan segment kvalitetne nastave (peta grupa). Koliko često se javljaju navedeni odgovori navedeno je u tabeli ispod.

ODGOVORI: Bitan segment kvalitene nastave je :	UČESTALOST
I GRUPA	6
II GRUPA	4
III GRUPA	1
IV GRUPA	2
V GRUPA	6

Tabela 26. Učestalost odgovora redovnih studenata V-te godine

Redovni studenti V-te godine su najčešće povezivali kvalitetnu nastavu sa pažljivo odabranim sadržajima za učenje i komunikacijom koja treba biti nenasila, dvosmjerna i da sadrži povratne informacije bitne studentima o njihovom radu i napredovanju unutar pojedinog kolegija. Studenti su naglašavali i činjenicu da materijali koje koriste za učenje trebaju biti savremeni, zanimljivi i da ih trebaju osposobiti za pedagoški rad i djelovanje. Za nastavu navode da treba biti primjerena studentu, u skladu sa njegovim potrebama i mogućnostima i da uz adekvatne metode i tehnike rada dobar, kompetentan, obučen kadar studenta potakne da se razvije do maksimuma.

Kao korake koje bi preuzeli studenti da su na mjestu profesora ili asistenta studenti naglašavaju poticanje studenta na izlaganje i stvaranje prostora za govorne vježbe. Također pišu da bi organizirali više prakse i češće provodili radionice. Neke od koraka, koje smatramo vrijednim pažnje, donosimo u nastavku:

- osposobiti studente za konkretan rad pedagoga u školi
- uključiti studente u planiranje i realizaciju nastave, pogotovo od strane profesora

- organizirati grupe na predavanjima kao na vježbama, manje grupe dozvoljavaju studentima da se istaknu, jer u situaciji kakva je sad na dodiplomskom studiju pedagogije nemoguće je organizirati kvalitetnu nastavu

Od redovnih studenata pete godine smo dobili najmanje prijedloga za unapređenje u odnosu na druge dvije grupe. Međutim ovi prijedlozi su konstruktivni i smisleni. Redovni studenti predlažu uvođenje svrsishodne prakse sa konkretnim i relevantnim zadacima za budući poziv, predlažu da se asistenti i profesori jednog kolegija usaglase oko vrednovanja da postave jasan kriterij ocjenjivanja. Studenti predlažu i to da se na vrijeme zaposle novi asistenti ili profesori a ne da se „čekaju“ pojedini da preuzmu kolegij jer u tom vremenu niko ne održava predavanja. Studenti predlažu i primjenu inovacija u nastavi i češće poticanje studenata kroz smislenu komunikaciju. Grupni rad i što više zadaća navodi jedan od studenata jer to od studenta iziskuje istraživanje, aktiviranje i učenje.

4.3.1. Analiza odgovora vanrednih studenata V-te godine

Pri analizi pitanja vezanog za kvalitetnu nastavu i njene faktore, vanredni studenti V-te godine su najčešće pisali da je to zanimljiva, poticajna, interesantna, drugačija nastava u kojoj su studenti aktivni, uključeni od strane asistenata i profesora. Ovdje se javljaju i odgovori da je takva nastava povezana sa iskustvenim učenjem, bazirana na savremenoj naučnoj literaturi da takva nastava omogućava stjecanje kompetencija koje će studentu biti potrebne nakon završetka studija.

Kako korake koje bi preuzeli da su na mjestu asistenata/profesora vanredni studenti su naveli potrebu za uvođenjem više praktičnih primjera u rješavanju problema te osiguravanje bolje povezanosti između tržišta rada i sadržaja za učenje. Studenti navode i da bi primjenjivali savremenu tehnologiju i načine komuniciranja poput digitaliziranih objekata za učenje i on line nastave. Kao bitan korak navode i promociju i uvezivanje evropskih programa obrazovanja za mlade. Studenti navode i da fokus treba biti na razvoju potrebnih vještina a ne na učenju, odnosno reprodukciji, činjenica.

Vanredni studenti su na posljednje pitanje, gdje smo od njih tražili da navedu prijedloge za unapređenje kvaliteta nastave, vrednovanja, komunikacije između studenata i asistenata/profesora, dosta opširno odgovorili. Naveli su dobre, kvalitetne i pažnje vrijedne prijedloge koje donosimo u nastavku:

- češće organizirati konsultacije i direktne susrete sa vanrednim studentima

- rad sa vanrednim studentima treba biti organizovaniji, radnim subotama trebaju biti prisutni svi asistenti i profesori, ukoliko ne dolaze to obaviti na starnici fakulteta dan ranije
- profesori i asistenti trebaju biti pristupačniji i bolje upoznavati vanredne studente, ne smatrati ih manje vrijednim od redovnih
- više razumjevanja za vanredne studente, u smislu da ne mogu u svakom momentu dostaviti radove u printanoj verziji
- više vremena provoditi u razgovoru sa studentima o određenoj problematici jer studentima u velikoj mjeri pomaže u učenju razgovor sa kompetentnom, zanjem potkovanom osobom
- potrebno je više programa za dodatno metodičko osposobljavanje kadra
- bolja unutarnja organizacija na Odsjeku (profesori i asistenti trebaju podijeliti poslove jer preopterećen asistent je nezadovoljan i to jako odražava na kvalitet nastave)

Zanimljiva je činjenica da su i studenti V-te godine navodili rijetko korake i prijedloge koji se odnose na unapređenje procesa vrednovanja. Najčešće su kvalitetnu nastavu povezivali sa adekvatnim, zanimljivim, jasnim i novijim materijalima za učenje. Ono što su kao korak i prijedlog potencirali redovni i vanredni studenti V-te godine jeste organiziranje što više praktične nastave, rasprava, debata, grupnog rada i dodatnih zadataka kako bi što bolje razvili svoje vještine i kompetencije potrebne za rad nakon okončanja studija. Raduje činjenica da su studenti svjesni onoga što će im pomoći da budu što uspješniji u svom poslu.

IV REZULTATI I RASPRAVA

Ispitujući zadovoljstvo studenata pedagogije kvalitetom nastave koja obuhvata nastavu, vrednovanje i komunikacijske odnose između svih sudionika odgojno obrazovnog procesa došli smo do saznanja da studenti na osnovu različitih faktora procjenjuju kvalitet nastave. Kvalitativnom analizom smo došli do podataka da redovni studenti prve godine kvalitetnu nastavu najčešće povezuju sa nastavom u kojoj je interakcija i komunikacija na visokom nivou razvijena i zastupljena. Studenti također i individualno poticanje smatraju izuzetno važnim faktorom kvalitetne nastave. Između redovnih studenata prve godine ima i onih koji jasan, zanimljiv i poticajan nastavni sadržaj, poticajno ozračje za učenje i primjenu različitih metoda, oblika i tehnika rada smatraju bitnim faktorima kvalitetne nastave. Vanredni studenti prve godine su poput redovnih najčešće kvalitetnu nastavu opisivali kao nastavu u kojoj je razvijena interakcija i dvosmjerna, empatijom obojena komunikacija.

Redovni studenti IV-te godine su kvalitetnu nastavu najčešće povezivali sa važnošću individualnog poticanja studenata a zatim su na drugom mjestu naveli jasan, zanimljiv, poticajan nastavni sadržaj.

Veoma važnim faktorom nastave smataju i primjenu različitih metoda, tehnika i oblika rada. Navedenim faktorima su redovni studenti dali samo blagu prednost u odnosu na faktor osiguravanja poticajnog ozračja za učenje kao i razvijanje interakcijsko-komunikacijskih odnosa. Redovni i vanredni studenti četvrte godine najčešće povezuju individualno poticanje studenata sa kvalitetnom nastavom. Uključujući studenta u nastavu, aktiviramo ga i podstičemo na istraživanje i planiranje koje će mu pomoći da postane elokventan student koji će se smjeti upustiti u raspravu o određenom pedagoškom problemu.

Redovni studenti V-te godine su kao bitan element kvalitetne nastave najčešće navodili jasan, zanimljiv i poticajan nastavni sadržaj i razvijene interakcijsko-komunikacijske odnose. Za komunikaciju su pisali da je bitno da sadrži povratne informacije o studentovom napredovanju i radu u okviru svakog pojedinačnog kolegija a sadržaji treba da studenta poduče pedagoškom djelovanju. Zanimljiva je činjenica da jedino studenti pete godine kvalitet nastave povezuju i sa kontinuiranim učenjem asistenata i profesora. Navode da samo stučan, kompetentan, spreman na kontinuirano učenje kadar može stvoriti klimu pogodnu za razvoj kvalitetne nastave. Ovakvi odgovori i zanimljivi prijedlozi nam pokazuju koliko su studenti pete godine spremniji sagledati određeni pojam sa više strana. Vanredni studenti V-te godine su dali veoma stručne odgovore na pitanja koja su im postavljena. Iz njegovih odgovora se mogla uočiti

ozbiljnost, zrelost i spremnost za diskutovanje o ispitivanom problemu. Njihovi odgovori su bili najopširniji u poređenju sa odgovorima ostalih studenata. Među njima je bilo studenata koji su faktore, iz pet naprijed navedenih grupa, smatrali bitnim za kvalitet nastave. Odgovori koji se prvi put javljaju na ovo pitanje su vezani za važnost osiguravanja iskustvenog učenja koje je bazirano na naučnoj literaturi. Uz pomoć pažljivo odabranih sadržaja i primjenom adekvatnih metoda kod studenta treba potaknuti pronicljivost i pomoći mu da stekne vještine i kompetencije potrebne za obavljanje posla za koji se obrazuje.

Raduje činjenica da stu studenti svjesni bitnih faktora kvalitetne nastave bez obzira na godinu i status studija. U imenovanju tih faktora studenti četvrte i pete godine su se služili stručnim pedagoškim terminima dok su studenti prve godine pisali vlastitim riječima, što je u konačnici bilo i traženo. Na osnovu rezultata predstavljenih naprijed u radu možemo zaključiti da studenti na osnovu različitih faktora procjenjuju kvalitet nastave.

- Postoje studenti koji smatraju da je bitan element kvalitete jasnoća sadržaja
- Postoje studenti kojima je bitan element kvalitete poticajno ozračje za učenje
- Postoje studenti kojima je bitan element upotreba različitih metoda u radu
- Postoje studenti kojima je bitan element kvalitete individualno poticanje
- Postoje studenti kojima je bitan element kvalitete interakcija i komunikacija

Rezultati do kojih smo došli kvalitativnom analizom, su potvrdili našu prvu hipotezu i pet podhipoteza u okviru nje.

Ukoliko pogledamo finalne rezultate sve tri godine dolazimo do saznanja da ne postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu studenata na osnovu godine studija. Redovni studenti sve tri ispitivane godine su izrazili podjednako zadovoljstvo kvalitetnom nastave. Kada smo skalu kvalitet nastave, vrednovanje, interakcijsko-komunikacijski odnosi objedinili u jednu skalu koju smo označili kao opće zadovoljstvo studenata i tada smo statističkom analizom došli do rezultata da nema statistički značajne razlike u odnosu na godinu studija.

Ukoliko uporedimo rezultate svih ispitivanih redovnih i vanrednih studenata tada dolazimo do zaključka da su redovni studenti izrazili veće zadovoljstvo na svim skalama u odnosu na vanredne studente. Redovni studenti imaju veći skor na skali kvalitet nastave, vrednovanje i skali interakcijsko-komunikacijski odnosi između sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Međutim i oni su pokazali blago zadovoljstvo pomenutim. Ohrabruje činjenica da niko od ispitivanih nije izrazio potpuno nezadovoljstvo niti na jednom ispitivanom parametru.

Ovakav rezultat upućuje na potrebu unapređenja kvalitete nastave za obje grupe studenata. Poseban naglasak ovdje stavljamo na unapređenje kvalitete za vanredne studente budući da su oni manje zadovoljni u odnosu na redovne studente. Rezultati ukazuju na potrebu za stalnim poboljšanjima kvaliteta radom profesora i asistenata koje će u konačnici dovesti do povećanja zadovoljstava kod studenata. Budući da smo od studenata tražili da nam napišu korake koje bi oni preuzeli kako bi unaprijedili kvalitet i da nam navedu neke od prijedloga za unapređenje kvaliteta, Odboru za osiguranje kvaliteta, smo na ovaj način osigurali dosta dobrih prijedloga koje treba uzeti u obzir pri planiranju koraka za unapređenje kvaliteta studija na Odsjeku za pedagogiju. Studenti su kao korake i prijedloge najčešće navodili kako da se ispravi ono čime su nezadovoljni. Zato i ne iznenađuje činjenica da su vanredni studenti dali više raznolikih prijedloga za unapređenje u odnosu na redovne studente. Ono što je zajedničko za obje grupe studenata jeste da je veoma mali broj njih davao prijedloge za unapređenje procesa vrednovanja. Ovaj podatak nas ne treba iznenaditi budući da smo naprijed u radu došli do podatka da je vrednovanje najbolje ocijenjen segment sa aritmetričkom sredinom od 2.737, iza njega slijedi kvalitet nastave te interakcijsko-komunikacijski odnosi sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Druga hipoteza u ovom radu je pretpostavka da postoje studenti koji su zadovoljni kako se nastavno osoblje odnosi prema njima. Rezultati do kojih smo došli su potvrdili našu drugu hipotezu. Budući da smo pri analizi podataka uočili određene zanimljivosti ovdje smo odlučili i provjeriti zadovoljstvo nastavnim osobljem pojedinačno. Analiza je pokazala da su studenti zadovoljniji nastavom, vrednovanjem i interakcijsko-komunikacijskim odnosima koje prakticiraju asistenti. Dalje smo analizu vršili u odnosu na godinu studija i status studenta i tu smo došli do sljedećih saznanja:

- Redovni studenti su zadovoljniji kvalitetom nastave koju prakticiraju asistenti u odnosu na vanredne studente.
- Redovni studenti su zadovoljniji interakcijsko komunikacijskim odnosima od strane asistenata i profesora u odnosu na vanredne studente.
- Između redovnih i vanrednih studenata nema razlike u zadovoljstvu procesom vrednovanja od strane asistenata i profesora.

Na osnovu navedenih podataka možemo zaključiti da postoje studenti koji su zadovoljni kako se nastavno osoblje odnosi prema njima, čime potvrđujemo našu drugu hipotezu.

Budući da smo posebno mjerili zadovoljstvo studenata asistentima i profesorima u nastavku nešto više o tome. Studenti su veće zadovoljstvo izrazili na skali kvalitet nastave i interakcijsko-komunikacijski odnosi koje prakticiraju asistenti u odnosu na profesore. Između zadovoljstava studenata asistentima i profesorima postoji značajna statistička razlika na pomentute dvije skale. Dok na skali vrednovanja nema razlike u zadovoljstvu studenata između asistenata i profesora. Studenti sve tri ispitivane godine su izrazili približno jednako zadovoljstvo asistentima i profesorima. Na osnovu godine studija ne postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu.

Treća hipoteza koja se odnosila na činjenicu da postoje studenti koji su zadovoljni načinima provjeravanja znanja i ispitivanja je također potvrđena provedenim istraživanjem. Ukoliko gledamo rezultate vanrednih i redovnih studenata dolazimo do saznanja da su redovni studenti zadovoljniji vrednovanjem u odnosu na redovne studente. Ukoliko posmatramo rezultate u odnosu na godinu studija, tu dolazimo do saznanja da ne postoji statistički značajna razlika u zadovoljstvu studenata vrednovanjem. Iako je vrednovanje imalo najveći skor ($M=2,74$) na kompletan uzorak, tu je ostao značajan prostor za unapređenje.

Studenti su blago pozitivno ocijenili svaki od ispitivanih parametara. Kvalitet nastave, vrednovanje i interakcijsko-komunikacijske odnose treba dodatno oplementirati, razraditi i unaprijediti kako bi zadovoljstvo studenata bilo veće. Evidentno je da su vanredni studenti izrazili manje zadovoljstvo u odnosu na redovne studente. Međutim to možemo prepisati i činjenici da oni nisu detaljno upoznati sa svima što se dešava na Odsjeku za pedagogiju ukoliko uzmemo u obzir vrijeme koje provedu na fakultetu.

Ako posmatramo podatke na osnovu godine studija uočavamo povezanost između rezultata zadovoljstava pojedinim parametrom sa koracima i prijedlozima za unapređenje koje su nam studenti navodili. Budući da su studenti prve godine najmanji stepen zadovoljstva izrazili na skali interakcijsko-komunikacijski odnosi, oni su naveli i najveći broj koraka i prijedloga za unapređenje kvaliteta komunikacije i interakcije. Studenti traže što češću, dvosmjernu komunikaciju sa obostranim poštovanjem sagovornika u cilju što boljeg upoznavanja i usmjeravanja. Upoznavanje i produbljivanje odnosa će svakako pomoći asistentima i profesorima da bolje procijene na koji način mogu određenog studenta potaknuti na učenje, istraživanje i razvoj do maksimuma.

Studenti četvrte godine su najmanji stepen zadovoljstava izrazili na skali kvalitet nastave, zatim slijedi skala interakcijsko-komunikacijski odnosi. Najveći stepen zadovoljstava su izrazili studenti četvrte godine na skali vrednovanje. Njihovi koraci i prijedlozi za unapređenje kvalitete su bili usmjereni prema podizanju kvalitete nastave uključivanje studenata u planiranje i izvođenje nastave, poticanje studenata na aktiviranje i slobodno uključivanje u dijalog. Kao bitan prijedlog studenti su navodili i uvođenje prakse kako bi se upoznali sa radnim mjestom i obavezama koje ih čekaju u budućnosti.

Studenti pete godine su najmanji stepen zadovoljstva izrazili na skali interakcijsko-komunikacijski odnosi. Njihovi koraci i prijedlozi su bili usmjereni u smislu jačanja komunikacije između sudionika odgojno-obrazovnog procesa kroz grupni rad. Ovdje se skreće pažnja i na usaglašavanje asistenata i profesora oko vrednovanja (trebaju imati jedan jasan kriterij ocjenjivanja), uputa oko izrade zadataka kući (bez kontradiktornih uputa), kao i načina navođenje literature (APA sistem navođenja da bude jedini način). Studenti su veliku pažnju usmjerili i na faktore koje se tiču nastavnog sadržaja. Svjesni su koliko je bitno pažljivo odabrati nastavni sadržaj, osavremeti ga kako bi studenti izučavajući taj sadržaj usvojili potrebna znanja, vještine i kompetencije potrebne za rad. Budući da su studenti pete godine, aposlventi ne iznenađuje činjenica da oni zahtijevaju i predlažu uvođenje više prakse kako bi se osposobili za konkretan rad pedagoga u školi.

Vanredni studenti prve, četvrte i pete godine su pokazali niže zadovoljstvo kvalitetom nastave, vrednovanjem i interakcijsko-komunikacijskim odnosima na Odsjeku za pedagogiju. Najniže zadovoljstvo se javlja na trećoj skali. Studenti sve tri godine u koracima i prijedlozima za unapređenje navode smjernice koje smatraju da će dovesti do poboljšanja komunikacije između sudionika odgojno-obrazovnog procesa. U prvom redu navode organiziranje više susreta sa vanrednim studentima, češće radne subote ili druženja. Predavanja subotom na kojima će im se dopustiti rasprave, debate, kvizovi, razgovor sa profesorima/asistentima. Komunikacija putem e-maila treba da bude osigurana sa svakim asistentom/profesorom, koji će u što kraćem roku (dan-dva) odgovoriti na poslani e-mail. Silabuse, potrebne materijale za učenje i spisak literature treba da dostaviti studentima na e-mail kako bi na vrijeme stigli nabaviti literaturu i počeli se spremati za ispite. I ovdje studenti napominju usaglašavanje između profesora i asistenata oko izrade radova kući, načina izgleda naslovne strane i termina predaje radova. Studenti također navode i da ih se o otkazanim konsultacija treba na vrijeme obavijestiti (dan-dva prije). Pored nabrojanog studenti žele i više prakse, grupnih radova i objektivnije

ocjenjivanje. Jačanje komunikacije treba da bude primarni cilj u unapređenju kvaliteta nastave sa vanrednim studentima, budući da studenti to najčešće i potražuju.

Ovim istraživanjem je dijelom potvrđena naša glavna hipoteza da postoji razlika u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave u odnosu na njihov status, međutim razlika u zadovoljstvu na osnovu godine studija nije statistički značajna. Postoje mjere za unapređenje kvalitete nastave na Odsjeku za pedagogiju i navedene su u teoretskom dijelu pod naslovom Kako do kvalitetne nastave? Određene prijedloge za unapređenje nastave su dali i ispitivani studenti i smatram da bi ih se trebalo uzeti u razmatranje.

Na osnovu detaljnog analiziranja fenomena kvalitetne nastave, istraživanja i predstavljanja rezultata primjećujemo da su potrebne određene promjene na Odsjeku za pedagogiju kako bi se zadovoljstvo studenata podiglo na veći nivo. Detaljno planiranje nastave sa poticajnim elementima u poticajnom ozračju za učenje uz upotrebu različitih metoda, oblika i tehnika rada uz ostvarenu, kvalitetnu interakciju i komunikaciju sa pažljivo odabranim sadržajima za učenje neke budu prvi koraci koji će se preuzeti da bi se kvalitet nastave podigao na veći nivo. Poticanje studenata na uključivanje u nastavu njeno planiranje i izvođenje neka postane što češće kako bi se studenti što bolje pripremili za svoj poziv. Komunikaciju sa studentima treba oplemeniti i učiniti dvosmjernom. Unapređenje komunikacijskih vještina je također korak koji se može uzeti u razmatranje pri planiranju unapređenja kvaliteta nastave na Odsjeku za pedagogiju. Susrete sa vanrednim studentima organizirati češće u vidu predavanja, grupnog rada, rasprava ili druženja i obilazaka odgojno-obrazovnih ustanova kako predlažu i sami vanredni studenti. Blagovremeno odgovarati na e-mail i slati vanrednim studentima određene smjernice za spremanje ispita. Budući da je većina studenata navodila uvođenje što više prakse taj prijedlog smatram i najvrijednijim za razmatranje. Uvođenje prakse na prvu godinu kako bi se studenti upoznali sa time šta mogu očekivati od posla za koji se školuju i na vrijeme odluče da li to žele nastaviti. Na ostalim godinama studija praksa je također poželjna kako bi studenti povezivali teoriju i praksu, odnosno ono što nauče u teoriji primjene u praksi. Vrednovanje, koje je najmanje spominjano od strane studenata u ovom radu, treba biti kontinuirano i objektivno sa povratnom informacijom koja će usmjeriti i dati motivaciju studentu za većim napredovanjem. Pri tome može koristiti motivacioni i korektivni feedback. Također i konstruktivna povratna informacija koja je podržavajuća i razumna i data u pravom trenutku na pravi način može unaprijediti postupak vrednovanja.

V ZAKLJUČAK

U prvom dijelu rada smo se posvetili teoretskoj razradi fenomena zadovoljstva, kvalitete i kvalitetne nastave. Tu smo odmah uočili koliko je pojam zadovoljstva kompleksan za istraživanje budući da je to relativan pojam koji se s vremenom mijenja. Kvalitet smo u radu posmatrali kao multidimenzionalan koncept koji obuhvata sve funkcije i aktivnosti u obrazovanju od podučavanja, akademskih programa, osoblja, studenata do opreme i akademskog okruženja.

Nadalje, u radu smo se bavili ispitivanjem zadovoljstava studenata prve, četvrte i pete godine kvalitetom nastave koju pohađaju na Odsjeku za pedagogiju. Odsjek za pedagogiju i psihologiju je osnovan 1963. godine u Sarajevu. 1989 Odsjek za pedagogiju se odvaja od psihologije i počinje zasebno izučavati. Od tada Odsjek pruža pedagoško, psihološko, didaktičko i metodičko obrazovanje za sve zainteresirane korisnike. Do danas je Odsjek ispratio mnoge uspješne diplomce, magistrante i doktorante. Kvalitetan, stručan i obrazovan kadar je potekao s pometunog odsjeka i dalje nastavio djelovati u odgojno-obrazovnim institucijama širom Bosne i Hercegovine. Napredovanja na Odsjeku za pedagogiju u onosu na period od prije 15-tak godina su uočljiva u svakom segmentu.

Rezultati do kojih smo došli, analizirajući zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave na Odsjeku za pedagogiju, djelimično su potvrdili našu glavnu hipotezu. Zaključujemo da postoje razlike u zadovoljstvu studenata kvalitetom nastave na osnovu statusa studenta. Redovni studenti su zadovoljniji kvalitetom nastave, vrednovanjem i interakcijsko-komunikacijskim odnosima između sudionika odgojno-obrazovnog procesa u odnosu na vanredne studente. Statistički značajne razlike u zadovoljstvu kvalitetom nastave u odnosu na godinu studija nema. Također potvrđujemo da postoje mjere, navedene u teoretskom dijelu rada i od strane ispitivanih studenata, koje mogu dovesti do unapređenja kvalitete nastave na Odsjeku za pedagogiju.

Ukoliko uzmemo u obzir rezultate cjelokupnog istraživanja uočavamo da je potrebno početi raditi na planiranju koraka kako da se zadovoljstvo studenata podigne na veći nivo. Pri tome je potrebno imati na umu sve faktore kvalitetne nastave koje su studenti u ovom istraživanju ocijenili blago pozitivno. Ohrabruje činjenica da je ipak pozitivno i da nema potpuno nezadovoljnih studenata. Korake i prijedloge za unapređenje kvaliteta nastave također uzeti u razmatranje.

VI LITERATURA

1. Alić M., Salihagić A. (2010) Od planiranja do ocjenjivanja, Zbornik radova III Međunarodni naučno-stručni skup, Edukacija za budućnost (357-372)
2. Arnaut D. (2010) Vizionarska slika idealnog univerzitetskog profesora, Zbornik radova III Međunarodni naučno-stručni skup, Edukacija za budućnost (277-288)
3. Bevanda (2013) Jubilej na ponos 50 godina Odsjeka za pedagogiju, Zbornik radova odsjeka za pedagogiju, godina 1, br.1 (8-9)
4. Bognar L., Kragulj S. (2010) Život i škola, Kvaliteta nastave na fakultetu br. 24 (str 169-182)
5. Ćatić A. (2015) Percepcija kvaliteta nastave iz perspektive nastavnika, Naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem, Quality, Neum (391-395)
6. Ćurković B., Fejzić N., Hrsto V., Kadić N., Macan M., Radić M., Škoro S., Tepić J., Vižin M. (2011) Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju: Evropska iskustva i prakse, Banja luka, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta
7. Glasser W. (2001) Kvalitetna škola (dopunjeno izdanje) c
8. Grandić R., Stipić M., (2010) Profesionalni razvoj nastavnika-put do kvalitetnog obrazovanja, Zbornik radova III Međunarodni naučno-stručni skup, Edukacija nastavnika za budućnost, Zenica (107-118)
9. Hadžibegović Z. (2005) Evaluiranje rada: Povratna veza između studenata i nastavnika u procesu podučavanja modeliranog prema studentu, Prilozi za pedagoško-andragošku praksu na Univerzitetu Sarajevo (129-134)
10. Hlapić E. (2012) Osiguranje kvaliteta, Zbornik radova Kontinuitet reforme visokog obrazovanja, Univerzitet u Sarajevu (89-100)
11. Jajatović (2005) Interaktivni rad: Uspješna komunikacija između asistenata i studenta, Prilozi za pedagoško-andragošku praksu na Univerzitetu Sarajevo (63-70)
12. Kovačević B. (2004) Mjesto iskustvenog učenja u univerzitetskoj nastavi, Zbornik radova III Međunarodni naučno-stručni skup, Edukacija za budućnost (145-154)
13. Kozic F. (2010) Prava i obaveze učesnika u nastavnom procesu na univerzitetima sa stajališta normativnih instrumenata o ljudskim pravima, Zbornik radova III Međunarodni naučno-stručni skup, Edukacija nastavnika za budućnost, Zenica (85-120)
14. Meyer, H. (2005.) Što je dobra nastava, Erudita, Zagreb
15. Meyer, H. (2005.) Što je dobra nastava, Erudita, Zagreb

16. Muminović (2012) Osnove didaktike (za internu upotrebu), Sarajevo, Filozofski fakultet u Sarajevu
17. Pravilnik o upravljanju kvalitetom na univerzitetu u Sarajevu (2011) dostupno na http://unsa.ba/s/images/stories/AMOB/PRV-p/QA_pravilnik1.pdf 05.11.2014
18. Preporuke za implementaciju osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini (2007) dostupno na <http://www.ues.rs.ba/media/document/qa/uis-standardi-i-smjernice-za-osiguranje-kvaliteta-implementacija.pdf> 05.11.2014
19. Sinković (2010) Priručnik za osiguranje i unaprjeđivanje kvalitete obrazovanja na UFOS-u , Osjek, Učiteljski fakultet
20. Slatina M. (2005) Od individue do ličnosti- uvođenje u teoriju konfluentnog obrazovanja, Zenica, Dom štampe
21. Tanović L. (2005) Reforma visokog obrazovanja u BiH-Bolonjski proces, Prilozi za pedagoško-andragošku praksu na Univerzitetu Sarajevo (11-28)
22. Zakon o visokom obrazovanju (prečišćeni tekst) dostupno na <http://hea.gov.ba/dokumenti/zakoni-propisi/?id=2668> 20.10.2014
23. Željковиć D. (2012) Unapređenje kvaliteta nastave i učešća studenata, Zbornik radova Savjetovanje o reformi visokog obrazovanja, Univerzitet u Sarajevu (93-100)

VII PRILOG

7.1. POPIS TABELA

Tabela	Naziv	Strana
Tabela 1.	Oblici i metode rada u nastavi	22
Tabela 2.	Uzorak u odnosu na godinu studija	41
Tabela 3.	Uzorak u odnosu statusa studiranja	43
Tabela 4.	Uzorak u odnosu na godinu studija i status studenta	44
Tabela 5.	Srednja vrijednost skale	51
Tabela 6.	Razlika u odnosu na status studenta	52
Tabela 7.	Deskriptivna statistika skorova redovnih i vanrednih studenata	53
Tabela 8.	Razlike u zadovoljstvu studenata u odnosu na godinu studija	54 i 55
Tabela 9.	Analiza varijace podataka zadovoljstva studenata u odnosu na godinu studja	55

Tabela 10.	Objedinjavanje vrijednosti tri skale u jednu	
Tabela 11.	Razlike u općem zadovoljstvu studenata u odnosu na status studenta	
Tabela 12.	Provjera relijabilnosti dobivenih vrijednosti	
Tabela 13.	Razlike u općem zadovoljstvu u odnosu na godinu studija	57
Tabela 14.	Provjera relijabilnosti za podatke i tabele 16	
Tabela 15.	Izdvojena pitanja za pojedine skale	
Tabela 16.	Zadovoljstvo studenata kvalitetom nastave asistenata i profesora	
Tabela 17.	Zadovoljstvo vrednovanjem	
Tabela 18.	Zadovoljstvo komunikacijom	
Tabela 19.	Prikaz razlika u zadovoljstvu u odnosu na status studenta	
Tabela 20.	Analiza varijance podataka iz tabele 22	
Tabela 21.	Razlike u zadovoljstvu u odnosu na godinu studija	
Tabela 22.	Analiza varijance podataka iz tabele 24	
Tabela 23.	Učestalost odgovora redovnih studenata I. godine	
Tabela 24.	Učestalost odgovora redovnih studenata IV-te godine	
Tabela 25.	Koraci za poboljšanje kvalitete nastave	
Tabela 26.	Učestalost odgovora redovnih studenata V-te godine	

7.2. POPIS GRAFIKONA

GRAFIKON	NAZIV	STRANA
Grafikon 1.	Uzorak u odnosu na godinu studija	42
Grafikon 2.	Uzorak u odnosu na status studiranja	43
Grafikon 3.	Prikaz dobivenih vrijednosti i prostora za unapređenje	51
Grafikon 4.	Upoređivanje rezultata redovnih i vanrednih studenata	54
Grafikon 5.	Procentualni prikaz zadovoljstva studenta kvalitetom nastave asistenata i profesora	
Grafikon 6.	Grafički prikaz zadovoljstva vrednovanjem	
Grafikon 7.	Grafički prikaz zadovoljstva studenata komunikacijom od strane asistenata i profesora	
Grafikon 8.	Upoređivanje ispitivanih parametara	

7.3. DESKRIPTIVNA STATISTIKA PO PITANJIMA-skala

Deskriptivna statistika					
	N	Minimum	Maksimum	M	SD
8.Profesori primjenjuju savremene metode učenja	50	1	4	2,48	,814
11.Zadovoljan/a sam atraktivnošću sadržajem nastavnih cjelina koje izučavamo	58	1	4	2,48	,903
4.Zadovoljan/a sam metodama rada koje primjenjuju profesori	58	1	4	2,50	,843
10.Zadovoljan/a sam nastavnim materijalima koje izučavamo u okviru predmeta	62	1	4	2,55	,739
9.Profesori primjenjuju rad pomoću savremene tehnologije	57	1	4	2,63	,816
5.Asistenti primjenjuju savremene metode za učenje	57	1	4	2,68	,805
1.Zadovoljan/a sam radom i radnim vještinama asistenata na Odsjeku za pedagogiju	65	1	4	2,72	,673
2.Zadovoljan/a sam predavačkim vještinama profesora na Odsjeku za pedagogiju	59	1	4	2,76	,751
3.Zadovoljan/a sam metodama rada koje primjenjuju asistenti	61	1	4	2,80	,749
13.Smatram da će mi izučavanje sadržaja na Odsjeku za pedagogiju pomoći da postanem kompetentan/a na tržištu rada	67	1	4	2,81	,892
12.Na početku semestra dobijam informacije koje kompetencije, znanja i vještine ću usvojiti izučavajući određeni predmet	64	1	4	2,86	,774
6.Asistenti primjenjuju rad pomoću savremene tehnologije	65	1	4	2,89	,753
7.Asistenti primjenjuju rad u grupi	70	1	4	3,34	,587
Validni	14				

Vrednovanje

Deskriptivna statistika					
	N	Minimu m	Maksimu m	M	SD
15.Zadovoljan/a sam periodom u okviru kojeg saznam rezultate ispita	62	1	4	2,21	,977
16.Rezultate ispita saznam 5-10 dana nakon odrađenog ispita	62	1	4	2,40	,931

2.Zadovoljan/a sam načinom vrednovanja moga rada od strane asistenata	61	1	4	2,52	,766
3.Zadovoljan/a sam načinom vrednovanja moga rada od strane profesora	61	1	4	2,54	,721
13.Raspored ispita sa terminom, lokacijom i imenom profesora ili asistenta koji će prisustovati ispitu sam upoznat/a početkom semestra	67	1	4	2,58	,972
12.Zadovoljan/a sam objektivnošću i transparentnošću pri ocjenjivanju dodatnih aktivnosti (esej, portfij, power point prezentacija, seminarski rad)	61	1	4	2,61	,954
1.Sa metodama ocjenjivanja sam dovoljno upoznat/a od strane profesora u okviru svakog pojedinačnog predmeta	66	1	4	2,65	,644
10.Zadovoljan/a sam objektivnošću pri ocjenjivanju testova	58	1	4	2,67	,803
11.Zadovoljan/a sam transparentnošću rezultat testova	65	1	4	2,68	,773
14.Zadovoljan/a sam uputama koje dobijem vezano za literaturu koju spremam za ispit	62	1	4	2,69	,801
17.Nakon objavljenih rezultata, profesori objasne način na koji su vrednovali moj rad, ukoliko to zatražim	58	1	4	2,74	1,069
6.Profesori vode evidenciju o aktivnom učešću u nastavnim aktivnostima	61	1	4	2,80	,813
9.Aktivnost studenata se uzima u obzir pri izvođenju konačne ocjene	63	1	4	2,81	,800
4.Upoznat/a sam od strane profesora i asistenata o procedurama ocjenjivanja i sakupljanja bodova	69	1	4	2,81	,827
18.Nakon objavljenih rezultata, asistenti objasne način na koji su vrednovali moj rad, ukoliko to zatražim	59	1	4	2,92	1,005
5.Profesori vode evidenciju o prisutnosti studenata na nastavi	71	1	4	3,11	,708
8.Asistenti vode evidenciju o aktivnom učešću u nastavnim aktivnostima	70	1	4	3,17	,659
7.Asistenti vode evidenciju o prisutnosti studenata na nastavi	68	1	4	3,34	,614
Validni	17				

Komunikacija

Deskriptivna statistika					
	N	Minimum	Maksimum	M	SD
1.Na Odsjeku za pedagogiju trenutno je zaposlen dovoljan broj nastavnog osoblja kako bi se studentima osiguralo kvalitetno i kontinuirano učenje	67	1	4	1,85	,821
6.Zadovoljan sam vremenskim rokom, u kojem dobijem povratnu informaciju od profesora nakon sto mu pošaljem e-mail	68	1	4	2,13	1,035
5.Zadovoljan/a sam dostupnošću profesora za vrijeme konsultacija	70	1	4	2,17	,916
7.Zadovoljan/a sam dostupnošću asistenata za vrijeme konsultacija	64	1	4	2,25	,992
8.Zadovoljan sam vremenskim rokom, u kojem dobijem povratnu informaciju od asistenta nakon sto mu pošaljem e-mail	68	1	4	2,26	1,031
13.Zadovoljan/a sam koliko nas profesori potiču da se uključimo u diskusiju	60	1	4	2,57	,745
9.Zadovoljan/a sam spremnošću profesora da u periodu konsultacija dodatno objasne nastavnu cjelinu ili dio koji mi je ostao nejasan	58	1	4	2,60	,954
2.Osnovne informacije o nastavnom osoblju (ime, prezime, zvanje, stepen obrazovanja, objavljeni radovi, e- mail adresa profesora i asistenata) su uvijek dostupne studentima	67	1	4	2,73	1,024
3.Zadovoljan/a sam svojim položajem na predavanjima	56	1	4	2,75	,720
10.Zadovoljan/a sam spremnošću asistenata da u periodu konsultacija dodatno objasne nastavnu cjelinu ili dio koji mi je ostao nejasan	55	1	4	2,78	,875
4.Zadovoljan/a sam svojim položajem na vježbama	58	1	4	2,81	,760
14.Zadovoljan/a sam koliko nas asistenti potiču da se uključimo u diskusiju	62	1	4	2,87	,778

11.Zadovoljan/a sam koliko profesori pružaju priliku da se uključimo u diskusiju u toku predavanja	59	1	4	2,88	,646
12.Zadovoljan/a sam koliko asistenti pružaju priliku da se uključimo u diskusiju u toku vježbi	64	1	4	2,94	,687
Validni	25				

6.4. Utvrđivanje relijabilnosti skala nakon reskaliranja petostepene skale na četverostepenu

Skala: Kvalitet nastave

Skala je dovoljno relijabilna.

Relijabilnost skale

Cronbach Alpha	N ajtema
,809	13

Skala: Vrednovanje

Skala je dovoljno relijabilna

Relijabilnost skale

Cronbach Alpha	N ajtema
,880	18

Skala: Interakcijski i komunikacijski odnosi

Skala je dovoljno relijabilna.

Relijabilnost skale

Cronbach Alpha	N ajtema
,942	14

Većina autora se slaže da je skala dovoljno relijabilna ukoliko njen Cronbach alpha koeficijent iznosi više od 0,6. Budući da je pomenuti koeficijent na sve tri skale veći od 0,6 možemo zaključiti da su skale relijabilne.

6.5. Utvrđivanje relijabilnosti za skale koje se sastoje od pitanja vezana za asistente i profesore

Skala: kvalitet (asistenti)

Relijabilnost skale	
Cronbach Alpha	N ajtema
,763	4

Skala: kvalitet (nastavnici)

Relijabilnost skale	
Cronbach Alpha	N ajtema
,763	4

Skala: vrednovanje (asistenti)

Relijabilnost skale	
Cronbach Alpha	N ajtema
,730	5

Skala: vrednovanje (profesori)

Relijabilnost skale	
Cronbach Alpha	N ajtema
,542	6

Skala: komunikacija (asistenti)

Relijabilnost skale	
Cronbach Alpha	N ajtema
,883	5

Skala: komunikacija (profesori)

Relijabilnost skale	
Cronbach Alpha	N ajtema
,877	5

6.6. ANKETNI UPITNIK

Poštovani,

Anketa koja se nalazi pred vama anonimna je, te se stoga nadam Vašim iskrenim i slobodnim odgovorima. Svrha ove ankete jeste prikupiti potrebne podatke o kvaliteti nastave na vašem odsjeku. Prikupljeni podaci će se koristiti za izradu magistarskog rada. Molim vas da date odgovor na svako postavljeno pitanje, na način da stavite X u kvadrat, kako bi izrazili stepen slaganja s određenom tvrdnjom.

Dio I- nekoliko pitanja o vama:					
Godina studiranja					
Način studiranja			Redovan		Vanredni

Dio II- nekoliko tvrdnji o kvaliteti nastave					
	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Nemam mišljenje	Slažem se	U potpunosti se slažem
1.Zadovoljan/a sam radom i radnim vještinama asistenata na Odsjeku za pedagogiju					
2.Zadovoljan/a sam predavačkim vještinama profesora na Odsjeku za pedagogiju					
3.Zadovoljan/a sam metodama rada koje primjenjuju asistenti					
4.Zadovoljan/a sam metodama rada koje primjenjuju profesori					
5.Asistenti primjenjuju savremene metode za učenje					
6.Asistenti primjenjuju rad pomoću savremene tehnologije					
7.Asistenti primjenjuju rad u grupi					
8.Profesori primjenjuju svremene metode učenja					
9.Profesori primjenjuju rad pomoću savremene tehnologije					
10.Zadovoljan/a sam nastavnim materijalima koje izučavamo u okviru predmeta					
11.Zadovoljan/a sam atraktivnošću sadržajem nastavnih cjelina koje izučavamo					
12.Na početku semestra dobijam informacije koje kompetencije, znanja i vještine ću usvojiti izučavajući određeni predmet					
13.Smatram da će mi izučavanje sadržaja na Odsjeku za pedagogiju pomoći da postanem kompetentan/a na tržištu rada					

Dio III- nekoliko tvrdnji o vrednovanju					
	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Nemam mišljenje	Slažem se	U potpunosti se slažem
1.Sa metodama ocjenjivanja sam dovoljno upoznat/a od strane profesora u okviru svakog pojedinačnog predmeta					
2.Zadovoljan/a sam načinom vrednovanja mog rada od strane asistenata					
3.Zadovoljan/a sam načinom vrednovanja mog rada od strane profesora					
4.Upoznat/a sam od strane profesora i asistenata o procedurama ocjenjivanja i sakupljanja bodova					
5.Profesori vode evidenciju o prisutnosti studenata na nastavi					
6.Profesori vode evidenciju o aktivnom učešću u nastavnim aktivnostima					
7.Asistenti vode evidenciju o prisutnosti studenata na nastavi					
8.Asistenti vode evidenciju o aktivnom učešću u nastavnim aktivnostima					
9.Aktivnost studenata se uzima u obzir pri izvođenju konačne ocjene					
10.Zadovoljan/a sam objektivnošću pri ocjenjivanju testova					
11.Zadovoljan/a sam transparentnošću rezultat testova					
12.Zadovoljan/a sam objektivnošću i transparentnošću pri ocjenjivanju dodatnih aktivnosti (esej, portfij, power point prezentacija, seminarski rad)					
13.Raspored ispita sa terminom, lokacijom i imenom profesora ili asistenta koji će prisustovati ispitu sam uoznat/a početkom semestra					
14.Zadovoljan/a sam uputama koje dobijem vezano za literaturu koju spremam za ispit					
15.Zadovoljan/a sam periodom u okviru kojeg saznam rezultate ispita					
16.Rezultate ispita saznajem 5-10 dana nakon odrađenog ispita					
17.Nakon objavljenih rezultata, profesori objasne način na koji su vrednovali moj rad, ukoliko to zatražim					
18.Nakon objavljenih rezultata, asistenti objasne način na koji su vrednovali moj rad, ukoliko to zatražim					

Dio IV- nekoliko tvrdnji o interakcijskim i komunikacijskim odnosima studenata, profesora i asistenata					
	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Nemam mišljenje	Slažem se	U potpunosti se slažem
1.Na Odsjeku za pedagogiju trenutno je zaposlen dovoljan broj nastavnog osoblja kako bi se studentima osiguralo kvalitetno i kontinuirano učenje					
2.Osnovne informacije o nastavnom osoblju (ime,prezime,zvanje, stepen obrazovanja, objavljeni radovi, e- mail adresa profesora i asistenata) su uvijek dostupne studentima					
3.Zadovoljan/a sam svojim položajem na predavanjima					
4.Zadovoljan/a sam svojim položajem na vježbama					
5.Zadovoljan/a sam dostupnošću profesora za vrijeme konsultacija					
6.Zadovoljan sam vremenskim rokom, u kojem dobijem povratnu informaciju od profesora nakon sto mu pošaljem e-mail					
7.Zadovoljan/a sam dostupnošću asistenata za vrijeme konsultacija					
8.Zadovoljan sam vremenskim rokom, u kojem dobijem povratnu informaciju od asistenta nakon sto mu pošaljem e-mail					
9.Zadovoljan/a sam spremnošću profesora da u periodu konsultacija dodatno objasne nastavnu cjelinu ili dio koji mi je ostao nejasan					
10.Zadovoljan/a sam spremnošću asistenata da u periodu konsultacija dodatno objasne nastavnu cjelinu ili dio koji mi je ostao nejasan					
11.Zadovoljan/a sam koliko profesori pružaju priliku da se uključimo u diskusiju u toku predavanja					
12.Zadovoljan/a sam koliko asistenti pružaju priliku da se uključimo u diskusiju u toku vježbi					
13.Zadovoljan/a sam koliko nas profesori potiču da se uključimo u diskusiju					
14.Zadovoljan/a sam koliko nas asistenti potiču da se uključimo u diskusiju					

Dio V- Nekoliko pitanja otvorenog tipa

Molim Vas, da na sljedeća pitanja date svoj odgovor u okviru od par rečenica.

1. Šta je za vas kvalitetna nastava? Šta je čini?

2. Koje korake bi vi preuzeli, da ste na mjestu asistenta/profesora kako bi nastavu učinili kvalitetnom?

3. Ponudite prijedloge za poboljšanje nastave, vrednovanja i odnosa između asistenata i profesora na odsjeku za pedagogiju?

Ukoliko ovim skalama nismo obuhvatili komponente koje se odnose na kvalitet studija, molimo Vas da to dopišete u nastavku?

Hvala Vam na suradnji!